

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Gustav Nalin Nilsson

Spel med höga insatser

En rättsekonomisk analys av straffbestämmelser
mot vadhållningsrelaterad fotbollsmatchfixning

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Christian Häthén

Termin för examen: Period 1 VT2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod	8
1.5 Material och forskningsläge	9
1.6 Disposition	11
2 RÄTTSEKONOMISK TEORI	12
2.1 Rättsekonomens framväxt	12
2.2 Samhällsekonomisk effektivitet	13
2.3 Rationella val	14
2.4 Rättsekonomi och straffrätt	17
2.5 Kritik mot rättsekonomin	21
3 MATCHFIXNING	23
3.1 Fotboll och vadhållning i Sverige	23
3.2 Allmänt om matchfixning	26
3.2.1 Definitioner	26
3.2.2 Utveckling	27
3.3 Matchfixningens gärningar	29
3.3.1 Manipulation av matchen	29
3.3.1.1 Initiativ	29
3.3.1.2 Påverkan	32
3.3.2 Manipulation av spelmarknaden	34
3.4 Analys av matchfixningens samhällsekonomiska effekter	35
3.4.1 Fotbolls rörelsen och dess intressenter	36
3.4.2 Spelmarknaden	38
3.5 Sammanfattning: aktörer och intressenter	41

4	TILLÄMPLIGA STRAFFBESTÄMMELSER VID MATCHFIXNING	42
4.1	Mutbrotten	42
4.1.1	Givande och tagande av muta	43
4.1.2	Grovt givande och tagande av muta	48
4.2	Bedrägeribrotten	49
4.2.1	Bedrägeri	49
4.2.2	Datorbedrägeri	52
4.3	Övriga relevanta brott	53
4.4	Matchfixning i svensk praxis	54
4.4.1	Värnamomålet	54
4.4.2	Kristianstadsmålet	55
4.5	Analys av rättsläget	57
4.5.1	Initiativtagare	57
4.5.2	Matchpåverkare	59
4.5.3	Vadplacerare	60
4.5.4	Sammanfattning	63
5	FÖRSLAG TILL SPELFUSKBROTT	64
5.1	Spellicensutredningen	64
5.2	Allmän remiss	65
5.3	Proposition	65
6	RÄTTSEKONOMISK ANALYS	68
6.1	Optimal bekämpning av matchfixning	68
6.2	Utvärdering av gällande rätt	72
6.2.1	Upptäcktsrisk	72
6.2.2	Påföljd	73
6.3	Utvärdering av förslag till spelfuskbrott	76
6.3.1	Upptäcktsrisk	76
6.3.2	Påföljd	78
6.4	Slutsats och avslutande kommentar	79
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	83
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	90

Summary

Sports betting related football match-fixing involves one or more participants manipulating the course or ultimate result of a football match in accordance with a specific bet. The possibility of high returns from low risk makes match-fixing an appealing proposition for both individuals and criminal organisations. At the moment, there is no provision in Sweden which specifically addresses this phenomenon. In two rulings from the Court of Appeal, the bribery provisions have been applied. However, the state of the law regarding a variety of the acts that constitute match-fixing remains somewhat unclarified. The Government has during Spring 2018 proposed a provision covering betting-fraud, specifically targeting the acts which constitute match-fixing. The betting-fraud provision, part of an extensive reform of the Swedish betting market, is scheduled to come into force by the 1st of January 2019.

The purpose of this thesis is to identify the provisions under criminal law that may be applied in relation to the acts constituting match-fixing, as well as evaluating the state of the law and the proposed betting-fraud provision from an economic point of view. The scope is confined to Swedish criminal law and focuses specifically on the legal requirements of the provisions concerning bribery, fraud and betting-fraud.

The evaluation of the applicable and proposed provisions is effected through the application of a law and economics perspective, which makes the consideration of an economically efficient allocation of the resources in society serve as the main basis of analysis. The allocation of resources in society depends on choices made by individuals. The school of law and economics presumes that individuals are rational utility maximisers, implying that they strive to satisfy their needs whilst having the requisite knowledge to be able to do so. In situations marked by uncertainty, the rational utility maximiser will, according to the theory, choose the option that generates the largest expected return. The expected utility of committing a certain crime depends partly on the risk of being caught and the possible penalty. These factors can be adjusted via provisions under criminal law. The cost of adjusting these factors should not, however, exceed the cost eliminated by the adjustment.

From a law and economics perspective, it appears critical to obstruct match-fixing, seeing that the phenomenon has a negative impact on larger economic efficiency. The lesser frequency of

utility-increasing transactions amongst individuals acting in the football and betting markets, as a direct result of the diminished confidence in the sport, can be specifically accentuated. The inconvenience for the exposed sportsmen and a possible negative impact on the social values of football constitute further examples of the utility-reducing effects of match-fixing. Accordingly, match-fixing obstructs the interest of economic efficiency.

The possible options for tackling the acts of match-fixing under the current law are quite limited. Only acts involving the use of illegal methods to persuade sports participants to manipulate a match (for example giving and accepting bribes, threats and extortion) can be penalised, leaving unpunished acts such as persuasion without the use of illegal methods, participation in the manipulation of the match and making profit by betting on the fixed game. The proposed betting-fraud provision implies a criminalisation of the two former, leaving the latter without consideration.

Today the risk of detection with regards to match-fixing must be deemed as low, partly due to the absence of appropriate provisions under criminal law. With regards to some types of match-fixing operations, the detection risk is non-existent because of the lack of compatible provisions. In other situations, the bribery provisions may be applied, leaving, however, the difficult task of proving the giving or receiving of an undue benefit. In other words, the applicable provisions under criminal law cannot be considered as satisfactory from a law and economics perspective.

The proposed betting-fraud provision remedies to some extent, the defect of the current state of the law. The provision increases the possibilities to tackle match-fixing and its legal requirements compromise more potential acts than the bribery provisions. Therefore, the betting-fraud provision makes greater the risk of detection than the existing provisions under criminal law. The proposed provision may also carry greater weight when the penalty is decided, seeing that the object of protection is different in comparison to the bribery provisions. Accordingly, the betting-fraud provision appears to be more appropriate and better suited to influence the expected utility of the match fixer than the current provisions. Consequently, the betting-fraud provision could promote the interest of economic efficiency to a greater extent than the current state of the law.

Sammanfattning

Vadhållningsrelaterad fotbollsmatchfixning innebär att en eller flera idrottsliga aktörer, på eget eller annans initiativ, manipulerar en fotbollsmatch (t.ex. genom avsiktliga misstag) i enlighet med en specifik vadhållning. Möjligheten att tjäna stora pengar med en relativt liten upptäcktsrisk gör matchfixning till en lockande aktivitet för såväl enskilda individer som kriminella nätverk. Det finns i Sverige i dagsläget ingen specifik straffbestämmelse som särskilt tar sikte på matchfixning. I de två hovrättsdomar gällande matchfixning som hittills har meddelats har bland annat mutbrottsbestämmelserna tillämpats men rättsläget framstår alltjämt som oklart avseende ett flertal av matchfixningens gärningar. Regeringen har under våren år 2018 föreslagit införandet av ett spelfuskbrott som särskilt tar sikte på vissa gärningar i samband med matchfixning. Spelfuskbrottet, som är en del av en genomgripande omreglering av spelmarknaden, föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Syftet med denna uppsats är att identifiera de straffbestämmelser som i dagsläget kan betraktas som tillämpliga vid matchfixning samt att utvärdera gällande rätt samt det föreslagna spelfuskbrottet i förhållande till intresset av samhällsekonomisk effektivitet. Framställningen är avgränsad till svenska straffrättsliga förhållanden och är särskilt inriktad på matchfixningsgärningarnas brottsbeskrivningsenlighet i relation till mutbrotten, bedrägeribrotten och det föreslagna spelfuskbrottet.

Utvärderingen av gällande och föreslagna straffbestämmelser genomförs med tillämpning av en rättsekonomisk metod, vilket innebär att intresset av ett utnyttjande av samhällets resurser som främjar den totala samhälleliga tillfredsställelsen (samhällsekonomisk effektivitet) utgör analysens utgångspunkt. Resursfördelningen i samhället är beroende av människors val, vilka kan påverkas av exempelvis lagstiftning. Den rättsekonomiska teoribildningen antar att individer är rationella nytto-maximerare, vilket innebär att de strävar efter att tillfredsställa sina preferenser och vet hur de ska bete sig för att uppnå detta mål. I en osäker valsituation väljer en rationell nytto-maximerare det alternativ som genererar störst förväntad nytta. Den förväntade nyttan av att begå en viss gärning är bland annat beroende av upptäcktsrisken (risken för att bli upptäckt, åtalad och lagförd) och påföljden vid en eventuell dom. Dessa faktorer kan regleras bland annat med hjälp av straffbestämmelser. Kostnaderna för att justera dessa faktorer bör dock inte överstiga de kostnader som justeringen undanröjer.

Ur ett rättsekoniskt perspektiv framstår det som det angeläget att matchfixningen bekämpas. Detta eftersom fenomenet har en negativ inverkan över den totala samhälleliga tillfredsställelsen. Särskilt kan framhållas den minskade förekomst av nyttoökande transaktioner (dels i termer av pengar, dels i termer av subjektivt upplevd nytta) mellan fotbollsrörelsens och spelmarknadens aktörer som följer av ett minskat förtroende för sporten. Olägenheten för utsatta idrottsaktörer och eventuell påverkan på sportens sociala värden utgör ytterligare exempel på matchfixningens nytto reducerande effekter. Matchfixning hämmar alltså den samhällsekoniska effektiviteten.

Möjligheterna att enligt gällande rätt komma åt matchfixningens gärningar är begränsade. Det är i princip bara användandet av vissa olagliga påtryckningsmetoder för att förmå idrottsliga aktörer att manipulera en match (t.ex. lämnandet av otillbörliga förmåner, hot och utpressning) samt mottagandet av otillbörliga förmåner som träffas av befintliga straffbestämmelser. Det står med andra ord, åtminstone ur ett straffrättsligt perspektiv, matchfixarna fritt att utan brottsliga medel förmå någon att otillbörligt påverka en match, att delta i själva matchmanipulationen eller att tjäna pengar på den manipulerade matchen. Det föreslagna spelfuskbrottet kriminaliserar de två första gärningarna men inte den sistnämnda.

I dagsläget får upptäcktsrisken vid matchfixning betraktas som låg, delvis på grund av avsaknaden av ändamålsenliga straffbestämmelser. Vid vissa förfaranden är upptäcktsrisken obefintlig eftersom förutsättningar för lagföring saknas. I andra situationer kan mutbrottet bli tillämpligt men svårigheten att bevisa lämnande eller mottagande av en otillbörlig förmån kvarstår. Den nuvarande straffrättsliga regleringen på området kan med andra ord inte anses främja intresset av samhällsekonisk effektivitet i tillfredsställande utsträckning.

Förslaget om spelfuskbrott kompenserar för den nuvarande straffrättsliga regleringens brister i flera avseenden. Bestämmelsen ökar förutsättningarna för lagföring och dess rekvisit omfattar fler potentiella gärningar än mutbrotten. Straffbudet måste alltså anses öka upptäcktsrisken mer än nuvarande straffrättslig reglering. Även vid påföljdsbestämningen kan det föreslagna straffbudet tänkas få viss betydelse eftersom skyddsobjektet är ett annat i jämförelse med mutbrotten. Spelfuskbrottet framstår alltså som mer ändamålsenligt och har bättre förutsättningar att påverka den potentielle matchfixarens förväntade nytta än befintliga straffbestämmelser. Ett eventuellt spelfuskbrott kan alltså tänkas främja intresset av samhällsekonisk effektivitet i större utsträckning än nuvarande straffrättslig reglering.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
CETS	Council of Europe Treaty Series
Dir.	Direktiv
DN	Dagens nyheter
EM	Europamästerskapet i fotboll
EU	Europeiska unionen
FIFA	Fédération Internationale de Football Association
HD	Högsta domstolen
IOK	Internationella olympiska kommittén
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RiF	Riksidrottsförbundet
RMK	Riksenheten mot korruption
SOU	Statens offentliga utredningar
SVT	Sveriges television
UEFA	Union of European Football Association
VM	Världsmästerskapet i fotboll

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Vadhållningsrelaterad matchfixning är en företeelse som har uppmärksammats i allt större utsträckning de senaste åren.¹ Det handlar om att en eller flera idrottsliga aktörer, på eget eller annans initiativ, manipulerar utgången eller förloppet av ett idrottsevenemang i enlighet med en specifik vadhållning, typiskt hos ett spelföretag.² Vadhållning är särskilt vanligt inom stora publiksporter såsom fotboll och går långt ner i divisionerna.³ Vadhållningen är inte begränsad till slutresultatet, utan man kan exempelvis slå vad om antalet hörnor i första halvlek, antalet frisparkar till hemmalaget eller att en viss spelare ska bli varnad under matchens gång.⁴ Den låga upptäcktsrisken, inte minst i lägre och relativt obebakade divisioner, och möjligheten att tjäna stora pengar gör matchfixning lockande för såväl enskilda privatpersoner som organiserade kriminella nätverk.⁵

Matchfixningen har många förlorare, däribland spelföretagen och deras kunder, fotbollsrörelsen och dess intressenter, samt de idrottsliga aktörer som genom hot, misshandel eller tvång förmås att påverka utgången eller förloppet av en match. Det förefaller därmed angeläget att motverka företeelsen, inte minst ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.⁶

I Sverige finns det i dagsläget endast två rättsfall som gäller matchfixningsupplägg.⁷ I båda har brottsbalkens (BrB) bestämmelser om mutbrott tillämpats. I avsaknad av prejudikat från Högsta domstolen (HD) framstår rättsläget avseende flera av matchfixningsprocessens gärningar alltså som ovisst. Den 5 april 2018 överlämnade regeringen ett förslag till en ny spelreglering till riksdagen. Spellagen, som föreslås ersätta lotterilagen (1994:1000),

¹ Se BRÅ 2015, s. 8 och Littorin och Svenungsson (2018), s. 23 ff.

² Angående definitioner av termen "matchfixning" se avsnitt 3.2.1.

³ Jfr Lotteriinspektionen 2013, s. 5 och BRÅ 2015, s. 10 och s. 35.

⁴ Se SOU 2017:30 del 1, s. 328.

⁵ Jfr BRÅ 2015, s. 8 och Svenungsson och Littorin (2018), s. 135.

⁶ Jfr BRÅ 2015, s. 84. Det samhällsekonomiska perspektivet utvecklas i uppsatsens andra kapitel.

⁷ Se Göta hovrätt, dom den 5 november 2015, mål B 3202–14 (Värnamomålet) och Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 30 juni 2016, mål B 3004–15 (Kristianstadsmålet). Domarna behandlas i avsnitt 4.4.

innehåller bland annat en straffbestämmelse gällande spelfusk som särskilt tar sikte på matchfixningsupplägg.⁸ Spellagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.⁹

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att identifiera de straffbestämmelser som i dagsläget kan anses vara tillämpliga vid matchfixning samt att utvärdera hur såväl gällande rätt som det föreslagna straffbudet mot spelfusk förhåller sig till intresset av samhällsekonomisk effektivitet.¹⁰

Följande frågeställningar tjänar till ledning för framställningen:

- Hur förhåller sig matchfixning till intresset av samhällsekonomisk effektivitet?
- Vilka gärningar i matchfixningsprocessen kan anses uppfylla kravet på brottsbeskrivningsenlighet i förhållande till gällande straffbestämmelser?
- Hur förhåller sig den nuvarande straffrättsliga regleringen till intresset av samhällsekonomisk effektivitet?
- Hur förhåller sig den föreslagna straffbestämmelsen mot spelfusk till intresset av samhällsekonomisk effektivitet?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen har ett straffrättsligt fokus. Det innebär att andra åtgärder, t.ex. lagstiftning riktad mot spelföretagen eller idrottsrörelsens egna ansatser för att motverka matchfixning, inte behandlas närmare. Vidare tar uppsatsen sikte på matchfixning inom herrfotbollen som har ett samband med vadhållning och bortser därmed från andra idrotter och motiv.¹¹ Den straffrättsliga redogörelsen är särskilt inriktad på brottsbeskrivningsenlighet avseende mut- och bedrägeribrotten.¹² Frågor angående exempelvis gärningsculpa, rättfärdigande omständigheter, personligt ansvar och brottskonkurrens berörs inte närmare, eftersom dessa

⁸ Lagförslaget behandlas i kapitel 5.

⁹ Se SOU 2017:30 del 2, s. 103 ff.

¹⁰ Begreppet samhällsekonomisk effektivitet beskrivs i avsnitt 2.2.

¹¹ Härvid kan nämnas att det i Sverige inte finns några belägg för att matcher har manipulerats av andra skäl än just för att erhålla ekonomisk vinning genom vadhållning, jfr BRÅ 2015, s. 26. Inga misstänkta matcher har förekommit inom svensk damfotboll, jfr Littorin och Svenungsson (2018), s. 247 ff.

¹² Jfr Asp, Ulväng och Jareborg (2013), s. 60. Denna avgränsning motiveras närmare i avsnitt 1.5.

aspekter inte är relevanta i förhållande till syftet att identifiera tillämpliga straffbestämmelser vid matchfixning. Påföljdsbestämning behandlas endast i den utsträckning som bedöms vara nödvändig för att det ska vara möjligt att utvärdera de aktuella straffbudens samhällsekonomiska effekter. Detsamma gäller ifråga om de straffprocessuella tvångsmedel som presenteras i exemplifierande syfte. Uppsatsen tar till följd av den rättsliga analysens inriktning främst sikte på svenska förhållanden, men då matchfixning är ett gränsöverskridande fenomen kan de internationella aspekterna inte helt lämnas utan avseende.

1.4 Metod

Frågeställningarnas varierande karaktär fordrar olika metodiska ansatser. Att utreda matchfixningens förhållande till samhällsekonomisk effektivitet kräver dels en kartläggning av fenomenet, dels en ekonomisk analys. Undersökningen av hur matchfixning går till utförs genom granskning av diverse utredningar och rapporter¹³, medan analysen bygger på mikroekonomisk teoribildning.¹⁴

Utredningen av vilka straffbestämmelser som är tillämpliga vid matchfixning genomförs med tillämpning av rättsdogmatisk metod. En grundläggande förutsättning för denna analys är att de gärningar som kan anses utgöra olika led i matchfixningen klarläggs. Därefter granskas, i enlighet med rättskälleläran, lag, förarbeten, praxis och doktrin i syfte att identifiera tillämpliga straffbestämmelser.¹⁵

Utvärderingen av gällande och föreslagna straffrättslig reglering på området görs med hjälp av rättsekonomisk metod. Inom rättsekonomi betraktar man juridiken utifrån ett mikroekonomiskt perspektiv. Den mikroekonomiska teoribildningen intresserar sig för hur man genom att påverka förutsättningarna för individers val kan åstadkomma ett optimalt utnyttjande av samhällets begränsade resurser. Rättsekonomens uppgift blir följaktligen att undersöka juridikens roll i det sammanhanget. Närmare bestämt kan det handla om att med

¹³ Se avsnitt 1.5.

¹⁴ Detta ska inte förväxlas med den rättsekonomiska metoden som beskrivs nedan. Den senare tar sikte på samspelet mellan mikroekonomi och juridik. Grunderna i mikroekonomisk teori, som kan användas för att analysera såväl samhällsfenomen som juridiska lösningar, beskrivs i kapitel 2.

¹⁵ Jfr Kleinman (2013), s. 21 ff. Allmänna principer om lagtolkning gäller även på straffrättens område. Till följd av legalitetsprincipens strikta föreskriftskrav bör emellertid lagtext och förarbeten tillmätas särskilt stor vikt, jfr Asp, Ulväng och Jareborg (2013), s. 45 f. och s. 69 f.

hjälp av den mikroekonomiska teoribildningens verktyg beskriva samhällsekonomiskt effektiva lösningar på juridiska problem eller utvärdera hur effektiva redan befintliga lösningar är.¹⁶ Det är alltså beaktandet av mikroekonomiska antaganden och teorier vid utvärderingen av rättsregler som utgör kärnan i den rättsekonomiska metod som tillämpas i denna uppsats. Rättsekonomins förtjänst ligger i faktumet att analysen av gällande rätt ges tydliga riktlinjer i form av ekonomiska mål. Det underlättar utvärdering av lagstiftning och rättstillämpning.¹⁷ Tillämpningen av den rättsekonomiska metoden kan sägas medföra ett normativt perspektiv i det avseendet att intresset av samhällsekonomisk effektivitet betraktas som rättsordningens främsta mål inom ramen för analysen. De antaganden och teorier som den rättsekonomiska metoden bygger på beskrivs i uppsatsens kapitel 2.

1.5 Material och forskningsläge

Det vi vet om hur matchfixning går till kan tillskrivas polisutredningar, andra statliga utredningar och avslöjande journalistik.¹⁸ Lotteriinspektionens rapport "Uppgjorda matcher" (2013) ger en allmän bakgrund till problematiken genom att beskriva sambandet mellan idrott och vadhållning, samt presenterar något av den dokumentation som finns över matcher som misstänks ha varit manipulerade. Brottsförebyggande rådets (BRÅ) "Matchfixning – manipulation av matcher och spelmarknad" (2015) presenterar schematiskt hur matchfixningen kan gå till, baserat på polisutredningar, dokumentation från spelbranschen och Svenska Fotbollsförbundet, samt intervjuer med individer med anknytning till företeelsen. Vad beträffar avslöjande journalistik bör den kanadensiske journalisten och sociologidoktorn Declan Hill särskilt framhållas. Redan år 2005 påtalade Hill angelägenheten av att matchfixningen bekämpas.¹⁹ Han har sedan dess bedrivit forskning angående hur matchfixning går till och vilka som ligger bakom den. Hans slutsatser, underbyggda av intervjuer och ett omfattande statistiskt underlag, presenteras i *The insider's guide to match-fixing in football* (2013). För svenskt vidkommande är journalisterna Jens Littorins (DN) och Magnus Svenungssons (SVT) *Matchfixarna – hotet mot nationalsporten* (2018) av särskilt

¹⁶ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 9 f. Se även Posner (1975), s. 763 ff. om detta och andra användningsområden.

¹⁷ Se Samuelsson (1997), s. 550. Med det sagt kan premissen att välstånd och välfärd är befrämjansvärda intressen givetvis bestridas utifrån såväl politiska som moraliska ståndpunkter, se avsnitt 2.5.

¹⁸ Se Andersen (2014), s. 133.

¹⁹ Jfr Andersen (2014), s. 124 och Littorin och Svenungsson (2018), s. 46.

intresse. Arbetet är resultatet av flera års granskning av utredningar och domar, i kombination med utfrågningar av matchfixare, poliser, politiker, jurister, internationella experter m.fl.

Frågan om vilka straffbestämmelser som är tillämpliga vid matchfixning har i den juridiska doktrinen inte behandlats i någon nämnvärd utsträckning. Ett antal statliga utredningar innehåller summariska undersökningar av rättsläget. Dessa utredningar framhåller mut- och bedrägeribrotten som särskilt relevanta i sammanhanget.²⁰ Bestämmelserna och deras förarbeten utgör grunden för uppsatsens rättsliga framställning. Då det hittills endast har meddelats två hovrättsdomar (1.1) gällande matchfixning får rättsläget betraktas som något oklart. Ifråga om mutbrottslagstiftningens syften och användning beaktas särskilt Thorsten Cars²¹ *Mutbrott och korruptiv marknadsföring* (2012), medan Nils Jareborgs m.fl. *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten* (2015) samt *Kriminalrättens grunder* (2013) av Petter Asp, Magnus Ulväng och Nils Jareborg redogör särskilt för förutsättningarna för bedrägeribrottens tillämpning. Övervägandena bakom den förslagna straffbestämmelsen mot spelfusk presenteras i Spellicensutredningens betänkande “En omreglerad spelmarknad” (SOU 2017:30) samt propositionen (prop. 2017/18:220) med samma namn.

Matchfixning och de straffbestämmelser som kan användas för att motverka fenomenet har ännu inte varit föremål för rättsekonomisk analys i en svensk kontext. Vad beträffar redogörelsen för relevanta mikroekonomiska teorier och rättsekonomiska utgångspunkter är materialet begränsat till doktrin. *Rättsekonomi – en introduktion* (2005) av Christian Dahlman, Marcus Glader och David Reidhav introducerar, tillsammans med Vladimir Bastidas Venegas²² artikel “Rättsekonomi” (2013)²³, den rättsekonomiska metoden och flera av de grundbegrepp som framställningen bygger på. Även Richard A. Posners²⁴ artikel “The Economic Approach to Law” (1975) och *Law and Economics* (2012) av Robert Cooter²⁵ och Thomas Ulen²⁶ beaktas i detta sammanhang. Gary S. Beckers²⁷ artikel “Crime and punishment: an economical approach” (1968) presenterar hur mikroekonomisk teori kan användas för att analysera straffrättsliga problem.

²⁰ Jfr t.ex. BRÅ 2015, s. 15, SOU 2017:30 del 2, s. 104 ff. och Lotteriinspektionen 2013, s. 27 f.

²¹ Docent i processrätt vid Stockholms universitet och tidigare ordförande i Institutet mot mutor.

²² Universitetslektor i konkurrensrätt vid Uppsala universitet.

²³ I *Juridisk metodlära* av Fredrik Korling och Mauro Zamboni.

²⁴ Amerikansk f.d. domare. En av den rättsekonomiska teoribildningens mest framträdande företrädare.

²⁵ Professor i rättsekonomi vid University of California, Berkeley.

²⁶ Professor i rättsekonomi vid University of Illinois.

²⁷ Professor i ekonomi och sociologi vid University of Chicago. Mottagare av Nobelpriset i ekonomi år 1992.

1.6 Disposition

Den fortsatta framställningen består av fem delar. Kapitel 2 introducerar uppsatsens teoretiska ramverk. Först presenteras den rättsekonomiska skolans framväxt. Därefter beskrivs den mikroekonomiska analysens grunddrag, följt av en redogörelse för dess möjliga användning i en straffrättslig kontext. Slutligen redogörs för något av den kritik som har riktats mot den rättsekonomiska analysen.

Kapitel 3 behandlar matchfixningsfenomenet och dess samhällsekonomiska effekter. Inledningsvis ges en kortfattad bakgrund över den svenska fotbollsrörelsen och spelmarknaden. Därefter kartläggs matchfixningens processer och aktörer. Slutligen analyseras matchfixningens konsekvenser i ljuset av mikroekonomisk teoribildning.

Kapitel 4 söker identifiera tillämpliga straffbestämmelser vid matchfixning. Först redogörs för de rättsliga förutsättningarna för tillämpning av de straffbestämmelser som enligt olika rapporter kan bli aktuella vid matchfixning.²⁸ Särskilt fokus läggs vid mut- och bedrägeribrotten. Därefter granskas de två hovrättsdomar som finns gällande matchfixning, innan rättsläget utreds och sammanfattas i termer av tillämpliga straffbud i förhållande till matchfixningens olika aktörer. Kapitel 5 redogör för övervägandena bakom och innebörden av det föreslagna spelfuskbrottet.

I kapitel 6 analyseras hur gällande rätt och det föreslagna spelfuskbrottet förhåller sig till intresset av samhällsekonomisk effektivitet. Kapitlet avrundas med en sammanfattning av uppsatsens slutsatser samt en avslutande kommentar.

²⁸ Se t.ex. BRÅ 2015, s. 15, SOU 2017:30 del 2, 104 ff. och Lotteriinspektionen 2013, s. 27 f.

2 Rättsekonomisk teori

2.1 Rättsekonomens framväxt

Rättsekonomin har sitt ursprung i den neoklassiska nationalekonomin, vilken kan betraktas som en reaktion mot den klassiska nationalekonomiska skolan. Den klassiska nationalekonomin, främst företrädd av Adam Smith (1723–1790), förespråkar teorin att individers strävan efter att maximera sin egen nytta främjar samhället i stort. Detta sker i princip automatiskt genom frivilligt utbyte av nyttigheter mellan marknadens aktörer utan att staten behöver lägga sig i (principen om “the invisible hand”). Statens uppgift bör enligt detta synsätt i princip begränsas till främjandet av individuell och allmän säkerhet samt upprätthållandet av vissa grundläggande spelregler på marknaden.²⁹

Den neoklassiska inriktningen, som växte fram i slutet av 1800-talet, delar Smiths uppfattning att marknaden gynnar samhället i stort, men menar att marknaden emellanåt misslyckas att uppnå detta mål på egen hand. Vidare minskar individers nytta av pengar i takt med att deras förmögenheter växer, vilket utgör ett argument för viss omfördelning av samhällets resurser. För att samhället i stort ska gynnas i större utsträckning krävs alltså viss statlig intervention.³⁰

Nyinstitutionalismen, kanske främst förknippad med ekonomen Ronald Coase (1910–2013), kan närmast betraktas som en utveckling av den neoklassiska nationalekonomin. Denna teoribildning ser på marknaden som ett system som påverkas av institutioner såsom stat, rättssystem och icke-statliga organisationer. Rättsekonomin riktar sitt fokus mot rättssystemet för att undersöka dess roll i samhällsekonomin.³¹

Den rättsekonomiska teoribildningen har många olika inriktningar. Den kanske mest berömda är den s.k. Chicagoskolan, som växte fram runt 1960-talet. Den utmärker sig genom att bland annat analysera rättsområden som typiskt sett inte brukar förknippas med ekonomiska frågor. Ett sådant rättsområde är straffrätten.³²

²⁹ Se Nordin (2016), s. 158 ff.

³⁰ Se Bastidas Venegas (2013), s. 179.

³¹ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 69.

³² Se Bastidas Venegas (2013), s. 183.

2.2 Samhällsekonomisk effektivitet

Det problem som den mikroekonomiska teoribildningen utgår ifrån är faktumet att samhällets resurser är begränsade. Frågan är hur man ska åstadkomma ett optimalt utnyttjande av dessa begränsade resurser. Med optimalt utnyttjande avses att samhällets resurser används på ett sådant vis att den totala tillfredsställelsen hos samhällets individer ökar.³³ Tillfredsställelse kan ta sikte på antingen individers subjektivt upplevda nytta (välfärd) eller rikedom i form av pengar eller annan egendom (välstånd). Många gånger sammanfaller välstånd och välfärd.³⁴

Enligt mikroekonomisk teori skapas ökad tillfredsställelse genom ekonomisk effektivitet.³⁵ Det finns två separata kriterier som används för att beskriva sådan effektivitet: Pareto-effektivitet och Kaldor-Hicks-effektivitet. Båda kriterierna tar sikte på hur den totala tillfredsställelsen i samhället påverkas av en särskild omständighet, exempelvis ett avtal, en regel eller en handling.³⁶

Pareto-effektivitet föreligger då en individs situation förbättras utan att någon annan individs situation försämras. Det kan exempelvis handla om ett överlåtelseavtal gällande egendom som värderas högre av köparen än av säljaren. Säljaren värderar med andra ord pengarna högre än egendomen, medan förhållandet är det motsatta för köparen. Detta innebär att alla ömsesidigt gynnande avtal är Pareto-effektiva, under förutsättning att ingen extern part drabbas negativt. Det bör noteras att även ensidigt gynnande avtal är Pareto-effektiva under förutsättning att motparten och externa parter inte missgynnas.³⁷

Kaldor-Hicks-effektivitet är istället för handen då en individs situation förbättras mer än någon annans situation försämras. Här kan man tänka sig en lagstiftningsåtgärd som leder till att en grupp får det bättre på bekostnad av en annan, men att den grupp som får det bättre hypotetiskt sett skulle kunna kompensera den förlorande gruppen, antingen i pengar eller subjektiva "nyttoenheter", och trots det behålla ett överskott.³⁸

³³ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 15 f.

³⁴ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 79.

³⁵ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 75.

³⁶ Se Bastidas Venegas (2013), s. 176.

³⁷ Se Cooter och Ulen (2012), s. 14.

³⁸ Se Cooter och Ulen (2012), s. 42.

Både Pareto-effektivitet och Kaldor-Hicks-effektivitet leder alltså till att den totala tillfredsställelsen i samhället ökar, vilket är önskvärt ur ett rättsekonomiskt perspektiv.³⁹ En viktig skillnad mellan de olika effektivitetskriterierna är att Pareto-effektivitet bygger på frivillighet och respekterar alla individers tillfredsställelse, medan Kaldor-Hicks-effektivitet kan sägas främja en högre nivå av ekonomisk effektivitet på bekostnad av vissa individers tillfredsställelse. Det senare innebär att Kaldor-Hicks-effektivitet förutsätter ett inslag av tvång.⁴⁰

2.3 Rationella val

Föremålet för den mikroekonomiska analysen är människors val. Det är genom dessa val som samhällets resurser omfördelas, typiskt genom att individer väljer att ingå avtal med varandra.⁴¹ För att kunna dra slutsatser om hur individer agerar i valsituationer utgår mikroekonomisk teoribildning från att individer är rationella nyttomaximerare (teorin om “the economic man”). Att individer är nyttomaximerare innebär att de strävar efter att tillfredsställa sina preferenser i så stor utsträckning som möjligt. Att individer är rationella innebär att de vet hur de ska bete sig i en valsituation för att tillfredsställa sina preferenser.⁴²

Det finns tre villkor som måste vara uppfyllda för att en individ ska kunna anses agera rationellt. Dessa tre villkor anses alltså uppfyllda per automatik inom den mikroekonomiska teoribildningen. För det första måste individen kunna jämföra alla sina valmöjligheter (fullständighet). Detta innebär att individen måste känna till alla sina alternativ och att dessa måste vara jämförbara. För det andra måste individens värderingar av varje alternativ vara konsekventa (reflexivitet). Det betyder att ett och samma alternativ inte kan värderas på olika sätt av samma individ. Med andra ord, alternativet är precis så bra som det är, varken bättre eller sämre. För det tredje måste värderingarna av olika alternativ vara konsekventa i förhållande till varandra (transitivitet). Det innebär att om man värderar glass över godis och godis över chips, så måste man också värdera glass över chips.⁴³

³⁹ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 54 ff.

⁴⁰ Se Bastidas Venegas (2013), s. 176.

⁴¹ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 15.

⁴² Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 16 och Posner (1975), s. 761.

⁴³ Se Cooter och Ulen (2012), s. 18 f.

I realiteten kan det många gånger vara svårt att förutse konsekvenserna av ett visst handlingsalternativ. Detta eftersom ett visst handlande kan tänkas ge upphov till flera olika möjliga utfall. I sådana situationer maximerar individer enligt mikroekonomisk teori sin förväntade nytta (i termer av pengar eller subjektiva "nyttoenheter").⁴⁴ För att kunna beräkna den förväntade nyttan (FN) av ett visst val krävs information om vilka omständigheter som kan inträffa, sannolikheten för att så sker (s) och konsekvenserna av att de olika omständigheterna inträffar (K). Om all denna information finns tillgänglig kan den förväntade nyttan beräknas med hjälp av följande formel⁴⁵:

$$FN = s_1K_1 + s_2K_2 + s_3K_3 + \dots + s_nK_n$$

Formelns användning kan illustreras med ett exempel. Inför sommaren funderar Emelie på två olika affärsidéer: försäljning av paraplyer och försäljning av strandtofflor. Hon funderar på att antingen satsa helt på strandtofflor eller att sprida sina risker genom att satsa på båda. Hon antar att resultatet av försäljningen är helt beroende av vädret och att sannolikheten att det överlag blir en solig sommar är lika stor som sannolikheten att den blir regnig (50 %). Hon ställer upp följande tabell över möjliga utfall.

	Solig sommar (50 %)	Regnig sommar (50 %)
Bara strandtofflor (A)	10 000 kr	0 kr
Strandtofflor och paraplyer (B)	5 000 kr	5 000 kr

Den förväntade vinsten beräknar hon enligt följande:

$$FN_A = 0,5 \times 10\,000 \text{ kr} + 0,5 \times 0 \text{ kr} = 5\,000 \text{ kr}$$

$$FN_B = 0,5 \times 5\,000 \text{ kr} + 0,5 \times 5\,000 \text{ kr} = 5\,000 \text{ kr}$$

Oavsett vilket alternativ Emelie väljer så är den förväntade nyttan 5 000 kr. Vilket alternativ bör hon då välja? Det kan vara frestande att svara alternativ B eftersom hon då kommer att tjäna 5 000 kr oavsett hur vädret blir. Dock har hon ju möjlighet att tjäna dubbelt så mycket om hon väljer alternativ A. Svaret är beroende av vilken inställning Emelie har till risk.

⁴⁴ Se Cooter och Ulen (2012), s. 43 f.

⁴⁵ Jfr Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 33.

Generellt sett kan individer förhålla sig till risk på tre olika sätt. Individer som helst undviker att ta risker kallas för riskaversiva. Den här gruppen domineras av individer som helst tar det säkra framför det osäkra. Om Emelie är riskaversiv kommer hon att välja det säkrare alternativet B ovan. Individer som är likgiltiga inför risk brukar benämnas riskneutrale. För dem är inte risken en avgörande faktor för valet. Om Emelie har denna inställning kommer hon inte att ha någon preferens för varken alternativ A eller B. Individer som istället föredrar osäkerhet framför säkerhet sägs ha en preferens för risk. Om Emelie väljer att satsa på alternativ A har hon en sådan preferens. Hon värderar då möjligheten att tjäna 10 000 kr eller ingenting alls högre än att tjäna 5 000 kr med säkerhet.⁴⁶

Vad är det då som avgör en individs inställning till risk? En avgörande faktor är individens marginalnytta, d.v.s. den nytta som en kvantitetsförändring av en viss resurs medför. En individ vars nytta minskar för varje positiv kvantitetsförändring sägs ha en avtagande marginalnytta. Det innebär att den första intjänade kronan värderas högre än den sista. En individ vars nytta förblir oförändrad med kvantitetsförändringar har en konstant marginalnytta och värderar således den första kronan lika högt som den sista. Den individ vars nytta ökar för varje kvantitetsförändring har en ökande marginalnytta och värderar alltså den sista intjänade kronan högre än den första.⁴⁷ I allmänhet förutsätts människors konsumtion ha en avtagande marginalnytta, ett antagande som bygger på den enkla tanken att den första kakan är godare än den sista.⁴⁸

Hur individer gör sina val påverkar samhället i stort. Teorier om mekanismerna bakom beslutsfattandet är därför värdefulla. Om vi kan förstå vad som är avgörande för individers beslutsfattande är det också möjligt att påverka dessa val. Genom att påverka förutsättningarna för individers val kan man således påverka den samhällsekonomiska effektiviteten. Om vi vill främja val med positiva samhällsekonomiska effekter och stävja val med negativa sådana är juridiken ett värdefullt verktyg. Lagstiftning kan nämligen vara ett effektivt medel för att påverka individers beslut i önskvärd riktning.⁴⁹ Detta är särskilt tydligt på straffrättens område.

⁴⁶ Se Cooter och Ulen (2012), s. 44 ff. och McAdams och Ulen (2009), s. 407.

⁴⁷ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 35 f.

⁴⁸ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 27.

⁴⁹ Jfr Posner (1975), s. 763.

2.4 Rättsekonomi och straffrätt

Straffrätt är inte ett rättsområde som typiskt sett brukar förknippas med ekonomiska överväganden. Fram till slutet av 1960-talet ägnade sig den rättsekonomiska skolan nästan uteslutande åt att analysera rättsområden med påtaglig koppling till nationalekonomiska spörsmål, såsom konkurrensrätt och skatterätt.⁵⁰ Detta förändrades med Gary S. Beckers artikel "Crime and Punishment: An Economic Approach", publicerad år 1968. Även om tänkare som Cesare Beccaria (1738–1794) och Jeremy Bentham (1748–1832) redan långt tidigare hade gjort ansatser till ekonomiska analyser av brott och straff, blev Beckers artikel startskottet för en modernare och vidareutvecklad rättsekonomisk analys av straffrätten.⁵¹

Utgångspunkten för Beckers analys är att brott kostar samhället.⁵² Det gör emellertid även åtgärder för att identifiera och stävja brottsligt beteende. Frågan är hur man ska åstadkomma en optimal brottsbekämpning i ekonomiskt hänseende, d.v.s. en brottsbekämpning som minimerar de totala samhällskostnaderna.⁵³ Becker menar att den samhällskostnad som brott ger upphov till normalt sett ökar med antalet brott som begås. På samma sätt ökar brottsförövarens nytta av brottet med antalet begångna brott. Brottsförövarens nytta antas dock vara avtagande, vilket innebär att nyttan för varje begånget brott minskar för varje nytt brott som begås. Den totala samhällskostnaden är skillnaden mellan samhällets totala kostnad och brottsförövarens totala nytta av de brott som begåtts.⁵⁴

En viktig premis för Beckers analys är att brottsmängden kan påverkas genom att förändra förutsättningarna för potentiella brottsförövares val. Detta bygger på antagandet att individer i valsituationer väljer det alternativ som ger störst förväntad nytta (2.3). Brottsmängden är enligt Becker beroende dels av den potentielle brottsförövarens förväntade nytta av brottet, dels av dennes förväntade nytta av legala eller illegala handlingsalternativ.⁵⁵

⁵⁰ Se Posner (1975), s. 758.

⁵¹ Se Posner (1975), s. 760 f. och Becker (1968), s. 45.

⁵² Att specificera de kostnader som ett visst brott ger upphov till är givetvis förenat med betydande svårigheter. Ofrukt samma försök har gjorts att bedöma brotts påverkan på bruttonationalprodukten. Det torde ligga närmare till hands att uppskatta brottens omedelbara kostnader, d.v.s. kostnader hänförliga till privata brottsförebyggande åtgärder, försäkringar, rättsväsende och förluster till följd av brottet. Att värdera liv och personskador i ekonomiska termer kan uppenbarligen vara besvärligt. Även att värdera kostnaden av förmögenhetsbrott kan vara svårt, då sociala värden som indignation och moralisk förkastlighet inte helt enkelt låter sig kvantifieras, jfr Skogh (1973), s. 12 f. och s. 59 f.

⁵³ Se Becker (1968), s. 2 ff.

⁵⁴ Se Becker (1968), s. 5 ff.

⁵⁵ Se Becker (1968), s. 9 ff.

Den förväntade nyttan av ett brott är enligt Becker avhängig förhållandet mellan den förväntade intäkten och den förväntade kostnaden av brottet, utifrån den potentielle brottsförövarens perspektiv. Om den förväntade kostnaden överstiger den förväntade intäkten, blir den förväntade nyttan negativ, vilket innebär att det saknas incitament att begå brottet.⁵⁶

Den förväntade kostnaden är beroende av upptäcktsrisken, påföljden vid en eventuell dom, eventuella sociala sanktioner och resursinsatserna som krävs för att brottet ska kunna genomföras. Med upptäcktsrisk avses enligt Becker risken för att bli upptäckt, åtalad och till slut lagförd. Den förväntade intäkten är istället avhängig sannolikheten för ett lyckat utfall samt den eventuella vinsten av brottet med beaktande av resursinsatsernas storlek. Om upptäcktsrisken eller olägenheten av påföljden vid en eventuell dom ökar, så ökar också den förväntade kostnaden av brottet.⁵⁷ Incitamenten att begå brottet minskar alltså. Samma sak gäller vid en ökning av den förväntade nyttan av de handlingsalternativ som brottsförövaren går miste om genom att begå brottet.⁵⁸

De faktorer som kan påverkas från statens sida för att minska den potentielle brottsförövarens incitament är enligt Becker främst brottens påföljder samt upptäcktsrisken. Vad beträffar påföljderna så antas fängelsestraff innebära en större olägenhet för brottsförövaren än exempelvis villkorlig dom eller böter.⁵⁹ Ett längre fängelsestraff antas reducera brottsförövarens nytta mer än ett kortare. Staten kan alltså genom att justera exempelvis straffskalan eller någon annan omständighet med betydelse för straffvärdesbedömningen eller straffmätningen, åstadkomma en viss förväntad kostnad för den potentielle brottsförövaren.⁶⁰

⁵⁶ Detta kan illustreras med hjälp av formeln från föregående avsnitt:

$$FN = s_1K_1 + s_2K_2 + s_3K_3 + \dots + s_nK_n$$

Om vi tänker oss att s_1K_1 är beteckningen för förväntad intäkt och s_2K_2 är beteckningen för förväntad kostnad (båda är uttryck för olika omständigheter som med olika sannolikhet kan inträffa), kan vi se att ett negativt värde på K_2 kan medföra ett negativt värde på den förväntade nyttan.

⁵⁷ Vad beträffar den potentielle brottsförövarens reaktion på förändringar avseende påföljd talas ibland om straffets avskräckande effekt. Man kan i sammanhanget skilja på individualprevention och allmänprevention. Individualprevention tar sikte på den avskräckande effekt som en påföljd framöver kan tänkas ha på den individ som redan har dömts, medan allmänprevention avser avskräckandet av potentiella brottsförövare, se Sätre (1985), s. 19.

⁵⁸ Se Becker (1968), s. 9 ff.

⁵⁹ Jfr 30 kap 1 § BrB.

⁶⁰ I svensk rätt regleras påföljdsbestämning i 29 och 30 kap BrB. I ett första steg avgörs brottets straffvärde, 29 kap 1–3 §§. Härvid måste skiljas på det abstrakta straffvärdet (det som följer av straffskalan) och det konkreta straffvärdet (domstolens bedömning av den aktuella gärningens allvarsgrad). En gärnings konkreta straffvärde ska bedömas i ljuset av "brottets skadlighet och farlighet i vid bemärkelse mot bakgrund av det värde eller intresse som straffstadgandet avser att skydda" (brottsinterna omständigheter), se SOU 1986:14 s. 147, prop. 1987/88:120 s. 80 och 29 kap 1 § 2 st. Ett antal försvärande och förmildrande omständigheter av betydelse för bedömningen av straffvärdet listas i 29 kap 2 och 3 §§ (brottsexterna omständigheter). I det andra steget görs ett

Upptäcktsrisken är beroende av ett antal olika påverkansbara faktorer. För det första måste den gärning som man önskar stävja vara brottsbeskrivningsenlig, d.v.s. motsvara rekvisiten i en straffbestämmelse. Existensen av sådana straffbud kan exempelvis främjas genom att lagstiftningsprocessen tillägnas större resurser. För det andra måste den brottsliga gärningen upptäckas och gärningspersonen identifieras. Detta tänker sig Becker att man kan främja genom att tillskjuta de brottsbekämpande myndigheterna ytterligare medel för exempelvis spaning och övervakning. För det tredje måste tillräcklig bevisning insamlas för att det ska kunna styrkas bortom rimligt tvivel att gärningspersonen har begått brottet. Bevisinsamlingen kan exempelvis underlättas av tillgång till straffprocessuella tvångsmedel.⁶¹ Genom att justera dessa faktorer, menar Becker, kan staten alltså ändra de potentiella brottsförövarnas incitament och på så vis påverka den mängd brott som begås.⁶²

Frågan är då hur dessa faktorer bör justeras. Enligt Becker är en potentiell brottsförövarns reaktion på förändringar avseende påföljd eller upptäcktsrisk beroende av dennes grad av riskaversion. Becker menar att det bland individer med juridisk erfarenhet finns en generell uppfattning att potentiella brottsförövare reagerar starkare på en ökning avseende upptäcktsrisk än en straffökning.⁶³ Detta skulle innebära att dessa individer har preferens för risk eftersom faktumet att det värsta möjliga utfallet (påföljden) förvärras inte påverkar brottsförövarns beteende lika mycket som att sannolikheten för ett lyckat utfall minskar.⁶⁴ Detta ska dock inte förstås så att påföljdens karaktär och omfattning är obetydliga faktorer. Tvärtom finns det studier som faktiskt visar på påföljdens avskräckande effekt.⁶⁵

påföljdsval enligt 30 kap. I ett tredje stegs görs mot bakgrund av straffvärdet samt ett antal ytterligare faktorer (29 kap 4–7 §§) en straffmätning som kan resultera i ett konkret bötes- eller fängelsestraff. Se Jareborg och Zila (2017), s. 100 ff., Dahlström, Strand-Westerlund och Westerlund (2011), s. 456 f. och Lexino, 29 kap 1 § BrB.

⁶¹ I svensk rätt regleras de straffprocessuella tvångsmedlen i 23–28 kap rättegångsbalken (RB). Som exempel på sådana medel som syftar till att inbringa bevisning kan särskilt framhållas s.k. hemlig telekontroll och hemlig kameraövervakning (hemliga tvångsmedel). Dessa åtgärder beslutas av rätten på ansökan av åklagare och innebär en möjlighet att t.ex. avlyssna samtal, ta del av textmeddelanden, inhämta information om kommunikationsutrustningens användning, eller optiskt övervaka en eller flera individer. För att rätten ska bevilja sådana åtgärder krävs det bland annat att den som de riktar sig mot är skäligen misstänkt för brott av viss dignitet (varierar beroende på vilken åtgärd det rör sig om) samt att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Se 27 kap 18–20 b §§.

⁶² Se Becker (1968), s. 9 ff.

⁶³ Ett påstående som får stöd även på annat håll, se Sätre (1985), s. 20.

⁶⁴ Se Becker (1968), s. 9 ff. Skogh menar emellertid att detta förhållande lika väl kan bero på kortsiktighet hos brottsförövaren, eftersom straffet ligger längre fram i tiden än den eventuella upptäcktspunkten, se Skogh (1973), s. 82 f.

⁶⁵ Se Tullock (1974), s. 105 ff. och McAdams och Ulen (2009), s. 404. Studierna bygger på statistik över begångna brott mot bakgrund av ett flertal olika faktorer, såsom demografisk sammansättning, sociala klyftor och juridiska påföljder. Resultatet är att många av faktorerna har betydelse för antalet begångna brott, däribland påföljdernas karaktär och omfattning. Elasticiteten, d.v.s. hur stor påverkan en straffhöjning har på antalet begångna brott, varierar men förändringar av påföljder har, om inte annat, en liten effekt. Detta utgör enligt

En optimal påföljd föreligger då den potentielle brottsförövarens förväntade intäkt av brottet understiger den förväntade kostnaden av brottet.⁶⁶ I ett sådant läge kommer brottet enligt Beckers modell inte att begås. Detta är emellertid inte synonymt med optimal brottsbekämpning. Hur staten justerar upptäcktsrisk och påföljder påverkar inte bara brottsmängden, utan även storleken på kostnaderna för bland annat rättsväsende och bestraffning.⁶⁷ Kostnaden för ökad upptäcktsrisk är bland annat beroende av polisens, åklagares och domares arvode, samt hur utvecklade tekniska hjälpmedel (t.ex. dna-analys och avlyssningsmetoder) rättsväsendet har tillgång till. Kostnaden antas öka med ökad aktivitet.⁶⁸ Kostnaden för bestraffning varierar beroende på påföljdens karaktär. Ett fängelsestraff medför i synnerhet kostnader för mat och personal, men även kostnader hänförliga till brottsförövarens bortavaro från samhället tas i beaktande. Exempel på sådana kostnader utgörs av brottsförövarens olägenhet av att bli frihetsberövad, samt en reduktion av den konsumtion, de förlorade skatteintäkter och den minskade produktion som kan hänföras till brottsförövarens frånvaro från arbete. Detta innebär att längre fängelsestraff kostar samhället mer, särskilt om brottsförövaren är höginkomsttagare. Bötesstraff medför däremot i princip bara vissa administrativa kostnader och kan därför vara att föredra i många situationer.⁶⁹

Att uppnå en optimal brottsbekämpning kan kräva att vissa brott förblir ostraffade medan andra stävjas i större utsträckning. Kostnaderna för att åstadkomma en högre upptäcktsrisk och en strängare påföljd bör alltså inte överskrida nyttan av att antalet brott minskar.⁷⁰ Detta innebär att de ur ett samhällsperspektiv mer kostsamma brotten bör mötas med strängare påföljder och ökad upptäcktsrisk i syfte att påverka den potentielle brottsförövarens förväntade nytta. Härvid måste emellertid hänsyn tas till att olika typer av brottsförövare är mer eller mindre känsliga för justeringar av dessa påverkansbara faktorer. Brotts som begås av psykiskt sjuka, unga eller i affekt, typiskt sett utan beaktande av eventuella konsekvenser, bör därför inte föranleda lika stränga straff som brott som föregåtts av noggrann planering.⁷¹

Posner ett starkt argument för relevansen i antagandet att individer är rationella nyttomaximerare även i brottsituationer, se Posner (1975), s. 763.

⁶⁶ Jfr Sätre (1985), s. 19.

⁶⁷ Se Becker (1968), s. 14 ff.

⁶⁸ Se Becker (1968), s. 7 ff.

⁶⁹ Se Becker (1968), s. 12 ff.

⁷⁰ Se Becker (1968), s. 14 ff.

⁷¹ Se Becker (1968), s. 19 ff.

2.5 Kritik mot rättsekonomin

Kritik har riktats mot den rättsekonomiska skolan framför allt på två grunder. För det första har antagandet att individer är rationella nyttomaximerare ifrågasatts.⁷² Behavioural economics är en teoribildning som ägnar sig åt att försöka vederlägga detta grundantagande genom att visa på begränsningar i individers rationalitet, självkontroll och självtintresse.⁷³ Exempelvis påstås att när individer står inför ett val tenderar deras beslut präglas av intellektuella förenklingar eller genvägar (på engelska "heuristics") som kan leda till att de inte väljer det alternativ som ger störst förväntad nytta.⁷⁴ För det andra har det ifrågasatts huruvida samhällsekonomisk effektivitet, i synnerhet ökat välbefinnande, är ett eftersträvt mål. Skeptikerna menar bland annat att vissa påtvingade transaktioner som missgynnar den ena parten kan vara att anse som ekonomiskt effektiva trots att de knappast kan betraktas som rättvisa.⁷⁵

Som svar på den första kritiken brukar framhållas att den rättsekonomiska analysen bygger på tanken att förenklingar krävs för att kunna dra slutsatser utifrån en komplex verklighet. Analysens relevans är dock helt beroende av hur hållbara antagandena är i det enskilda fallet.⁷⁶ Man kan exempelvis tänka sig att antagandet att individer beaktar den förväntade nyttan inför ett val stämmer bättre i vissa situationer än andra, något som till viss del beaktas inom ramen för Beckers rättsekonomiska analys av straffrätten. Det bör dock påpekas att det finns de som argumenterar för att antagandet i huvudsak faktiskt stämmer väl överens med verkligheten.⁷⁷ Vad beträffar den andra kritiken kan konstateras att välbefinnande kan användas för att främja välfärden, d.v.s. den totala subjektiva nyttan hos samhällets individer. I vissa situationer kan det givetvis finnas intressen som framstår som mer angelägna än intresset av samhällsekonomisk effektivitet.⁷⁸ Vidare kan Kaldor-Hicks-effektiva förändringar mycket riktigt leda till resultat som är etiskt oförsvarliga. Ibland kan sådana förändringar emellertid vara nödvändiga för att uppnå ett rättvist resultat. Exempelvis leder fängslandet av en

⁷² Se Bastidas Venegas (2013), s. 194.

⁷³ Se Bastidas Venegas (2013), s. 192.

⁷⁴ Se McAdams och Ulen (2009), s. 404.

⁷⁵ Se Bastidas Venegas (2013), s. 195 f.

⁷⁶ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 221.

⁷⁷ Se Posner (1975), s. 763.

⁷⁸ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 216 och Posner (1975), s. 773 och s. 778. Om vi exempelvis pönerar att ett införande av dödsstraff skulle öka den samhällsekonomiska effektiviteten skulle intresset av upprätthållandet av mänskliga rättigheter på många ställen i världen ges företräde.

brottsförövare troligtvis till minskad nytta för individen, men en sådan åtgärd kan tänkas öka den totala samhällsnyttan. I andra situationer kan Pareto-kriteriet vara lämpligare som effektivitetsstandard, vilket medför ett krav på att ingen part drabbas negativt av den aktuella förändringen.⁷⁹

Vad avser Beckers analys av brottsbekämpningen har Skogh⁸⁰ invänt att potentiella brottsförövare inte sällan befinner sig i en valsituation som präglas av betydande osäkerhet. Han menar bland annat att straffets omfattning är beroende av en rad olika omständigheter som står bortom individens kontroll, exempelvis bevisföringen i rätten. Det torde dessutom för den enskilde vara besvärligt att göra en korrekt uppskattning av den upptäcktsrisk som är förknippad med ett visst brott. Vidare framhåller Skogh svårigheten i att på förhand bedöma de eventuella sociala sanktionerna från omgivningen. Denna osäkerhet, menar Skogh, gör det svårt att dra slutsatser om hur potentiella brottsförövare kommer att reagera på straffhöjningar m.m.⁸¹

⁷⁹ Se Dahlman, Glader och Reidhav (2005), s. 215.

⁸⁰ F.d. professor emeritus i nationalekonomi vid Lunds universitet.

⁸¹ Se Skogh (1973), s. 81.

3 Matchfixning

3.1 Fotboll och vadhållning i Sverige

Den svenska idrottsrörelsen har över tre miljoner medlemmar och mer än 600 000 ideellt engagerade ledare. Faktumet att så många individer engagerar sig frivilligt kring gemensamma intressen framhålls av Riksidrottsförbundet (RiF) som något som bidrar till en positiv samhällsutveckling. Gemenskap, ökad integration och bättre folkhälsa understryks som positiva effekter av den kollektiva idrottsutövningen.⁸²

På uppdrag av Svensk Elitfotboll, en intresseorganisation för föreningarna i herrfotbollens två högsta serier (Allsvenskan och Superettan), genomförde revisionsbyrån Ernst & Young (EY) våren år 2018 en analys av elitfotbollsklubbarnas finansiella resultat och samhällseliga betydelse. Enligt rapporten uppgick elitfotbollens nettoomsättning för år 2017 till 1 528 miljoner kronor. Ungefär hälften av nettoomsättningen (48 procent) var hänförlig till reklam, sponsring och tv-rättigheter. Entrébiljetter stod för en knapp tiondel av omsättningen, medan övriga 43 procent härrörde från bland annat spelarförsäljningar, ersättningar från UEFA och egna arrangemang.⁸³ Enligt EY bidrog elitfotbollen med uppskattningsvis 775 miljoner kronor till samhället i form av ökad hälsa och välbefinnande, inkludering genom sysselsättning och ideella insatser.⁸⁴

En annan ekonomiskt betydelsefull faktor i fotbollssammanhanget är spelmarknaden. Svensk spelmarknad omsätter årligen omfattande belopp.⁸⁵ Delar av intäkterna från spelverksamheten går genom det statliga spelbolaget AB Svenska Spel tillbaka till fotbollsrörelsen genom sponsoravtal och andra allmännyttiga initiativ.⁸⁶ Det bör också framhållas att Svenska Spels överskott tillfaller statskassan.⁸⁷

⁸² Se RiF 2009, s. 17 f.

⁸³ Se EY 2018, s. 10 ff. Internationellt sett omsätter fotbollen omkring 125 miljarder dollar per år, se Hill (2013), s. 3.

⁸⁴ Se EY 2018, s. 6.

⁸⁵ Se Lotteriinspektionen 2013, s. 8 och prop. 2011/12:79 s. 29. Bara AB Svenska Spels nettoomsättning för år 2016 uppgick till över sju miljarder kronor, se Svenska Spel 2017 (b), s. 66.

⁸⁶ Svenska Spel är huvudsponsor till bland annat Svenska Fotbollsförbundet, se Svenska Spel 2018 (b).

⁸⁷ Se Svenska Spel 2018 (a).

Svensk spel- och lotterimarknad är sedan 1930-talet föremål för statlig reglering.⁸⁸

Lotterilagen⁸⁹ är tillämplig på lotterier som anordnas för allmänheten (1 §). Med lotteri avses en verksamhet där en eller flera deltagare, med eller utan insats, kan få en vinst till ett högre värde än vad var och en av de övriga deltagarna kan få.⁹⁰ Ett exempel på sådan verksamhet är vadhållning (3 §). Med vad avses ett avtal genom vilket olika parter satsar en summa pengar på utfallet av en framtida händelse mot en större utdelning vid en korrekt satsning.⁹¹

I likhet med annan lotteriverksamhet är vadhållning i samband med idrottstävlingar tillståndspliktig, under förutsättning att den bedrivs i mer än en kommun (4 och 9 §). Tillstånd att bedriva sådan verksamhet meddelas av regeringen och kan endast tilldelas spelföretag som ägs av staten eller där staten har det rättsligt bestämmande inflytandet (45 §). Denna möjlighet har utnyttjats ifråga om Svenska Spel och AB Trav och Galopp.⁹² Svenska Spel erbjuder ett stort antal produkter avseende vadhållning på sport såväl hos fysiska spelombud som online. Man kan exempelvis satsa på ett visst slutresultat eller att en specifik händelse ska inträffa under idrottsevenemanget.⁹³

Vid sidan av den reglerade marknaden för vadhållning finns det en oreglerad marknad bestående av de utländska företag som utan svenskt tillstånd erbjuder vadhållning via webbplatser som är tillgängliga för svenska konsumenter.⁹⁴ Dessa spelföretag uppskattas ha en marknadsandel om 55 procent av den svenska onlinemarknaden.⁹⁵ Vilka vadhållningsprodukter som tillhandahålls varierar mellan olika spelföretag. Generellt sett är utbudet bredare hos de internationella spelföretagen jämfört med hos Svenska Spel. Som exempel kan nämnas att spel på hörnor inte erbjuds av Svenska Spel men av flera av dess utländska konkurrenter.⁹⁶ Inom Europa är merparten av den lagliga sportrelaterade vadhållningen knuten till spelkonton vars upprättande förutsätter registrering av personuppgifter. Spel hos ombud kräver i regel att man kan uppvisa legitimation. I vissa

⁸⁸ Se SOU 2017:30 del 1, s. 172.

⁸⁹ Lagen föreslås ersättas av spellagen fr.om. den 1 januari 2019, se avsnitt 5.1.

⁹⁰ I den föreslagna spellagen används termen "spel om pengar" istället för "lotterier", se prop. 2017/18:220 s. 9.

⁹¹ Se Karnov lagkommentar, 4 § lotterilagen, not 4 och SOU 2017:30 del 1, s. 318 f.

⁹² Se SOU 2017:30 del 1, s. 173. Observera att denna ordning sätts ur spel av den föreslagna spellagen, som medför att idrottsrelaterad vadhållning konkurrensutsätts.

⁹³ Se SOU 2017:30 del 1, s. 174.

⁹⁴ Unibet, Bet365 och Betsson är exempel på sådana spelföretag med licens i andra länder. Enligt förslaget om ny spellag kommer det fr.om. den 1 januari 2019 krävas att sådana spelföretag erhåller en särskild licens för att verka gentemot svenska konsumenter, se prop. 2017/18:220 s. 83 ff.

⁹⁵ Se prop. 2017/18:220 s. 73.

⁹⁶ Se BRÅ 2015, s. 73 f.

länder erbjuds emellertid anonymt spel hos spelombud. På den asiatiska spelmarknaden är möjligheterna till bibehållen anonymitet ännu större.⁹⁷

De företag som erbjuder vadhållning kan indelas i spelbolag och spelbörser. Ett spelbolag, exempelvis Svenska Spel, slår i regel vad med den som vill satsa på ett visst utfall, medan en spelbörs matchar olika spelare med varandra.⁹⁸ I båda fallen beskrivs förhållandet mellan insatsen och vinsten med hjälp av odds. Oddset anger hur mycket man tjänar om man har satsat på ett visst utfall som också har inträffat. Om oddset på att IFK Göteborg ska besegra AIK är 2,0 innebär det att man tjänar dubbelt så mycket som man satsar om detta också inträffar. Hos ett spelbolag bestäms oddset mot bakgrund av information om det aktuella idrottsevenemanget (exempelvis lagens form och skadeläge), rykten, medieflödet samt volymerna på insatserna.⁹⁹ Generellt kan sägas att storleken på ett odds ökar i takt med osannolikheten att något ska inträffa. Genom att ha minst lika mycket information som spelarna kan spelbolagen sätta odds på ett sätt som säkerställer ett visst förväntat ekonomiskt utfall.¹⁰⁰ Vinstmarginalen bakas med andra ord in i oddsen. Vid vadhållning hos en spelbörs avgör spelarna oddset på egen hand. Vadhållning till ett visst odds är i detta fall avhängig att två satsningar kan matchas med varandra. Spelbörsoperatörens förtjänst utgörs av provision på vinsten.¹⁰¹

Marknaden för vadhållning har i stor utsträckning påverkats av digitalisering och globalisering. En trend är att vadhållningen flyttar från de fysiska spelombuden till spelsidor på internet. På så vis ökar konsumenternas tillgänglighet och anonymitet, liksom antalet potentiella spelobjekt.¹⁰² Man kan exempelvis slå vad om antalet hörnor i en match i svenska division 1 från Ungern via ett kinesiskt spelbolag.¹⁰³

⁹⁷ Se BRÅ 2015, s. 72 och s. 78.

⁹⁸ Se SOU 2017:30 del 1, s. 360. Det som åsyftas i fråga om spelbolag är s.k. allmän vadhållning. Vissa spelbolag erbjuder även poolvadhållning, med innebörd att vinsten bestäms av storleken på de samlade insatserna. Svenska Spels "Stryktipset" är ett exempel på poolvadhållning, se s. 319.

⁹⁹ Oddset kan vara fast, vilket innebär att jag är garanterad en viss vinst vid ett visst utfall, eller löpande, vilket innebär att oddset kan komma att ändras efter det att jag har lagt mitt vad. Oddset kan också vara semifast, vilket innebär att oddset förändras men att det vid varje tidpunkt fastslagna oddset gäller för den individ som placerar ett vad vid den tidpunkten. Liveodds är alltid semifasta, jfr SOU 2017:30 del 1, s. 318 ff. och s. 330.

¹⁰⁰ Se Lotteriinspektionen 2013, s. 9 f. Hos de flesta spelbolagen brukar ungefär 70 procent av de totala insatserna på ett visst vadhållningsobjekt gå tillbaka till spelarna, resterande 30 procent tillfaller spelbolagen, se Littorin och Svenungsson (2018), s. 74.

¹⁰¹ Se SOU 2017:30 del 1, s. 360.

¹⁰² Se Banks (2014), s. 78.

¹⁰³ Jfr Forrest, McHale och McAuley (2008), s. 159, Lotteriinspektionen 2013, s. 12 f., BRÅ 2015, s. 78 och SOU 2017:30 del 1, s. 178 ff.

3.2 Allmänt om matchfixning

3.2.1 Definitioner

För att ringa in detta kapitelns fokus, d.v.s. att identifiera den vadhållningsrelaterade matchfixningens faktiska gärningar, är det nödvändigt att termen “matchfixning” definieras. I massmedia används termen i princip synonymt med “uppgjorda matcher” eller “riggade matcher”.¹⁰⁴ Att ytterligare precisera vad det handlar om förefaller emellertid angeläget. I avsaknad av svensk legaldefinition¹⁰⁵ presenteras nedan några av de definitioner som har föreslagits av olika aktörer med anknytning till matchfixningsfenomenet.

Lotteriinspektionen definierar matchfixning som

manipulation av en idrottstävling, där involverade deltagare (idrottare, tränare, ledare, domare, etc.), för ekonomisk vinning, för sig själva eller andra, gör försök att påverka utgången av tävlingen eller enskilda händelser under tävlingen.¹⁰⁶

Interpol beskriver istället matchfixning som “manipulation of the course or result of a sporting event for an advantage”. Fördelen kan vara av antingen sportslig karaktär (t.ex. avancemang för ett idrottslag i en turnering) eller utgöras av ekonomisk vinning till följd av vadhållning.¹⁰⁷

I Europarådets konvention om manipulation av resultat inom idrott¹⁰⁸ talas istället för matchfixning om manipulation av idrottsevenemang, vilket definieras som

an intentional arrangement, act or omission aimed at an improper alteration of the result or the course of a sports competition in order to remove all or part of the unpredictable nature of the aforementioned sports competition with a view to obtaining an undue advantage for oneself or for others.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Se t.ex. Svenungsson (2016) och Salihu (2017). Fenomenet har med andra ord ett flertal olika benämningar, men matchfixning bedöms vara den mest frekvent använda, jfr Hill (2013), s. 15 och BRÅ 2015, s. 13.

¹⁰⁵ Rekvisten för det förslagna spelfuskbrottet beskrivs i avsnitt 5.3.

¹⁰⁶ Se Lotteriinspektionen 2013, bilaga 1, s. 2. BRÅ använder sig av en liknande definition, se BRÅ 2015, s. 8.

¹⁰⁷ Se Interpol 2013, s. 10.

¹⁰⁸ Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions, CETS 215. Konventionen behandlas i avsnitt 3.2.2.

¹⁰⁹ Se art 3.4.

Den gemensamma nämnaren hos de olika definitionerna är förekomsten av manipulation av ett idrottsevenemang för att erhålla en fördel. Det är också tydligt att denna manipulation kan avse såväl slutresultat som händelser under evenemangets gång. Den huvudsakliga skillnaden mellan definitionerna avser den eftersträlvade fördelen. Strävan efter ekonomisk vinning är enligt Lotteriinspektionen en del av konceptet, medan Interpols och Europarådets definitioner omfattar även andra motiv. Denna uppsats tar sikte på vadhållningsrelaterad fotbollsmatchfixning, vilken i grund och botten betingas av en strävan efter ekonomisk vinning. Matchfixning ska alltså i detta sammanhang förstås som *manipulationen av en fotbollsmatch i syfte att erhålla ekonomisk vinning genom vadhållning*.

3.2.2 Utveckling

Matchfixning är knappast en ny företeelse. Redan i antikens Grekland förekom anklagelser mot idrottare för att ha tagit emot mutor vid de olympiska spelen.¹¹⁰ Under slutet av 1800-talet växte sig matchfixningsfenomenet så stort inom sporter som boxning och baseboll att vadhållning på idrott under en period förbjöds i USA.¹¹¹ Bland 1900-talets mest uppmärksammade skandaler inom fotbollen figurerar bland annat en matchfixningshärva i italienska Serie A under 1970-talet samt en manipulerad semifinal i UEFA-cupen år 1984.¹¹²

Det är emellertid först de senaste åren som fenomenet har börjat uppmärksammas i större utsträckning. År 2013 presenterade Europol resultatet av Operation VETO, en omfattande undersökning av ett matchfixningsnätverk. Undersökningen avslöjade 380 potentiellt manipulerade fotbollsmatcher i Europa, däribland matcher i Champions League samt EM- och VM-kvalmatcher. De illegala vinsterna bedömdes uppgå till åtta miljoner euro.¹¹³ Operation VETO och liknande utredningar¹¹⁴ visar på den potentiella omfattningen av den moderna matchfixningen. Matchfixningsfenomenets tillväxt kan troligtvis till stor del tillskrivas den tekniska utvecklingen, som har möjliggjort gränsöverskridande spel, överföringar och nätverksarbete.¹¹⁵

¹¹⁰ Se Littorin och Svenungsson (2018), s. 45, Hill (2013), s. 2 och Lotteriinspektionen 2013, s. 13.

¹¹¹ Se Lotteriinspektionen 2013, s. 13 f. och Hill (2013), s. 90.

¹¹² Se BRÅ 2015, s. 12.

¹¹³ Se Andersen (2014), s. 124 f.

¹¹⁴ Se Lotteriinspektionen 2013, s. 17 f. för en sammanfattning av några uppmärksammade fall.

¹¹⁵ Se Andersen (2014), s. 129, Banks (2017), s. 155, Bozkurt (2012), s. 2 ff. och Hill (2013), s. 264 ff.

Matchfixning har sedermera erkänts som ett allvarligt hot mot fotbollen av aktörer som UEFA, FIFA, IOK, flera EU-organ och Europarådet.¹¹⁶ År 2014 öppnades Europarådets konvention om manipulation av resultat inom idrott för undertecknande. Konventionen, som har utarbetats för att främja det internationella samarbetet i kampen mot matchfixning, har i skrivande stund ännu inte trätt i kraft då den inte har ratificerats av ett tillräckligt antal stater. De stater som undertecknar konventionen förbinder sig att bland annat skapa system för informationsutbyte mellan myndigheter på nationell och internationell nivå, främja de nationella idrottsorganisationernas arbete mot matchfixning samt att anpassa sin lagstiftning i vissa avseenden. Exempelvis ska konventionsstaterna säkerställa existensen av straffrättsliga påföljder för manipulation av resultat inom idrott i vissa situationer. Sverige har i dagsläget inte undertecknat konventionen.¹¹⁷

Även i Sverige har matchfixningen blivit alltmer aktuell de senaste åren. Sedan den första polisanmälningen relaterad till en misstänkt manipulerad match inkom år 2012 har ytterligare 53 fotbolls- och basketmatcher polisanmälts eller figurerat i polisutredningar.¹¹⁸ Endast två ärenden har hittills lett till åtal och dom.¹¹⁹ Vidare har Svenska Spel stoppat vadhållning på flera fotbollsmatcher till följd av misstankar om matchfixning.¹²⁰ Dessutom har ett antal fotbollsspelare stängts av från idrottsutövning med stöd av Riksidrottsförbundets reglemente om otillåten vadhållning samt manipulation av idrottslig verksamhet som infördes år 2015.¹²¹

Till följd av det förhållandevis begränsade antalet utredda fall och bristen på offentligt tillgängliga uppgifter är det svårt att dra slutsatser om matchfixningens utbredning.¹²² Mörkertalen antas emellertid vara stora.¹²³ Hill (1.5) menar att över 1 000 fotbollsmatcher världen över har varit manipulerade under den senaste tioårsperioden.¹²⁴

¹¹⁶ Se SOU 2017:30 del 1, s. 377 f.

¹¹⁷ Jfr SOU 2017:30 del 1, s. 378 ff. Se även Europarådet 2018 för lista över stater som har undertecknat och ratificerat konventionen.

¹¹⁸ Se Littorin och Svenungsson (2018), s. 8 f.

¹¹⁹ Domarna behandlas under avsnitt 4.4.

¹²⁰ Se SOU 2017:30 del 2, s. 110 och Lotteriinspektionen 2013, s. 25.

¹²¹ Se t.ex. Dujmovic (2016) och Littorin och Svenungsson (2018), s. 172.

¹²² Se Andersen (2014), s. 131, Banks (2017), s. 152 och Lotteriinspektionen 2013, s. 4.

¹²³ Jfr BRÅ 2015, s. 19 och Bozkurt (2012), s. 2.

¹²⁴ Se Hill (2013), s. X.

3.3 Matchfixningens gärningar

Som tidigare har framgått kan matchfixning förstås som manipulationen av en fotbollsmatch i syfte att erhålla ekonomisk vinning genom vadhållning (3.2.1). Med andra ord rör det sig om två parallella processer, bestående av ett flertal tänkbara gärningar, som kan sägas utgöra olika sidor av samma sak: dels en manipulation av matchen, dels en manipulation av spelmarknaden.¹²⁵ Manipulationen av matchen avser den påverkan som utövas på matchens resultat eller förlopp. Manipulationen av spelmarknaden tar istället sikte på placeringen av ett vad i enlighet med det resultat eller förlopp som man antar kommer att påverkas i viss riktning. I det följande beskrivs, med utgångspunkt i de aktörer som står bakom matchfixningen, först de gärningar som är hänförliga till manipulationen av matchen och därefter de gärningar som har anknytning till manipulationen av spelmarknaden. Denna ordning motiveras av faktumet att en manipulation av spelmarknaden förutsätter en manipulation av matchen. Det bör emellertid noteras att själva placerandet av vadet med nödvändighet sker innan påverkan över matchen, eftersom ett vad alltid avser utfallet eller inträffandet av en framtida händelse (3.1). Däremot kan det variera huruvida den som placerar vadet gör det med vetskap om att matchen kommer att bli föremål för särskild påverkan eller med avsikt att vid ett senare tillfälle utöva sådan påverkan, antingen på egen hand eller genom någon annan.

3.3.1 Manipulation av matchen

3.3.1.1 Initiativ

Initiativet till matchfixning kan antingen tas av idrottsliga eller externa aktörer. Till den första gruppen hör individer med förmåga att själva utöva påverkan över en match. Den andra gruppen består av individer som inte själva kan utöva sådan påverkan, utan måste ta hjälp av idrottsliga aktörer för att styra spelet i viss riktning.¹²⁶

¹²⁵ Se BRÅ 2015, s. 25.

¹²⁶ Se BRÅ 2015, s. 26 f.

Idrottsliga aktörer som initiativtagare

BRÅ gör en indelning av de idrottsliga initiativtagarna i tre olika kategorier. En första grupp utgörs av “solofixarna”, d.v.s. enskilda aktörer som själva bestämmer sig för att otillbörligt påverka matchen. En förutsättning för denna typ av initiativ är att vadhållning är tillgänglig på händelser som enkelt kan påverkas av den enskilde. Det kan exempelvis handla om spel på antalet gula kort, något som enkelt kan påverkas av domaren, eller antalet hörnor, vilket kan påverkas av exempelvis en försvararsspelare.¹²⁷

Den andra gruppen av idrottsliga initiativtagare refererar BRÅ till som “lagkamraterna”. Det rör sig här om samordnade matchfixningsupplägg som involverar flera spelare i det ena eller båda lagen, vilket medför en större kontroll över matchen. Denna typ av upplägg möjliggör bland annat spel på resultat, vilket normalt sett betingar högre odds än spel på enskilda matchhändelser. Samordningen kan kräva övertalning av medspelare och kan möjligen underlättas av den gemenskap som kan finnas inom laget.¹²⁸

Den tredje och sista gruppen av idrottsliga initiativtagare består enligt BRÅ av “den korrupta ledningen”. Det kan exempelvis handla om tränare eller sportchefer som utnyttjar sitt inflytande över laget för att åstadkomma ett visst resultat eller en viss händelse under en match.¹²⁹

Externa aktörer som initiativtagare

Mot bakgrund av tillgänglig dokumentation menar BRÅ att det torde vara vanligare att initiativet kommer utifrån än inifrån.¹³⁰ De externa initiativtagarna delas av BRÅ in i fyra kategorier. Till den första hör “tillfällighetsfixarna”, individer som inte systematiskt ägnar sig åt att manipulera matcher utan snarare tar tillfället i akt när en möjlighet uppenbarar sig. Det kan exempelvis röra sig om personer med kontakter i ett lag som i slutet av säsongen inte har något att spela för eftersom lagets placering i tabellen är slutligt avgjord. Om oddset för ett visst resultat eller en viss händelse är högt kan en tillfällighetsfixare tänkas föreslå att kontakten underpresterar i enlighet med vadhållningen, med motiveringen att det trots allt inte spelar någon roll för laget.¹³¹

¹²⁷ Se BRÅ 2015, s. 32 och Littorin och Svenungsson (2018), s. 128.

¹²⁸ Se BRÅ 2015, s. 33 f.

¹²⁹ Se BRÅ 2015, s. 34, Andersen (2014), s. 134 och Littorin och Svenungsson (2018), s. 129.

¹³⁰ Detta är en uppfattning som Hill delar, se Hill (2013), s. 38.

¹³¹ Se BRÅ 2015, s. 27.

Enligt BRÅ sker även en mer systematisk manipulation av matcher. Det rör sig då om olika nätverk med varierande organisationsgrad. "Nationella matchfixarnätverk" hör till den mindre organiserade typen och utgörs typiskt av kriminellt belastade personer med inbördes flytande roller och etablerade relationer till varandra. Matchfixningen framstår som en av flera verksamheter som dessa nätverk ägnar sig åt. "Ekobrottsnätverk" har en högre organisationsgrad och utövar mer varaktigt inflytande över vissa klubbar. Dessa nätverk med tydligare hierarki ägnar sig åt olika typer av ekonomisk brottslighet och använder sig av fotbollsklubbar för en rad olika syften, exempelvis penningtvätt. De nätverk som är gränsöverskridande refererar BRÅ till som "internationella matchfixarnätverk". Ett exempel på ett sådant utgörs av det som identifierades i Operation-VETO (3.2.2). Det saknas uppgift om hur aktiva dessa internationella nätverk är i Sverige.¹³²

Gemensamt för de olika externa initiativtagarna är att de på något vis måste övertala en eller flera idrottsliga aktörer att bete sig på ett visst vis. Ett flertal olika metoder kan identifieras härvid. Vilka metoder som används torde variera beroende på vem eller vilka som är initiativtagare.¹³³

Enligt BRÅ tenderar tillfällighetsfixarnas påverkansmetoder att vara relativt försiktiga. Det kan exempelvis handla om vaga förfrågningar eller övertalning inom bekantskapskretsen. De nationella matchfixarnätverken använder sig av mer utarbetade metoder för att förmå idrottsaktörer att bete sig i enlighet med deras vilja. Bland dessa metoder är användandet av mutor särskilt framträdande. Det kan röra sig om erbjudanden om varierande summor pengar eller andra materiella eller icke-materiella förmåner, exempelvis kvittning av tidigare skulder. Ibland kan idrottsaktörens utdelningen utgöras av en procentuell andel av spelvinsten och i andra fall kan den helt utebli. Enligt BRÅ kombineras mutan inte sällan med utpressning och hot, underbyggt av det våldskapital som nätverken besitter.¹³⁴ Påtryckningar med stöd av våld, utpressning och hot förekommer även utan erbjudande om förmåner.¹³⁵ Vad beträffar ekobrottsnätverk och internationella nätverk framhåller BRÅ, med reservation för att kunskaperna än något begränsade, hur beteenden hos spelare och lagledare kan påverkas genom inflytande över klubbledning avseende värvningar, laguppställningar och löner. Som

¹³² Se BRÅ 2015, s. 28 ff. Enligt Hill finns det starka belägg för att denna typ av gränsöverskridande brottsyndikat verkar brett på den östasiatiska spelmarknaden, se Hill (2013), s. 145 ff.

¹³³ Se BRÅ 2015, s. 43.

¹³⁴ Se BRÅ 2015, s. 44 ff.

¹³⁵ Se BRÅ 2015, s. 41.

exempel kan anges utlovandet av kontrakt i en europeisk storklubb mot löfte om att delta i manipulationen av en match.¹³⁶ Hill framhåller i detta sammanhang betydelsen av korrupta fotbollsagenter som en länk mellan nätverken och de idrottsliga aktörer som man vill påverka.¹³⁷

En betydelsefull fråga i sammanhanget är vilken typ av idrottsliga aktörer som de externa initiativtagarna riktar in sig på. Enligt Hill avgör de ekonomiska incitamenten en idrottslig aktörs benägenhet att delta i ett matchfixningsupplägg. Exempelvis visar Hills statistiska underlag att spelare i slutet av sina karriärer, med särskild ovisshet ifråga om framtida inkomster, är mer benägna att ta emot mutor än unga spelare.¹³⁸ BRÅ framhåller kriminella kopplingar, ekonomiska problem, osäkra karriärer, spelintresse och grumliga värderingar som ytterligare riskfaktorer.¹³⁹ Andra studier pekar på låga, orättvisa eller ej utbetalda löner som andra faktorer som kan tänkas öka en idrottslig aktörs incitament att delta i matchfixning.¹⁴⁰

3.3.1.2 Påverkan

Kärnan i manipulationen av matchen är den påverkan som utövas av en idrottslig aktör över matchen. Påverkan kan antingen avse enstaka händelser under matchen eller slutresultatet. Antal kort och hörnor är exempel på händelser under matchen som kan manipuleras, medan slutresultatet kan manipuleras med avseende på exempelvis vinst, oavgjort eller förlust (1X2), slutställning eller målskillnad.¹⁴¹

Att tala om påverkan kan möjligen framstå som aningen missvisande eftersom en fotbollsspelares avsikt som utgångspunkt är just att påverka matchen i önskvärd riktning. Hill talar därför om påverkan i termer av "underprestation" från en idrottsaktörs sida.¹⁴² Att den påverkan som sker vanligen är av denna beskaffenhet innebär emellertid inte att så alltid är fallet. Att en spelare verkar för att ge sitt lag många hörnor behöver exempelvis inte nödvändigtvis innebära att det rör sig om en underprestation. Att, liksom i Europarådets konvention (3.2.1.), tala om otillbörlig påverkan, eller "improper alteration", framstår som

¹³⁶ Se BRÅ 2015, s. 50 f.

¹³⁷ Se Hill (2013), s. 95.

¹³⁸ Se Hill (2013), s. 160 ff.

¹³⁹ Se BRÅ 2015, s. 53 ff.

¹⁴⁰ Se Forrest, McHale och McAuley (2008), s. 162 och FIFPro (2012), s. 44 och s. 62.

¹⁴¹ Se BRÅ 2015, s. 65.

¹⁴² Se Hill (2013), s. 32.

lämpligare. Detta eftersom begreppet omfattar alla situationer där en idrottsfunktionärs beteende motiveras av strävan efter att åstadkomma ett visst resultat i en specifik vadhållning.

De möjligheter som en individ har att otillbörligen påverka en match torde variera avsevärt beroende på vilken roll individen har. Enligt BRÅ lär i första hand aktörer med direkt tillgång till spelplanen kunna komma ifråga, d.v.s. lagledare, domare och spelare. Lagledare kan påverka resultatet exempelvis genom laguttagning, värvning, ostrategiska ingripanden under match eller direkta instruktioner till spelare om att vidta vissa handlingar. Domare kan påverka såväl enstaka händelser under matchens gång, såsom antalet gula kort, som slutresultatet genom utdömmande av straffar, offsideavblåsningar m.m.¹⁴³

En spelares inflytande över matchhändelser torde i stor utsträckning vara beroende av dennes position. Hill menar att målvakten är en nyckelspelare när det gäller påverkan på slutresultatet. Genom att exempelvis inta en otaktisk position i förhållande till målet kan målvakten ge sken av att försöka förhindra motståndarlaget från att göra mål och samtidigt försäkra sig om att de faktiskt lyckas med just det. Även försvarare kan göra liknande "skenmisstag", såsom att slå för korta hemåtpassningar som de vet kommer att nås av motståndarlagets anfallare (s.k. "självmordspassningar"), orsaka straffar eller upphäva en motståndares offsideposition och på så vis underlätta dennes framfart.¹⁴⁴ Enligt BRÅ är det just målvakter och försvarare som har varit vanligast förekommande bland spelare misstänkta för att ha deltagit i matchfixning.¹⁴⁵ Även mittfältare och anfallare kan förstås påverka enstaka matchhändelser, såsom antalet hörnor och kort. De kan också förhindra sitt lag från att göra mål genom att spela i sidled i kontringsituationer eller genom att inte förvalta sina målchanser.¹⁴⁶ Det kan många gånger tänkas vara förenat med avsevärda svårigheter att utifrån skilja ärliga misstag från otillbörlig påverkan. Särskilt komplicerat torde detta vara i fall av underlåtenhet, d.v.s. i situationer då spelare låter bli att göra vad de ur ett fotbollstaktiskt eller tekniskt perspektiv borde göra.¹⁴⁷

¹⁴³ Se BRÅ 2015, s. 39.

¹⁴⁴ Se Hill (2013), s. 29 ff.

¹⁴⁵ Se BRÅ 2015, s. 39.

¹⁴⁶ Se Hill (2013), s. 31 ff.

¹⁴⁷ Se BRÅ 2015, s. 66.

3.3.2 Manipulation av spelmarknaden

Den otillbörliga påverkan som utövas över matchens förlopp och resultat är kopplad till ett eller flera specifika vad. Vem som placerar vadet och erhåller eventuell ekonomisk vinning varierar beroende på matchfixningsupplägget.

Idrottsliga initiativtagare är enligt idrottsliga regelverk förbjudna att placera vad på matcher som de själva deltar i men kan dölja detta genom användning av någon annans, exempelvis en närståendes, spelkonto.¹⁴⁸ En idrottslig aktör kan nöja sig med att själv placera ett vad i enlighet med den manipulation av matchen som denne planerar att genomföra, men kan givetvis också informera andra om denna förestående manipulation, antingen med eller utan krav på ekonomisk ersättning.

Externa initiativtagare kan göra insatser antingen på egen hand eller genom någon annan.¹⁴⁹ För att minimera risker kan det senare alternativet vara tilltalande, men även anonymt spel på utländska, exempelvis asiatiska, marknader kan vara ett alternativ.¹⁵⁰

Den som placerar ett vad med vetskap om den förestående manipulationen behöver varken vara idrottslig aktör eller extern initiativtagare. Det kan exempelvis röra sig om en individ som ingår i ett nätverk där information om manipulerade matcher sprids mot viss ersättning.¹⁵¹ Förekomsten av ett sådant nätverk kan vara orsaken till att en match manipuleras.¹⁵²

Liksom vid manipulationen av matchen framstår riskerna vid manipulationen av spelmarknaden som förhållandevis små. Det är förstås svårt att avgöra huruvida en insats görs för att individen tror att något visst kommer att inträffa eller för att personen vet att matchen är manipulerad. Spelbolagen arbetar emellertid för att motverka manipulationen av spelmarknaden genom att bevaka oddsrörelser. Om exempelvis väldigt många eller stora vad

¹⁴⁸ Se Idrottens reglemente om otillåten vadhållning samt manipulation av idrottslig verksamhet, 1.2 §. Överträdelse mot detta förbud kan sanktioneras med avstängning och/eller böter, se 4 § och BRÅ 2015, s. 77. Spel på egna matcher förekommer trots detta i relativt stor omfattning, se Littorin och Svenungsson (2018), s. 97 f.

¹⁴⁹ Se Littorin och Svenungsson (2018), s. 57.

¹⁵⁰ Se BRÅ 2015, s. 78 f.

¹⁵¹ Se t.ex. BRÅ 2015, s. 82 och Salihu (2017).

¹⁵² Se Hill (2013), s. 94 ff. och Littorin och Svenungsson (2018), s. 89.

placeras på ett osannolikt resultat med högt odds ringer varningsklockorna.¹⁵³ I flera fall har denna bevakning lett till att Svenska Spel har stoppat all vadhållning på vissa specifika matcher.¹⁵⁴ Det bör noteras att ju fler som har spelat på en match, desto högre är likviditeten, storleken på en eventuell vinst och svårigheten att detektera avvikande spelmönster.¹⁵⁵ Detta gör s.k. stormatcher särskilt lukrativa för matchfixarna.¹⁵⁶

3.4 Analys av matchfixningens samhälls-ekonomiska effekter

Matchfixning betraktas av många som ett betydande hot mot fotbollsrörelsen och dess intressenter.¹⁵⁷ Som exempel på det hot som matchfixningen utgör anges bland annat risken för ett dalande intresse med minskade sponsor- och publikintäkter som följd för fotbollsklubbar och tv-bolag.¹⁵⁸ Som negativa effekter av fenomenet framhålls vidare risken för ett minskat förtroende för spelmarknaden, samt den olägenhet som drabbar de idrottsaktörer som ofrivilligt dras in i matchfixningen genom exempelvis hot eller utpressning.¹⁵⁹ I detta avsnitt undersöks hur dessa konsekvenser kan översättas till ekonomiska termer. Detta är centralt för att kunna avgöra huruvida det ur ett rättsekoniskt perspektiv framstår som angeläget att bekämpa matchfixningen.

Utgångspunkten för den mikroekonomiska analysen är strävan efter att maximera den totala samhälls tillfredsställelsen. Såväl Pareto-effektiva som Kaldor-Hicks-effektiva förändringar främjar ett sådant samhällstillstånd. Eftersom fördelningen av resurser i stor utsträckning sker genom avtal tar analysen främst sikte på hur matchfixningen kan tänkas påverka förekomsten av samhällsekoniskt effektiva transaktioner (2.2).¹⁶⁰ Att bedöma hur fotbollsrörelsens sociala värden (3.1) skulle kunna påverkas av ett minskat förtroende för

¹⁵³ Se Littorin och Svenungsson (2018), s. 56 f.

¹⁵⁴ Se BRÅ 2015, s. 74 f. och s. 91 och Lotteriinspektionen 2013, s. 25.

¹⁵⁵ Se Littorin och Svenungsson (2018), s. 101 och BRÅ 2015, s. 77.

¹⁵⁶ Se Banks (2017), s. 155 och Banks (2014), s. 78 f.

¹⁵⁷ Jfr Hill (2013), s. 2 ff., Feustel och Rodenberg (2015), s. 689, Banks (2014), s. 124 och Van Rompuy (2016), s. 236.

¹⁵⁸ Se Feustel och Rodenberg (2015), s. 689 och BRÅ 2015, s. 13.

¹⁵⁹ Jfr BRÅ 2015, s. 13 och s. 84.

¹⁶⁰ Detta innebär inte att vi ska bortse från den subjektivt upplevda onyttan hos de individer som utsätts för allvarliga påtryckningar. Tvärtom kan det ganska enkelt konstateras att denna olägenhet har negativ inverkan över den totala samhällsnyttan. Samtidigt måste dessa aktörer betraktas som skyddsvärda helt oavsett huruvida ett rättsekoniskt perspektiv anläggs eller inte.

sporten låter sig inte göras inom ramen för denna analys till följd av risken för alltför spekulativa slutsatser. Istället läggs fokus vid mer påtagliga ekonomiska intressen. I det följande undersöks därför hur matchfixning förhåller sig till intresset av samhällsekonomisk effektivitet i relation till dels fotbollsrorelsen och dess intressenter¹⁶¹, dels spelmarknaden.

3.4.1 Fotbollsrorelsen och dess intressenter

Alla ömsesidigt gynnande avtal är Pareto-effektiva (2.2). Utifrån antagandet att människor är rationella nyttomaximerare (2.3) ingår individer inte i avtal som inte är ömsesidigt gynnande. Svensk elitfotboll omsätter årligen betydande belopp (3.1). Denna omsättning är ett resultat av avtal som fördelar resurser mellan olika fysiska och juridiska personer. Supportern betalar inträde för att se sitt lag spela eftersom denne värderar möjligheten att se matchen högre än de pengar som han eller hon betalar. På motsvarande vis värderar fotbollsklubben pengarna högre än den plats på arenan som upplåts åt supportern. Sponsorn värderar möjligheten att synas på arenan högre än de pengar som betalas till arrangören. Ju fler som går på matcherna, desto mer är sponsorn benägen att betala, eftersom exponeringen av sponsorns varumärke då ökar. Supportern betalar möjligen också en månatlig avgift för tv-abonnemang för att kunna se favoritlagets bortamatcher. Tv-bolaget betalar licensavgift till klubbarna. Sponsorn betalar tv-bolaget för reklam i halvlek. Fotbollsklubbar, tv-bolag och sponsorer anställer de personer som behövs för att verksamheterna ska kunna drivas. Den anställde använder sin lön för konsumtion. Och på detta vis fortsätter kedjan av transaktioner. Alla dessa avtal kommer till stånd eftersom de inblandade aktörerna värderar det som de får högre än det som de överlåter. De bedömer med andra ord att deras tillfredsställelse ökar av att ingå i dessa överenskommelser. Detta innebär också att varje sådant avtal leder till att den totala tillfredsställelsen ökar i samhället, under förutsättning att ingen extern part drabbas negativt. Förekomsten av denna sorts avtal framstår alltså som skyddsvärd ur ett rättsekonomiskt perspektiv.

Det kan relativt enkelt konstateras att kedjan av transaktioner påbörjas med supportern. Om denne inte är villig att betala för inträde, tv-abonnemang, supporterattiraljer m.m. försvinner inte bara de direkta intäkter som dylika avtal ger upphov till, utan även förekomsten av

¹⁶¹ Med detta avses det ekonomiska nätverk som utgörs av bland annat fotbollsklubbar, sponsorer och tv-bolag, aktörer med inbördes avtalsrelationer.

exempelvis sponsor- och licensavtal påverkas. Följden av ett minskat supporterintresse är alltså ett reducerat antal ömsesidigt gynnande avtal i samhället.

Det är givetvis svårt att bedöma vilken effekt som ytterligare uppdagade matchfixningsfall kommer att ha över fotbollssupportrarnas intresse. Jag vill dock påstå att det finns goda skäl att anta att intresset för sporten kan komma att minska om matchfixningen ges möjlighet att fortsätta växa. Detta antagande vilar huvudsakligen på två premisser. Den första premissen är att intresset för kommersiella fotbollsmatcher till stor del bygger på ovissheten om utgången i kombination med övertygelsen om att det rör sig om en ärlig kraftmätning mellan de inblandade lagen.¹⁶² Den andra premissen är att förekomsten av matchfixning kan tänkas rubba denna övertygelse. Frågan är förstås hur mycket som krävs för att supportrarnas förtroende ska rubbas. Redan visst tvivel gällande matchers äkthet, vilket inte behöver innebära att fenomenet är särskilt utbrett, torde ha förutsättningar att påverka förtroendet för sporten.

Som stöd för den slutsats som följer av argumentet ovan kan framhållas att det finns empiriska belegg för att matchfixningen kan inverka menligt på intresset för sporten, samt att detta kan medföra kraftigt minskad omsättning för berörda aktörer. Exempelvis beskriver Hill hur matchfixningen har frodats under en längre tid i länder som Kina, Singapore och Malaysia, och hur detta har lett till att de inhemska ligorna har "kollapsat" i termer av minskat intresse och kraftigt reducerade publik-, tv- och sponsorintäkter.¹⁶³

Mot denna bakgrund kan konstateras att matchfixning genom att reducera supportrars förtroende och intresse för sporten kan komma att inverka menligt på förekomsten av de samhällsekonomiskt effektiva avtal som fotbollsrorelsen ger upphov till mellan aktörer såsom klubbar, tv-bolag, sponsorer och anställda.

¹⁶² Angående stöd för denna premiss se t.ex. Holden och Rodenberg (2015), s. 461 och Blair (1997).

¹⁶³ Jfr Hill (2013), s. 17 f., 220 ff. och 247 ff.

3.4.2 Spelmarknaden

En annan grupp av ekonomiskt betydelsefulla aktörer utgörs av spelföretagen. Grunden för den idrottsrelaterade vadhållningen, själva vadet, är ett på flera vis atypiskt avtal. Hela tanken med ett vad, i dess enklaste form, är ju att båda parter inte kan gå vinnande ur det. Detta gör att det spontant förefaller underligt att tala i termer av samhällsekonomiskt effektiva avtal, inte minst då spelandet ibland beskrivs som ett samhällsproblem.¹⁶⁴ Frågan är om spelmarknaden trots detta, i likhet med fotbollsrörelsen, kan anses medföra några positiva samhällsekonomiska effekter. Jag vill påstå att det finns orsak att faktiskt betrakta spelmarknaden som skyddsvärd ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, trots dess avigsidor (vilket inte för den delen innebär att avigsidorna inte bör motverkas). För det första kan spelavtal faktiskt tänkas vara samhällsekonomiskt effektiva under vissa omständigheter. För det andra kan spelföretagens ekonomiska vinster medföra välståndsökande effekter.

Den som ingår i ett spelavtal gör det med vetskap om risken för förlust. Utifrån antagandet att individer är rationella nytto-maximerare slår de vad eftersom de värderar själva vadslagningen högre än de pengar som satsas. Vad som värderas kan förstås variera mellan olika spelare. För tydlighetens skull väljer jag att göra en distinktion mellan spel som i huvudsak är betingat av ekonomiska alternativt nöjesmässiga skäl. Om det ekonomiska motivet är framträdande betraktar spelaren bara en korrekt satsning som nyttoökande. Spelaren betalar alltså endast för möjligheten till en vinst som överstiger insatsen.¹⁶⁵ Spelaren gör kanske bedömningen att den förväntade nyttan av att ingå i ett vad är lika stor som eller större än den förväntade nyttan av alternativa handlingsvägar.¹⁶⁶ Om istället den nöjesmässiga aspekten dominerar kan vadhållningen betraktas som nyttoökande oavsett utfallet. Det som värderas i det senare fallet kan exempelvis tänkas vara den ökade spänningen under matchen eller samhörigheten med andra spelare. Det bör framhållas att när det gäller vadslagning finns det ifråga om personer med problemspelande starka skäl att ifrågasätta hållbarheten i rationalitetsantagandet.

¹⁶⁴ Se t.ex. Sandberg (2014).

¹⁶⁵ Här blir det förstås intressant att fråga sig vid vilken tidpunkt som vadhållningens effekter över den totala nyttan ska mätas. En individ vars spelmotiv i huvudsak är ekonomiskt värderar förvisso vadet högre än insatsen vid tidpunkten för placerandet av vadet, men knappast efter att vadet är förlorat. Utfallet torde ha avgörande betydelse för hur vadhållningen slutligt påverkar nyttan hos den som slår vad av ekonomiska skäl.

¹⁶⁶ Inställningen till risk är förstås en viktig faktor i sammanhanget (2.3), inte minst med beaktande av den betydande grad av osäkerhet som idrottsrelaterad vadhållning är förknippad med.

Statistiken visar dock att andelen spelare med sådana problem i Sverige är relativt låg i förhållande till det totala antalet spelare.¹⁶⁷

I praktiken kan vadhållning ske antingen mellan individer hos en spelbörs som tar ut provision på vinsten eller hos ett spelbolag med bolaget som motpart (3.1). Vid spel på spelbörs går den ena parten och spelbörsen med ekonomisk vinst medan den andra parten går med ekonomisk förlust. Spelarnas sammanlagda nytta är alltså beroende av hur de värderar själva vadslagningen, medan spelbörsens ekonomiska nytta ökar oavsett utfallet. Vid vadhållning hos ett spelbolag är det istället bolaget som är motpart. Spelbolagets motiv är enbart ekonomiskt, vilket innebär att vadslagningen i sig inte kan antas medföra någon annan nytta än just ekonomisk vinning.

I ingetdera fall ökar den totala nyttan mätt i pengar. Vad en aktör vinner förlorar en annan. Summan av den totala vinsten och den totala förlusten är alltid noll. Det rör sig alltså inte om välbefärande avtal (2.2). I båda fallen kan man dock tänka sig att den subjektivt upplevda nyttan (välfärden) ökar, under förutsättning att även den förlorande parten värderar själva vadslagningen högre än insatsen. Ett vad kan alltså betraktas som Pareto-effektivt med avseende på den totala samhällsnyttan exempelvis om den som slår vad av ekonomiska skäl vinner mot en nöjesspelare. Vid vadhållning på spelbörs kan båda parterna i teorin vara nöjesspelare. Vid vadhållning hos ett spelbolag är däremot bolagets tillfredsställelse som vadhållningspart alltid beroende av det ekonomiska utfallet. Eftersom bolaget erbjuder vadhållning på samtliga utfall kan inte bolaget gå vinnande ur samtliga vad. Istället sätter spelbolaget mot bakgrund av matchinformation och spelmönster oddsen på en sådan nivå att det kan räknas med ett visst ekonomiskt utfall. Om beräkningen stämmer och de kunder som förlorar i huvudsak är nöjesspelare kan vadhållningen hos spelbolaget betraktas som samhällsekonomiskt effektiv. Spelbolagets tillfredsställelse ökar då i termer av pengar och spelarnas tillfredsställelse ökar i termer av subjektiv nytta.

Det kan alltså konstateras att spelbörsens välbefärande alltid ökar, spelbolagets välbefärande ökar under förutsättning att den förväntade ekonomiska nyttan överensstämmer med utfallet, och

¹⁶⁷ Problemspelande karaktäriseras av en bristande kontroll över spelandets omfattning, vilket medför negativa konsekvenser för spelaren eller omgivningen, se SOU 2017:30 del 1, s. 593. I Sverige spelar 68 % av befolkningen varje år, se prop. 2017/18:220 s. 72. Endast 2 % av befolkningen bedöms ha ett problemspelande, se Folkhälsomyndigheten (2017) och SOU 2017:30 del 1, s. 593 f.

att spelarens välbefinnande och välfärd är avhängig dels utfallet, dels vad som värdesätts. Trots att det totala välbefinnandet aldrig ökar kan den totala välfärden tänkas öka i ett antal situationer. Detta kan ske antingen genom vad som ger upphov till större tillfredsställelse hos vinnarna än olägenhet hos förlorarna (Kaldor-Hicks-effektivt) eller genom vad som kan betraktas som ömsesidigt gynnande (Pareto-effektivt).

Oavsett hur spelarens tillfredsställelse (välbefinnande eller välfärd) påverkas av ett vad, kan spelföretagens ekonomiska vinster antas ha välbefinnandeframmående effekter. Exempelvis främjar dessa företag förekomsten av ömsesidigt gynnande anställnings- och reklamavtal. Härvid kan erinras om att Svenska Spels intäkter delvis tillfaller idrottsrörelsen genom sponsring och allmännyttiga initiativ, samt att verksamhetens överskott tillfaller staten (3.1).

Trots att ett spelavtal inte kan betraktas som välbefinnandeframmående kan det alltså ge upphov till välbefinnandeframmående effekter genom de ömsesidigt gynnande avtal som spelföretagen ingår med andra aktörer. Dessutom kan själva vadhållningen under vissa förutsättningar anses vara samhällsekonomiskt effektiv, i synnerhet då nöjesmotivet är framträdande. Spelmarknaden kan därmed betraktas som skyddsvärd ur ett rättsekonomiskt perspektiv.

Förekomsten av dessa spelavtal bygger i grund och botten på intresset för vadhållning på fotboll. Detta intresse kan antas påverkas av ett minskat förtroende för sporten. Oavsett om motivet bakom ett vad är nöjesmässigt eller ekonomiskt är det rimligt att anta att möjligheten att gå vinnande ur vadet är central. Det som skiljer ett vad från ett renodlat slumpspel är att den som slår vad kan göra sitt val utifrån en bedömning av sannolikheten för de olika utfallen. Matchfixning innebär att förutsättningarna för vadhållningen förändras utan spelares och spelföretags vetskap. Förekomsten av ohederliga matcher ökar den osäkerhet som ett vad är förknippat med, oavsett om den aktuella matchen är manipulerad eller inte. Spelares och spelföretags möjligheter att beräkna ett förväntat ekonomiskt utfall försämras avsevärt eftersom förutsättningarna för den aktuella matchen kan ha påverkats i det dolda. Även intresset för nöjesmässigt spel torde påverkas av denna ökade osäkerhet. Genom att minska förtroendet för sporten och spelmarknaden har matchfixningen förutsättningar att inverka menligt på förekomsten av samhällsekonomiskt effektiva transaktioner mellan spelföretagen, deras kunder och de verksamheter som erhåller sponsring ur spelintäkterna.

Eftersom matchfixning kan tänkas hämma såväl fotbollsrörelsens som spelmarknadens välstånds- och välfärdsökande effekter framstår det alltså ur ett rättsekonomiskt perspektiv som angeläget att företeelsen motverkas.

3.5 Sammanfattning: aktörer och intressenter

Mot bakgrund av vad som ovan anförts sammanfattas i tabellen nedan matchfixningens centrala aktörer och intressenter. Till den senare gruppen, av Hill kallad ”trusters”, hör individer eller andra subjekt som litar på att spelets aktörer beter sig på ett ärligt vis och som på olika vis påverkas av matchfixningen.¹⁶⁸ De övriga tre kategorierna i tabellen utgörs av individer som på ett eller annat vis är en del av matchfixningsupplägget. Notera att en individ kan inneha flera roller samtidigt. Exempelvis är en idrottslig initiativtagare normalt sett också matchpåverkare. Tabellen ska inte uppfattas som uttömmande. Kategoriseringen, som delvis är baserad på den terminologi som BRÅ använder sig av, ligger till grund för den fortsatta framställningen.¹⁶⁹

	Initiativtagare	Matchpåverkare	Vadplacerare	Intressenter
<i>Idrottsliga aktörer</i>	Solofixaren Lagkamraterna Korrupta ledningen	Spelare Lagledare Domare	Idrottsliga initiativtagare	Klubbar Lagledning Spelare Domare
<i>Externa aktörer</i>	Tillfällighetsfixaren Nationella nätverk Ekobrottsnätverk Internationella nätverk		Externa initiativtagare Informationsutnyttjare	Supportrar Sponsorer Tv-bolag Spelbolag Spelbolagskunder

¹⁶⁸ Se Hill (2013), s. 16.

¹⁶⁹ Se BRÅ 2015, s. 26 f.

4 Tillämpliga straffbestämmelser vid matchfixning

I Sverige finns det för närvarande ingen straffbestämmelse som uttryckligen tar sikte på matchfixning. De straffbud som främst har diskuterats i olika utredningar är mutbrotts- och bedrägeribestämmelserna. Även bestämmelser rörande hot, våld, utpressning och tvång kan komma ifråga beroende på matchfixarnas tillvägagångssätt.¹⁷⁰ Flera av dessa bestämmelser har funnits tillämpliga i de två hovrättsdomar som än så länge finns på området.¹⁷¹ Regeringen har sedermera föreslagit införandet av ett spelfuskbrott, som särskilt tar sikte på brott i samband med manipulerade matcher.¹⁷²

I det följande beskrivs först förutsättningarna för en tillämpning av mutbrotten och bedrägeribrotten, följt av en kort sammanfattning över andra relevanta brott. Därefter presenteras domstolspraxis gällande manipulerade matcher. Slutligen analyseras möjligheterna att tillämpa de olika straffbestämmelserna vid matchfixning. Det föreslagna spelfuskbrottet presenteras i kapitel 5.

4.1 Mutbrotten

Mutbrottsbestämmelserna i BrB var föremål för revision år 2012. Reformen medförde dels en omplacering av straffbestämmelserna till 10 kap., dels vissa innehållsmässiga justeringar.¹⁷³ Bestämmelsernas primära syften är att främja huvudmannens intresse av lojal tjänsteutövning samt att skydda allmänheten mot korruptionens skadeverkningar.¹⁷⁴ Mutbrotten indelas i tagande av muta (10 kap. 5 a §), givande av muta (10 kap. 5 b §), grovt tagande och givande av muta (10 kap. 5 c §), handel med inflytande (10 kap. 5 d §) samt vårdslös finansiering av mutbrott (10 kap. 5 e §). Nedan behandlas de tre förstnämnda straffbud.

¹⁷⁰ Se t.ex. BRÅ 2015, s. 15, SOU 2017:30 del 2, 104 ff. och Lotteriinspektionen 2013, s. 27 f.

¹⁷¹ Se avsnitt 4.4.

¹⁷² Se SOU 2017:30 del 2, s. 103 ff. och prop. 2017/18:220 s. 31.

¹⁷³ Se prop. 2011/12:79.

¹⁷⁴ Jfr prop. 2011/12:79 s. 19 ff., Cars (2012), s. 136 och Jareborg m.fl. (2015), s. 347.

4.1.1 Givande och tagande av muta

Av 10 kap. 5 a § framgår att den som är arbetstagare eller utövar uppdrag och tar emot, godtar ett löfte om eller begär en otillbörlig förmån för utövningen av anställningen eller uppdraget döms för tagande av muta till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma gäller den som är deltagare eller funktionär i en tävling som är föremål för allmänt anordnad vadhållning och det är fråga om en otillbörlig förmån för hans eller hennes fullgörande av uppgifter vid tävlingen. För tagande av muta döms också den som tar emot, godtar ett löfte om eller begär förmånen för någon annan än sig själv.

På motsvarande sätt gäller enligt 10 kap. 5 b § att den som lämnar, utlovar eller erbjuder en otillbörlig förmån i fall som avses i 5 a § döms för givande av muta till böter eller fängelse i högst två år.

Skillnaden mellan de två straffstadgandena är att tagande av muta träffar den som tar emot, godtar ett löfte om eller begär en otillbörlig förmån, medan givande av muta tar sikte på den som lämnar, utlovar eller erbjuder en sådan. Övriga rekvisit korrelerar, vilket illustreras i tabellen nedan. Skillnaderna är för tydlighetens skull kursiverade.

Tagande av muta, 10 kap. 5 a § BrB	Givande av muta, 10 kap. 5 b § BrB
A. Otillbörlig förmån	A. Otillbörlig förmån
B. <i>Mottas, godtas eller begärs</i>	B. <i>Lämnas, utlovas eller erbjuds</i>
C. Av någon som är <ul style="list-style-type: none">i. arbetstagare eller uppdragstagare, ellerii. deltagare eller funktionär i tävling som är föremål för allmänt anordnad vadhållning	C. <i>Till</i> någon som är <ul style="list-style-type: none">i. arbetstagare eller uppdragstagare, ellerii. deltagare eller funktionär i tävling som är föremål för allmänt anordnad vadhållning
D. För <ul style="list-style-type: none">i. utövningen av anställningen eller uppdraget, ellerii. deltagares eller funktionärs fullgörande av uppgifter vid tävling	D. För <ul style="list-style-type: none">i. utövningen av anställningen eller uppdraget, ellerii. deltagares eller funktionärs fullgörande av uppgifter vid tävling

I det följande behandlas rekvisiten i tur och ordning.

A. Otillbörlig förmån

Rekvisitet otillbörlig förmån har två delar. För det första måste det föreligga en förmån. En förmån kan vara av antingen materiell eller immateriell beskaffenhet. I regel rör det sig om överföringar av ekonomiska värden genom pengar, tjänster eller saker, men även förmåner utan ekonomiskt värde kan förekomma. Som exempel på det senare kan nämnas medlemskap i en klubb eller en hedersutmärkelse. Att konstatera förekomsten av en förmån torde i regel vara relativt okomplicerat.¹⁷⁵

För det andra måste förmånen vara otillbörlig. Av förarbetena till äldre mutbrottsbestämmelser framgår att en förmåns eventuella otillbörlighet ska bedömas mot bakgrund av alla omständigheter med betydelse för det enskilda fallet.¹⁷⁶ Kärnan i bedömningen är huruvida omständigheterna är sådana att förmånen "objektivt sett har förutsättningar att påverka mottagarens handlande eller om den kan uppfattas som en belöning för hur uppgifter har utförts". Med påverkan avses att försöka förmå någon att fatta ett visst beslut eller att vidta eller underlåta viss åtgärd. Belöning handlar om att i efterhand uttrycka tacksamhet för fattat beslut eller vidtagen eller underlåten handling.¹⁷⁷

Ibland kan det vara tämligen självklart att en förmån är otillbörlig. Så är fallet om det kan konstateras att arbets- eller uppdragstagaren faktiskt har åsidosatt sina åligganden eller om det tydligt framgår att förmånens syfte har varit att påverka till eller belöna handlande i strid med mottagarens arbets- eller uppdragsmässiga plikter.¹⁷⁸

Om det inte framgår att arbets- eller uppdragstagaren har åsidosatt sina åligganden eller att förmånens syfte har varit att påverka till eller belöna sådant handlande, måste hänsyn tas till förmånens värde och karaktär i kombination med omständigheterna kring lämnandet av förmånen.¹⁷⁹ Om en förmån har ett lågt värde anses risken för påverkan vara lägre än om förhållandet är det motsatta.¹⁸⁰ Var gränsen går mellan bagatellartade och mer värdefulla förmåner är oklart och måste avgöras från fall till fall.¹⁸¹ Vidare måste hänsyn tas till att vissa

¹⁷⁵ Se prop. 2011/12:79 s. 14, Cars (2012), s. 78 och Jareborg m.fl. (2015), s. 350.

¹⁷⁶ Se prop. 1975/76:176 s. 36. Se även prop. 2011/12:79 s. 43.

¹⁷⁷ Se prop. 2011/12:79 s. 43 f. och Cars (2012), s. 84.

¹⁷⁸ Se prop. 2011/12:79 s. 44.

¹⁷⁹ Se prop. 2011/12:79 s. 44 och Jareborg m.fl. (2015), s. 350.

¹⁸⁰ Se prop. 1975/76:176 s. 36.

¹⁸¹ Se prop. 2011/12:79 s. 44 och Cars (2012), s. 92.

förmåner kan rymmas inom ramen för vanlig vänlighet och godtagbar representation.¹⁸² Gränsen mellan otillbörliga och tillbörliga förmåner får betraktas som flytande och växlar med samhällsförhållandena.¹⁸³

För ansvar krävs inte att mottagaren eller givaren av den otillbörliga förmånen själv anser förmånen vara otillbörlig. Det krävs emellertid att denne då brottet begicks kände till alla faktiska och rättsliga omständigheter av betydelse för bedömningen av otillbörligheten.¹⁸⁴

B. Ta emot, godta, begära eller lämna, utlova eller erbjuda

För att mutbrott ska föreligga enligt 10 kap. 5 a-c §§ måste inte en fullbordad transaktion ha ägt rum, utan straffbarhet kan inträda redan i ett tidigare skede. Man kan skilja på tre situationer på mottagarsidan (tagande av muta) och tre situationer på givarsidan (givande av muta) som alla är ansvarsgrundande under förutsättning att övriga rekvisit är för handen.¹⁸⁵

Med mottagare avses i det följande den arbetstagare eller uppdragstagare, alternativt deltagare eller funktionär i tävling som kan bli föremål för förmånen, vare sig så har skett eller inte. Med givare avses den person som den erbjudna, utlovade eller lämnade förmånen härrör från.

En mottagare kan alltså bli ansvarig i tre situationer. För det första kan ett godtagande av ett löfte om en otillbörlig förmån vara ansvarsgrundande. I denna situation kan även givaren bli föremål för straffrättsligt ansvar på grund av löftet. Det saknar betydelse om någon av parterna visar sig vara ovillig att fullfölja den otillbörliga prestationen, under förutsättning att viljeförklaringen var allvarligt menad.¹⁸⁶ För det andra kan en begäran om en otillbörlig förmån föranleda straffrättsligt ansvar. I den här situationen är det alltså mottagaren som är initiativtagare. Mottagarens gärning är i detta läge otillåten även om begäran avvisas omedelbart.¹⁸⁷ För det tredje kan en mottagare bli straffrättsligt ansvarig genom att ta emot en otillbörlig förmån. Även i denna situation uppstår ömsesidigt ansvar, förutsatt att både mottagare och givare har uppsåt till gärningen. En mottagare kan undgå ansvar genom att

¹⁸² Se prop. 1975/76:176 s. 37.

¹⁸³ Se Cars (2012), s. 83 och Jareborg m.fl. (2015), s. 350.

¹⁸⁴ Se SOU 1974:37 s. 145 och Cars (2012), s. 49.

¹⁸⁵ Jfr Cars (2012), s. 52.

¹⁸⁶ Se SOU 1974:37 s. 142.

¹⁸⁷ Se Cars (2012), s. 54.

omedelbart lämna tillbaka den otillbörliga förmånen.¹⁸⁸ Brottet anses fullbordat då förmånen har kommit mottagaren till handa och denne har uttryckt vilja att behålla den.¹⁸⁹

Även en givare kan bli ansvarig i tre situationer. För det första kan straffansvar bli aktuellt då givaren utlovar en otillbörlig förmån. Här är det givaren som är initiativtagare och en otillåten gärning föreligger även om denne inte infriar sitt löfte. Löftet måste emellertid vara allvarligt menat. För det andra kan givaren bli föremål för straffrättsligt ansvar om han eller hon erbjuder en otillbörlig förmån. Skillnaden mellan ett erbjudande och ett utlovande är att det senare handlar om en framtida förmån medan det förra avser en närmre framtid. För det tredje kan ansvar uppstå om givaren lämnar en otillbörlig förmån.¹⁹⁰ Ett lämnande är för handen då givaren har frånhänt sig förmånen till mottagaren oavsett om den har mottagits eller accepterats.¹⁹¹

C. Personkretsen

Straffansvar för tagande eller givande av muta förutsätter att mottagaren är arbets- eller uppdragstagare, alternativt deltagare eller funktionär i en tävling som är föremål för allmänt anordnad vadhållning.

Med arbetstagare avses en individ som omfattas av det civilrättsliga arbetstagarbegreppet, oavsett om personen ifråga är i offentlig eller privat tjänst.¹⁹² En uppdragstagare är en individ som fullgör ett materiellt eller immateriellt uppdrag.¹⁹³ Som exempel på uppdragstagare kan nämnas konsulter och byggnadsentreprenörer.¹⁹⁴ Tillämpningsområdet är inte begränsat till svenska arbets- eller uppdragsförhållanden, utan omfattar även utländska arbets- och uppdragstagare.¹⁹⁵

I och med 2012 års reform utvidgades den personkrets som omfattas av straffstadgandena tagande och givande av muta till att omfatta även deltagare eller funktionär i tävling som är föremål för allmänt anordnad vadhållning.¹⁹⁶ Om deltagaren eller funktionären också är

¹⁸⁸ Se Cars (2012), s. 54 f.

¹⁸⁹ Se prop. 2011/12:79 s. 13 f. och Jareborg m.fl. (2015), s. 355.

¹⁹⁰ Se Cars (2012), s. 57.

¹⁹¹ Se Jareborg m.fl. (2015), s. 354 f.

¹⁹² Se prop. 2011/12:79 s.43.

¹⁹³ Se prop. 2011/12:79 s. 28.

¹⁹⁴ Se Cars (2012), s. 33.

¹⁹⁵ Se prop. 2011/12:79 s. 43.

¹⁹⁶ Se prop. 2011/12:79 s. 37.

arbets- eller uppdragstagare tillämpas 10 kap. 5 a § 1 st. första meningen. Tävlingsdefinieras i förarbetena som alla slags evenemang som innefattar att prestationer mäts mot varandra. Den som tävlar är att betrakta som deltagare.¹⁹⁷ Med funktionär avses domare och jurymedlemmar eller andra individer med inflytande över bedömningen av prestationerna. Även lagledare, dopingkontrollanter m.fl. omfattas av begreppet. Med allmänt anordnad vadhållning avses sådan vadhållning som är öppen för allmänheten och bedrivs med nödvändiga tillstånd. Vadhållning innebär att pengar satsas på utfallet av en viss händelse. Detta betyder att vadhållning som är anordnad i enlighet med lotterilagen (3.1) faller inom bestämmelsens tillämpningsområde.¹⁹⁸

Som skäl för utvidgandet av personkretsen med avseende på funktionärer och deltagare i vadhållningsrelaterade tävlingar anfördes i propositionen i huvudsak följande. Kommersiell vadhållning omsätter mycket stora belopp. Det har i vissa uppmärksammade fall kunnat beläggas att tävlingsdeltagare har tagit emot förmåner mot en viss prestation i tävlingen, vilket har möjliggjort för förmångivaren att göra stora vinster genom att satsa i enlighet med tävlingsdeltagarens prestation. De höga beloppen gör att arrangörernas eventuella sanktioner riskerar att inte vara tillräckligt avskräckande. Dessutom berör dessa sanktioner inte förmångivaren.¹⁹⁹

I förarbetena framhålls att vad som typiskt sett utgör en otillbörlig påverkan på utgången av tävlingen får, i likhet med vad som gäller i arbets- och uppdragsförhållanden, bedömas efter en samlad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Som exempel anges situationen att någon ger pengar till en fotbollsmålsvakt för att denne ska släppa in mål och på så vis bidra till att det egna laget förlorar matchen. Att utlova prispengar för att stärka deltagarens motivation eller att premiera ett bra resultat ska däremot inte anses utgöra en otillbörlig förmån.²⁰⁰

D. För tjänsteutövningen

Ansvar för tagande eller givande av muta förutsätter ett tjänstemässigt samband mellan tagare och givare. Det räcker i princip att givaren och mottagaren har eller har haft kontakt med

¹⁹⁷ Se Cars (2012), s. 37.

¹⁹⁸ Se prop. 2011/12:79 s. 45.

¹⁹⁹ Se prop. 2011/12:79 s. 29.

²⁰⁰ Se SOU 2010:38 s. 237.

varandra i tjänsten eller kan antas få sådan kontakt med varandra. Vidare krävs att den otillbörliga förmånen har ett samband med något som är hänförligt till den verksamhet som tagarens huvudman bedriver. Vilket inflytande mottagaren har över beslutsfattandet i verksamheten är inte avgörande. Straffbarhet fordrar inte heller att ett orsakssamband mellan förmånen och ett visst handlande av mottagaren påvisas. Det bör noteras att ansvar kan uteslutas i situationer då förmånen i huvudsak är betingad av ett annat samband mellan givare och mottagare, t.ex. en vänskaps- eller kärleksrelation.²⁰¹

4.1.2 Grovt givande och tagande av muta

Enligt 10 kap. 5 c § gäller att om brottet enligt 5 a eller 5 b § är grovt, döms för grovt tagande av muta eller grovt givande av muta till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av brottets svårhet ska en samlad bedömning göras. Fyra omständigheter ska emellertid särskilt beaktas.²⁰²

För det första ska beaktas huruvida gärningen innefattat missbruk av eller angrepp på särskilt ansvarsfull ställning. Som exempel på ansvarsfulla ställningar anges i specialmotiveringen positioner i riksdag, regering och riksbank. Även positioner inom rättsväsendet eller som innefattar myndighetsutövning eller viss annan offentlig förvaltning omfattas av begreppet.²⁰³ För det andra ska hänsyn tas till den otillbörliga förmånens värde. Detta eftersom en förmåns storlek inverkar på möjligheterna att påverka en mottagare.²⁰⁴ Ingen specifik beloppsgräns anges varken i lagtexten eller förarbetena. I praxis, som är något splittrad på området, har gränsen vid ett par tillfällen dragits vid fyra prisbasbelopp (181 000 kr år 2018).²⁰⁵ För det tredje ska beaktas huruvida gärningen ingått i en brottslighet som utövats systematiskt eller i större omfattning. Brottsligheten är systematisk om det rör sig om ett upprepat beteende, särskilt om det har genomförts efter viss beräkning. För det fjärde ska det beaktas om gärningen på annat vis har varit av särskilt farlig art. Som exempel på detta anges i förarbetena att någon som gett eller tagit emot en otillbörlig förmån använt falska handlingar eller vilseledande bokföring. Samma sak gäller om en mottagare mycket hänsynslöst har

²⁰¹ Se prop. 2011/12:79 s. 43, Cars (2012), s. 69 ff. och Jareborg m.fl. (2015), s. 359 f.

²⁰² Se prop. 2011/12:79 s. 46.

²⁰³ Gemensamt för dessa ställningar är att de fordrar ett starkt integritetsskydd, se prop. 2011/12:79, s. 47.

²⁰⁴ Se Jareborg m.fl. (2015), s. 361.

²⁰⁵ Se Cars (2012), s. 62. Angående prisbasbeloppet se 2 kap 6–8 §§ socialförsäkringsbalken samt 1 § förordning (2017:865) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2018.

utnyttjat någons beroendeställning eller om mottagarens gärning har lett till att dennes huvudman tillfogats en synnerligen kännbar ekonomisk eller förtroendemässig skada.²⁰⁶

4.2 Bedrägeribrotten

Bedrägeribrotten återfinns i 9 kap. BrB. Flertalet av kapitlets bestämmelser infördes genom 1942 års strafflagsreform.²⁰⁷ Av särskilt intresse för framställningen är ordinarie bedrägeri (9 kap. 1 § 1 st.) och s.k. datorbedrägeri (9 kap. 1 § 2 st.). Oredligt förfarande (9 kap. 8 §) behandlas kortfattat i samband med redogörelsen för ordinarie bedrägeri.

4.2.1 Bedrägeri

Av 9 kap. 1 § 1 st. följer att den som medelst vilseledande förmår någon till handling eller underlåtenhet, som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den vilseledde eller någon i vars ställe denne är, döms för bedrägeri till fängelse i högst två år.²⁰⁸

Rekvisiten för bedrägeri enligt första stycket kan sammanfattas på så vis att det krävs att gärningspersonen vilseleder den utsatte, vilket leder till att denne vidtar en disposition, vilken innebär ekonomisk vinning för gärningspersonen och ekonomisk skada för den utsatte.²⁰⁹

A. Vilseledande

Med vilseledande avses ett orsakande eller en påverkan av en villfarelse hos en annan fysisk person. En villfarelse utgörs av en oriktig föreställning angående ett visst sakförhållande i dåtid, nutid eller framtid.²¹⁰ Ett vilseledande kan bestå i att en individ genom handling eller underlåtenhet uppväcker, förstärker eller vidmakthåller en villfarelse.²¹¹ Detta kan ske antingen genom direkt eller indirekt påverkan. Direkt påverkan innebär att Y vilseleds på grund av något X gör eller inte gör. Indirekt påverkan tar sikte på situationen att X utövar

²⁰⁶ Se prop. 2011/12:79 s. 47.

²⁰⁷ Se prop. 1941/42:4.

²⁰⁸ Om brottet är att anse som grovt döms för grovt bedrägeri till fängelse i lägst sex månader och högst sex år, se 9 kap 3 §.

²⁰⁹ Se Holmqvist m.fl. (2013), 9:1 s. 2 och Jareborg m.fl. (2015), s. 220.

²¹⁰ Jfr SOU 1940:20 s. 130 f. Se även Lexino, 9 kap 1 § BrB, 2.3.3.

²¹¹ Se SOU 1940:20 s. 129 f. och SOU 1953:14 s. 158.

påverkan över något som i sin tur vilseleder Y. Som exempel på det senare kan man tänka sig att X ändrar kilometermätaren på en bil, vilket vilseleder Y ifråga om bilens faktiska skick.²¹² Varje vilseledande har alltså följande tre komponenter: (a) ett indirekt eller direkt (b) uppväckande, förstärkande eller vidmakthållande av en villfarelse (c) genom handling eller underlåtenhet. Vilseledandet kan med andra ord ta många olika former. Det kan exempelvis vara fråga om ett direkt uppväckande av villfarelse genom handling eller ett indirekt vidmakthållande av villfarelse genom underlåtenhet. Utifrån kategoriseringarna kan tolv olika kombinationer identifieras.²¹³

Att en villfarelse kan uppväckas vid direkt påverkan genom handling framstår som relativt självklart. Typsituationen är att en individ säger eller gör något som påverkar mottagarens uppfattning om något. Om X intalar Y att datorn är en månad gammal trots att den är ett år gammal, så kan Y försättas i villfarelse angående datorns ålder.²¹⁴

Om det istället rör sig om exempelvis ett direkt vidmakthållande av en villfarelse genom underlåtenhet blir förhållandena mer komplicerade. Här kan man tänka sig situationen att Y tror att datorn är en månad gammal, X vet att den är ett år gammal men underlåter att informera Y om detta. Hur denna situation bedöms beror på vilken påverkan X:s underlåtenhet har över Y:s villfarelse. Om X:s underlåtenhet att informera om datorns riktiga ålder påverkar Y psykiskt på så vis att denne blir kvar i villfarelsen så föreligger ett vilseledande. Ansvar förutsätter ett orsakssamband mellan underlåtenheten och att Y vid en viss tidpunkt befinner sig i villfarelse.²¹⁵ För ansvar krävs alltså att villfarelsen skulle ha hävts om det inte vore för X:s underlåtelser.²¹⁶ I doktrin har diskuterats huruvida ansvar för bedrägeri i denna situation förutsätter att X intar någon form av garantställning, d.v.s. att han eller hon har en skyldighet att upplysa om de faktiska förhållandena.²¹⁷ Detta skulle motiveras av faktumet att bedrägeribrottet är ett s.k. kommissivdelikt eftersom underlåtenhet inte uttryckligen är straffbelagd.²¹⁸ Den rådande uppfattningen tycks vara att ett krav på garantställning inte behövs om man kan bevisa att underlåtenheten psykiskt har påverkat

²¹² Se SOU 1940:20 s. 132 och Jareborg m.fl. (2015), s. 220.

²¹³ Se Jareborg m.fl. (2015), s. 220.

²¹⁴ Se Jareborg m.fl. (2015), s. 221.

²¹⁵ Se Jareborg m.fl. (2015), s. 227.

²¹⁶ Se SOU 1940:20 s. 130 och prop. 2006/07:80 s. 61.

²¹⁷ Sådan kan enligt garantläran föreligga antingen vid nära levnadsgemenskap, frivilligt åtagande eller yrkesskyldighet (skyddsgarantställning), vid risker från vissa farokällor (övervakningsgarant) eller till följd av eget föregående handlande, se Asp, Ulväng och Jareborg (2013), s. 112.

²¹⁸ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013), s. 106.

individens som befinner sig i villfarelse.²¹⁹ Förekomsten av någon typ av garantställning med medföljande upplysningsplikt kan dock ge stöd för uppfattningen att psykisk påverkan faktiskt har ägt rum i det enskilda fallet.²²⁰

Det har vidare diskuterats huruvida X kan bli ansvarig i en situation där Y:s villfarelse är oberoende av X:s underlåtenhet. I denna situation hade alltså Y blivit kvar i villfarelse oavsett X:s underlåtenhet att informera om riktiga förhållanden. X kan alltså sägas utnyttja faktumet att Y befinner sig i villfarelse. Den allmänna uppfattningen tycks vara att ansvar för bedrägeri inte kan uppkomma i denna situation. Att utnyttja någons villfarelse är alltså inte att betrakta som ett vilseledande, utom möjligen i vissa situationer då den som utnyttjar villfarelsen vid ett tidigare tillfälle framkallat villfarelsen eller vid ett förtigande som kan likställas med ett uttalande.²²¹ I äldre förarbeten till bedrägeribestämmelsen diskuteras huruvida ansvar för ocker enligt 9 kap 5 § kan aktualiseras i denna situation. Emellertid konstateras att det för sådant ansvar krävs att någon begagnat sig av annans trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställning. Eftersom termen oförstånd tar sikte på bristande omdömesförmåga i allmänhet eller avseende en viss typ av affär blir stadgandet inte tillämpligt i situationer där ena parten har bristande kännedom om konkreta förhållanden.²²²

B. Disposition

För att ett bedrägeri ska föreligga krävs det att vilseledandet förmår den vilseledde till en disposition. Den disposition som vidtas måste vara en konsekvens av vilseledandet. Om Y hade vidtagit dispositionen även om X inte hade vilselett vederbörande är kravet på kausalitet inte uppfyllt. I kravet på kausalitet ligger vidare att den oriktiga föreställningen måste föreligga vid tidpunkten för dispositionen. Det är med andra ord inte tillräckligt att föreställningen blir oriktig till följd av en senare inträffad händelse.²²³ Med disposition avses i princip vilken handling eller underlåtenhet som helst, under förutsättning att den innebär en förmögensöverföring. Många gånger rör det sig om en rättshandling, men det kan också vara fråga om en handling, eller underlåtenhet, av rent faktisk art.²²⁴

²¹⁹ Se prop. 1941/42:4 s. 97 och Asp (2002), s. 37. Ett annat undantag från kravet på garantställning utgörs av fall där underlåtenheten kan anses vara identisk med att göra något annat, se Asp, Ulväng och Jareborg (2013), s. 107.

²²⁰ Jfr Jareborg m.fl. (2015), s. 225 och Asp, Ulväng och Jareborg (2013), s. 107 och s. 129.

²²¹ Se SOU 1940:20 s. 130 f., prop. 2006/07:80 s. 62, Holmqvist m.fl. (2013), 9:1 s. 3, Jareborg m.fl. (2015), s. 227 f. och Asp (2002), s. 39.

²²² Se SOU 1940:20 s. 131.

²²³ Se Holmqvist m.fl. (2013), 9:1 s. 3.

²²⁴ Se SOU 1940:20 s. 133, Jareborg m.fl. (2015), s. 232 ff. och Holmqvist m.fl. (2013), 9:1 s. 10.

C. Förmögenhetsöverföring

Det sista kravet som måste vara uppfyllt för att bedrägeri ska vara för handen är att dispositionen leder till en förmögenhetsöverföring. Detta innebär att den vilseledde eller någon i dennes ställe måste drabbas av en ekonomisk skada och att ekonomisk vinning måste uppstå för gärningsmannen eller annan.²²⁵ Om kravet på ekonomisk skada är uppfyllt men inte motsvarande krav på vinning, kan ansvar för oredligt förfarande enligt 9 kap. 8 § aktualiseras.²²⁶ Bedömningen av förekomsten av ekonomisk skada tar sikte på försämringar i den vilseleddes ekonomiska läge. Den ekonomiska skadan måste inte vara konstaterad, utan det räcker att det föreligger en beaktansvärd risk för slutlig förlust för att skaderekvisitet ska vara uppfyllt.²²⁷ Skadan kan exempelvis bestå i att den vilseledde får en mindre chans till vinst än vad denne räknat med.²²⁸ Ekonomisk vinst är för handen då en beaktansvärd utsikt till slutlig vinst föreligger för gärningspersonen. Det måste finnas en överensstämmelse mellan skada och vinst på så vis att de utgör två sidor av samma sak. Värdet behöver dock inte vara lika stort på skada som vinst.²²⁹

4.2.2 Datorbedrägeri

Av 9 kap. 1 § 2 st. framgår att för bedrägeri döms också den som genom att lämna oriktig eller ofullständig uppgift, genom att ändra i program eller upptagning eller på annat sätt olovligen påverkar resultatet av en automatisk informationsbehandling eller någon annan liknande automatisk process, så att det innebär vinning för gärningsmannen och skada för någon annan.²³⁰ Bestämmelsen ställer inte upp något krav på vilseledande av någon fysisk person. Istället föreligger brott enligt andra stycket vid påverkan av en automatisk informationsbehandlingsprocess eller liknande automatisk process. I detta fall är det alltså maskiner, i första hand datorer men även t.ex. bankautomater eller andra automatiska

²²⁵ Se 23 kap. 7 § BrB om att bereda vinning för annan. Se även SOU 1940:20 s. 133 f.

²²⁶ Ansvar för oredligt förfarande kräver ett vilseledande samt en disposition som orsakar ekonomisk skada. Till skillnad från bedrägeribrottet förutsätter inte ansvar för oredligt förfarande att dispositionen innebär omedelbar skada, utan skadan kan uppstå även vid en senare tidpunkt till följd av dispositionen, se Karnov lagkommentar, 9 kap. 8 § BrB, not 446.

²²⁷ Se Jareborg m.fl. (2015), s. 234.

²²⁸ Se Jareborg m.fl. (2015), s. 236. I NJA 1947 s. 674 höll tre personer i ett lotteri med ett tillstånd enligt vilket det skulle finnas 2 400 nitlotter och 600 vinstlotter. Under lottförsäljningen tillades 762 nitlotter. Hovrätten uttalade att de tre lotteriarrangörerna genom att ändra vinstchanserna hade orsakat lotterideltagarna ekonomisk skada och berett sig själva motsvarande vinning. HD fastställde hovrättens dom.

²²⁹ Se SOU 1940:20 s. 134 och Jareborg m.fl. (2015), s. 245 f.

²³⁰ Bestämmelsen infördes år 1986, se prop. 1985/86:65.

verksamheter, som ska vara föremål för påverkan.²³¹ Denna påverkan måste vidare ge upphov till vinning för gärningsmannen och skada för någon annan. Kretsen av skadelidande är till skillnad från vad som sägs i första stycket inte avgränsad, vilket innebär att skadan inte måste drabba den som vilseleds.²³²

4.3 Övriga relevanta brott

Beroende på vilket tillvägagångssätt som används i samband med att en match manipuleras kan ytterligare straffbestämmelser aktualiseras. Det torde primärt röra sig om olaga tvång, utpressning, misshandel och olaga hot.²³³ Dessa brott kommer inte att behandlas närmare men deras rekvisit har för den fortsatta framställningens skull ställts upp i tabellen nedan.

Bestämmelse	Rekvisit	Påföljd
3 kap. 3 § BrB Misshandel	A. Tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta, <i>eller</i> B. försätter honom eller henne i vanmakt eller annat sådant tillstånd.	Normal: fängelse högst två år
		Ringa: böter eller fängelse i högst sex månader
		Grov: fängelse ett till sex år
4 kap. 4 § BrB Olaga tvång	A. Genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning B. tvingar någon annan att göra, tåla eller underlåta något.	Normal: böter eller fängelse i högst två år
		Grov: fängelse sex månader till sex år
4 kap. 5 § BrB Olaga hot	A. Lyfter vapen mot annan eller annars hotar med brottslig gärning B. på sätt som är ägnat att framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom.	Normal: böter eller fängelse i högst ett år
		Grov: fängelse sex månader till fyra år
9 kap. 4 § BrB Utpressning	A. Genom olaga tvång B. förmår någon till disposition C. som medför förmögenhetsöverföring.	Normal: fängelse högst två år
		Ringa: böter
		Grov: fängelse ett till sex år

²³¹ Se prop. 1985/86:65 s. 18 och Holmqvist m.fl. (2013), 9:1 s. 29.

²³² Se prop. 1985/86:65 s. 43 f. och Jareborg m.fl. (2015), s. 249.

²³³ Se t.ex. BRÅ 2015:18, s. 15, SOU 2017:30 del 2, s. 104 ff. och Lotteriinspektionen 2013, s. 27 f.

4.4 Matchfixning i svensk praxis

4.4.1 Värnamomålet²³⁴

År 2015 meddelades den första hovrättsdomen gällande ett matchfixningsupplägg i Sverige. Bakgrunden till målet var följande. Under hösten år 2013 spelade fotbollslaget IFK Värnamo i Superettan, den näst högsta serien inom svensk herrfotboll. Vid ett tillfälle fick Värnamospelarna D.K., C.G. och S.G. en förfrågan av A.A., en bekant till D.K., angående huruvida de skulle vara intresserade av att delta i ett matchfixningsupplägg gällande en match mellan Värnamo och GAIS. De tre spelarna avböjde omedelbart och mötet var slut inom loppet av två minuter. Några dagar senare dök två okända män upp på en av lagets träningar och ville prata med samma tre spelare. Männen uppträdde hotfullt och försökte pressa D.K., C.G. och S.G. till att medverka i matchfixningen mot en stor summa pengar. Spelarna avböjde även detta erbjudande.

A.A. åtalades för grovt givande av muta. Tingsrätten ansåg att han förvisso försökt förmå spelarna att påverka utgången av matchen men att det inte var visat att han hade erbjudit en otillbörlig förmån. Det kunde inte heller anses visat att det fanns ett samband mellan A.A. och de okända männen. Han friades därför av tingsrätten.

I hovrätten justerade åklagaren gärningsbeskrivningen till att omfatta även medhjälp till grovt givande av muta. Hovrätten delade tingsrättens uppfattning att A.A. inte kunde anses ha lämnat en otillbörlig förmån. Däremot ansåg man att det var ställt bortom rimligt tvivel att de två kontakterna med spelarna varit led i en samordnad aktion att försöka påverka utgången av matchen mellan Värnamo och GAIS. Som stöd för denna uppfattning konstaterade hovrätten att kontakterna tagits bara med några dagars mellanrum, att man riktat sig mot samma tre spelare samt att A.A. befunnit sig i Värnamo under de dagar som de båda kontakterna troligtvis hade tagits. Hovrätten konstaterade vidare att den roll som A.A. haft i denna samordnade aktion inte kunnat säkerställas och att det inte kunde anses ställt bortom rimligt tvivel att han tillsammans och i samförstånd med de två okända männen hade erbjudit en otillbörlig förmån. Däremot ansåg hovrätten att han genom sitt val av spelare och sin

²³⁴ Göta hovrätt, dom den 5 november 2015, mål B 3202–14.

förfrågan hade främjat de två okända männens givande av muta. Han hade därmed, enligt hovrätten, gjort sig skyldig till medhjälp till givande av muta.

Hovrätten ansåg att brottet inte skulle bedömas som grovt. Domstolen konstaterade att en omständighet som kan medföra att ett mutbrott ska bedömas som grovt är att den verksamhet som drabbas av mutan tillfogas en synnerligen kännbar ekonomisk eller förtroendemässig skada. Hovrätten anförde att uppmärksamhet kring mutor och misstankar om osportsligt agerande förvisso kan påverka allmänhetens förtroende för idrott i allmänhet, liksom klubbars sponsor- och publikintäkter, samt spelmarknaden och spelbolagen. Hovrätten ansåg emellertid att de risker som brottet inneburit inte hade medfört en sådan ekonomisk eller förtroendemässig skada som skulle ge anledning att bedöma brottet som grovt. Hovrätten bestämde påföljden till villkorlig dom i förening med böter.

4.4.2 Kristianstadsmålet²³⁵

I juni år 2015 anmälde en fotbollsspelare i Kristianstads FF, som vid tillfället spelade i Division 1 södra herrar, ett antal händelser till polisen i Kristianstad. Spelaren, L.J., angav att han hade varit inblandad i tre manipulerade matcher under perioden den 7 oktober 2013 till den 17 maj 2014.

Enligt egen utsago hade L.J. och två medspelare, M.S. och M.A., erbjudits och mottagit betalning för att verka för att Kristianstads FF skulle förlora matchen mot Limhamn-Bunkeflo den 7 oktober 2013. Det var två personer utifrån, A.A. och L.K., som hade tagit initiativ till matchfixningen. Kristianstads FF vann emellertid matchen.

Efter matchen mot Limhamn-Bunkeflo ägde ett möte rum mellan de tre spelarna och L.K., samt ytterligare en utomstående, D.B. De två senare var missnöjda med spelarnas insats och krävde under hot att de skulle betala 50 000 kr var samt att de skulle ställa upp i en ny läggmatch mot IS Halmia den 12 oktober 2013. Uppdraget var att släppa in många mål i andra halvlek samt att L.J. och M.A. skulle få varsitt rött kort. Ingen ersättning erbjöds. Matchen slutade 4–2 till IS Halmia och M.A. fick rött kort efter att ha örfilat en motspelare. L.J. lyckades bara få en varning.

²³⁵ Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 30 juni 2016, mål B 3004–15.

Inför en match mellan Kristianstads FF och Norrby IF den 17 maj 2014 blev L.J. återigen kontaktad av L.K. och D.B. med instruktioner om att han skulle få ett rött kort inom de första tjugo minuterna av matchen samt se till att motståndarlaget fick en straff. Uppmaningen skedde under hot och ingen ersättning erbjöds. L.J. lyckades orsaka en straff och dra på sig ett rött kort inom de första tjugo minuterna. Den 10 juni fick L.J. besök på sin nya arbetsplats av L.K. som hotade honom och framställde krav om att han skulle betala en stor summa pengar till D.B. Den 15 juni fick L.J. besök av D.B. som upprepade kravet under hot. Dagen efter denna sista händelse gick L.J. till polisstationen i Kristianstad.

L.J., M.S. och M.A. åtalades för grovt tagande av muta avseende matchen mot Limhamn-Bunkeflo. A.A. och L.K. åtalades för grovt givande av muta ifråga om samma match. L.K. och D.B. åtalades för utpressning gällande händelserna efter matchen. Vad beträffar händelserna i samband med matcherna mot IS Halmia och Norrby IF åtalades L.K. och D.B. för olaga tvång. För hoten i juni 2015 åtalades L.K. och D.B. bland annat för försök till utpressning.

Tingsrätten konstaterade att åtalet till stor del var utformat med stöd av vittnesuppgifter från L.J. och menade att dessa uppgifter inte på egen hand kunde ligga till grund för en fällande dom. Tingsrätten ansåg vidare att det inte fanns tillräcklig stödbevisning för att belägga L.J.:s olika påståenden. Åtalet ogillades därför i sin helhet.

Till skillnad från tingsrätten, bedömde hovrätten L.J.:s berättelse som trovärdig och tillförlitlig. Domstolen poängterade härvid att det inte framkommit något motiv för L.J. att själv erkänna brott samt att felaktigt beskylla fem andra personer, varav två lagkamrater, för brott. Vidare menade hovrätten att utredningen gav stöd för L.J.:s berättelse. Hovrätten ansåg därmed åtalen vara styrkta och ändrade därför tingsrättens dom. Hovrätten ansåg att mutbrotten skulle bedömas som brott av normalgraden eftersom det inte presenterats tillräckligt stöd för att Kristianstads FF faktiskt skadats ekonomiskt av brotten ifråga. Det saknades enligt hovrätten också stöd för att spelmarknaden, spelföretagen och idrotten påverkats på grund av de aktuella brotten. Domstolen framhöll vidare att en eventuell risk för ekonomisk förlust eller minskat förtroende inte var tillräckligt för att gärningarna skulle bedömas som grova.

L.J.:s påföljd bestämdes till villkorlig dom utan böter. M.S., M.A. och A.A. dömdes till villkorlig dom förenad med dagsböter. L.K.:s påföljd bestämdes till fängelse ett år och två månader och D.B. dömdes till fängelse ett år. Vidare beslutade hovrätten att de vinster (motsvarande 276 881 kr) som L.K. och D.B. hade gjort med anledning av matchfixningen skulle förverkas.

4.5 Analys av rättsläget

Som vi har sett kan matchfixning tänkas ge upphov till ett antal oönskade effekter, vilka medför att det ur ett rättsekonomiskt perspektiv framstår som angeläget att motverka företeelsen (3.4). Men vilka straffbestämmelser kan egentligen tillämpas i förhållande till de gärningar som kan anses utgöra olika led i matchfixningsprocessen? Svaret på den frågan är i stor utsträckning beroende av hur matchfixningsupplägget ser ut. I det följande analyseras vilka gärningar i matchfixningsprocessen som kan anses uppfylla kravet på brottsbeskrivningsenlighet i förhållande till gällande straffbestämmelser. Gärningarna kategoriseras efter de aktörer som står bakom dem. I tur och ordning behandlas gärningar hänförliga till initiativtagare, matchpåverkare och vadplacerare (3.5).

4.5.1 Initiativtagare

Enligt tillgänglig dokumentation tenderar initiativet till matchfixning att komma utifrån snarare än inifrån. De externa initiativtagarna använder sig av olika metoder för att förmå idrottsliga aktörer att bete sig på ett visst sätt. Att utlova, erbjuda eller utge någon form av förmån framhålls som en särskilt vanlig metod (3.3.1.1). Att denna påverkansmetod träffas av straffbestämmelsen om givande av muta är uppenbart. Detta bekräftas även i domstolspraxis (4.4). Utvidningen av personkretsen till att omfatta även deltagare eller funktionärer i tävlingar som är föremål för allmänt anordnad vadhållning visar att lagstiftaren även uttryckligen har betraktat det aktuella straffstadgandet som ett medel för att motverka matchfixningen (4.1.1, C). Den utvidgade personkretsen har emellertid troligtvis större symbolisk än praktisk betydelse, eftersom de flesta idrottsliga aktörer i tävlingar som är föremål för vadhållning redan omfattas av det civilrättsliga arbetstagarbegreppet.

Rekvisitet otillbörlig förmån torde i matchfixningssammanhanget normalt sett inte ge upphov till några betydande tolkningssvårigheter. Detta eftersom förmånsbegreppet är tämligen brett och otillbörlighet föreligger redan då förmånen objektivt sett har förutsättningar att påverka mottagarens handlande eller om den kan uppfattas som en belöning för hur uppgifter har utförts (4.1.1, A). Även om pliktstridigt handlande inte kan påvisas, antingen till följd av bevissvårigheter eller att idrottsaktören inte har accepterat förmånen, så kan den externa initiativtagaren bli föremål för straffrättsligt ansvar om det kan visas att förmånens syfte har varit att påverka till eller belöna pliktstridigt handlande. Sådana syften kunde enkelt påvisas i såväl Värnamo- som Kristianstadsfallet, där det rörde sig om uttryckliga önsknings om pliktstridigt handlande mot ekonomisk ersättning. Det var vidare uppenbart att ett tjänstesamband förelåg, då spelarna kontaktades just i egenskap av idrottsliga aktörer med förmåga att påverka huvudmannens verksamhet. Målen visar samtidigt att det kan vara svårt att bevisa lämnandet, erbjudandet eller utlovandet av den otillbörliga förmånen. Detta eftersom det sällan finns någon annan bevisning att tillgå än vittnesmål från den eller de individer som har varit föremål för lämnandet, erbjudandet eller utlovandet. De eventuella vittnenas trovärdighet är med andra ord central. Detta framgår inte minst av Kristianstadsmålet, där tingsrättens och hovrättens motsatta bedömningar av huvudvittnets trovärdighet föranledde helt olika slutsatser i skuldfrågan. I Värnamomålet blev istället åklagarens justering av gärningsbeskrivningen avgörande för den fällande domen. I tingsrätten konstaterades att även om det kunde anses styrkt att A.A. hade försökt förmå spelarna att påverka utgången av matchen, så stod det inte bortom rimligt tvivel att han hade erbjudit en otillbörlig förmån. I enlighet med den justerade gärningsbeskrivningen ansåg hovrätten emellertid att de två separata aktionerna kunde ses som olika led i ett samordnat förfarande. Faktum kvarstår att om varken lämnande, erbjudande eller utlovande kan anses stå bortom rimligt tvivel, kan den som har försökt förmå en idrottslig aktör att agera pliktstridigt i vissa fall undgå straffrättsligt ansvar.

Andra förekommande metoder är påtryckningar med stöd av våld, utpressning och hot (3.3.1.1). För en översikt över brott som kan bli tillämpliga i förhållande till sådana gärningar hänvisas till tabellen i avsnitt 4.3.

En situation som riskerar att falla mellan stolarna är den att externt initiativ sker genom försiktiga förfrågningar eller övertalning. Det torde i detta fall inte sällan röra sig om någon form av vänskapskorruption. Om den idrottsliga aktören går med på att vidta eller underlåta

en viss handling under en match, utan att varken tvång, hot, utpressning eller lämnande, erbjudande eller utlovande av otillbörlig förmån har förekommit, saknas i dagsläget förutsättningar att straffrättsligt komma åt den externa initiativtagaren.

En idrottslig initiativtagare som agerar själv eller i samförstånd med andra idrottsliga aktörer kan inte bli ansvarig för givande av muta, utpressning, misshandel, olaga tvång eller olaga hot m.m.²³⁶ Detta eftersom dessa brott syftar till att förmå den idrottsliga aktören att vidta eller underlåta viss handling. Om idrottsaktören själv beslutar sig för att vidta eller underlåta en handling försvinner detta moment. Denna situation diskuteras i nästa avsnitt.

4.5.2 Matchpåverkare

Det finns inget specifikt straffbud som tar sikte på själva manipulationen av matchen. Situationen har inte heller prövats i svensk domstol. Det har diskuterats huruvida ansvar för bedrägeri kan aktualiseras vid matchfixning.²³⁷ Eftersom sådant ansvar förutsätter korrespondens mellan ekonomisk vinning och förlust, kan brottet komma ifråga först efter manipulation av spelmarknaden (3.3.2). Huruvida ett samordnat förfarande genom vilket en eller flera idrottsliga initiativtagare manipulerar både matchen och spelmarknaden kan utgöra ett bedrägeri diskuteras under 4.5.3.

Vad beträffar manipulationen av själva matchen på initiativ av en idrottslig aktör kan man möjligen tänka sig att ansvar för oredligt förfarande skulle kunna aktualiseras. Sådant ansvar förutsätter ingen ekonomisk vinning för gärningspersonen, utan det räcker att ekonomisk skada uppstår för den vilseledda eller någon i vars ställe denne är (4.2.1, C). Man skulle kunna argumentera för att en fotbollsspelare med avsikt att otillbörligen påverka en match kan ge upphov till en villfarelse (den oriktiga föreställningen att han "gör sitt bästa") hos fotbollsklubbens representanter (t.ex. tränare) som leder till att dessa underlåter att hindra denna fotbollsspelare från att delta i matchen. Härvid kan erinras om att en disposition kan utgöras av såväl handling som underlåtenhet och bestå i både rättsligt som faktiskt handlande (4.2.1, B). Att klubbens representanter underlåter att exempelvis byta ut spelaren kan medföra ekonomisk skada för klubben, bland annat i form av förlorade tävlingspengar eller reducerade

²³⁶ Ansvar för tagande av muta kan emellertid aktualiseras om initiativ tas genom begäran om en otillbörlig förmån, se vidare 4.5.2.

²³⁷ Se BRÅ 2015, s. 87 och 104 f. och SOU 2017:30 del 2, s. 104 ff.

sponsorintäkter till följd av minskat förtroende. För att ansvar för oredligt förfarande ska bli aktuellt räcker det att dispositionen orsakar en ekonomisk skada, även om detta sker först vid ett senare tillfälle. Fastän brottet kan tänkas bli aktuellt i teorin kan det konstateras att dess tillämpning är förenad med betydande svårigheter. Detta gäller inte minst kravet på psykisk påverkan, vilket diskuteras mer ingående nedan (4.5.3). Det torde i många situationer dessutom vara synnerligen komplicerat att styrka sambandet mellan dispositionen (underlåtenheten att utesluta viss spelare från möjlighet till spel i en viss match eller situation) och den ekonomiska skadan för klubben. Exempelvis kan det vara svårt att avgöra huruvida en viss spelares agerande har föranlett ett visst resultat eller att en viss ekonomisk skada, t.ex. minskade sponsorintäkter, är hänförlig till ett specifikt resultat.

Till följd av svårigheterna att tillämpa bestämmelsen om oredligt förfarande, torde det för att komma åt matchpåverkaren straffrättsligt krävas antingen att förutsättningarna för mutbrott är uppfyllda eller möjligen att påverkan på matchen kan anses utgöra ett led i ett samordnat brottsligt förfarande. Det senare alternativet behandlas i nästa avsnitt (4.5.3). Vad avser förutsättningarna för tagande av muta hänvisas delvis till föregående avsnitt, då rekvisiten i huvudsak sammanfaller. En viktig skillnad är emellertid att ansvar för tagande av muta inträder då en otillbörlig förmån tas emot, godtas eller begärs (4.1.1, B). Eftersom bedömningen är av objektiv beskaffenhet spelar det ingen roll om idrottsaktören har för avsikt att faktiskt manipulera matchen, tillräckligt är att syftet med den otillbörliga förmånen är att påverka till eller belöna pliktstridigt beteende.

4.5.3 Vadplacerare

Som vi har sett (3.3.2) kan det variera vem som placerar ett vad med vetskap om en förestående manipulation av den aktuella matchen. Tre huvudkategorier kan emellertid identifieras: externa och idrottsliga initiativtagare samt informationsutnyttjare (3.5). Den externa initiativtagaren kan som bekant bli föremål för straffrättsligt ansvar redan då denne försöker förmå en idrottslig aktör till pliktstridigt handlande (4.5.1). Samma sak gäller förstås den idrottsliga aktör som tar emot, godtar eller begär en otillbörlig förmån (4.5.2). Men vad gäller egentligen för den idrottsutövare som placerar ett vad som avser en händelse som denne själv kommer att försöka att otillbörligen påverka? Eller för den som placerar ett vad eftersom den genom kontakter eller egen inblandning har fått kännedom om att en spelare avser att

vidta eller underlåta en viss handling under en match? Det är främst vid denna manipulation av spelmarknaden som bedrägeribrottets tillämplighet har diskuterats. Brottet har emellertid inte tillämpats på denna situation i praktiken. Detta beror till viss del på att åklagare har valt att lägga ned förundersökningar avseende bedrägeri i vissa specifika vadhållningssituationer. Andra situationer har ännu inte blivit föremål för åklagarnas bedömning och rättens prövning.

En åklagare vid Riksenheten mot korruption (RMK), den nationella avdelning hos Åklagarmyndigheten som utreder brott med samband till misstänkt matchfixning, beslutade i september år 2015 att lägga ned en förundersökning gällande misstänkt bedrägeri.²³⁸ Det rörde sig i det fallet om vadhållning hos flera spelbolag över internet i samband med en manipulerad match. Åklagaren framhöll att ansvar för ordinarie bedrägeri enligt 9 kap. 1 § 1 st. inte kunde komma ifråga eftersom ingen fysisk person hade vilseletts. Inte heller hade någon fysisk person hos de aktuella spelbolagen vilseletts, eftersom spelbolagens processer ansågs vara automatiserade. Likaså ansåg åklagaren att bestämmelsen om datorbedrägeri enligt 9 kap. 1 § 2 st. inte kunde tillämpas, eftersom ingen manipulation hade skett av varken dator eller annan automatisk process. Manipulationen, som utfördes med hjälp av mutor och hot, gällde istället matchresultat och andra händelser på plan. Beslut att lägga ned förundersökningar avseende bedrägeri i liknande situationer har sedermera fattats även av andra åklagare vid RMK.²³⁹ Det har emellertid inte prövats huruvida bedrägeri kan anses föreligga vid vadhållning hos ett fysiskt spelombud i samband med matchfixning.

Min uppfattning är att bedrägeribrottet inte är tillämpligt i den situationen att en individ, som inte deltar i manipulationen av matchen, placerar ett vad hos ett fysiskt spelombud med vetskap om att matchen är manipulerad. Ett vilseledande består i antingen ett uppväckande, ett förstärkande eller ett vidmakthållande av en villfarelse (4.2.1, A). I ett matchfixningssammanhang kan villfarelsen sägas bestå i en oriktig föreställning om att de idrottsliga aktörerna i en match agerar i enlighet med sina respektive uppdrag; med andra ord att det rör sig om en ärlig match. I situationen att en individ placerar ett vad med vetskap om en förestående manipulation av matchen torde det knappast kunna bli aktuellt att tala om ett uppväckande av en villfarelse, eftersom spelombudet torde utgå från att matchen är ärlig och därför befinner sig i villfarelse utan att vadplaceraren behöver säga eller göra någonting. Frågan är om en individ genom att placera ett vad i denna situation kan anses vidmakthålla

²³⁸ Se Åklagarmyndigheten, AM-86997-15.

²³⁹ Se SOU 2017:30 del 2, s. 106.

eller förstärka en villfarelse hos spelombudet. Detta vidmakthållande eller förstärkande skulle i så fall ske genom att den som placerar vadet underlåter att informera spelombudet om att matchen är manipulerad. För att ett vilseledande ska föreligga i lagens mening krävs det att underlåtenheten att informera om den manipulerade matchen påverkar spelombudet psykiskt på så vis att denne blir kvar i villfarelsen, alternativt att denna villfarelse förstärks. Den psykiska påverkan måste vara kausal i förhållande till spelombudets disposition, exempelvis underlåtenheten att stoppa spelet eller accepterandet av det aktuella vadet. Med andra ord måste det vara underlåtenheten att informera som gör att spelombudet är fortsatt övertygad om matchens riktighet och att denne annars, om det inte vore för underlåtenheten, hade tagit sig ur villfarelsen. Att en sådan psykisk påverkan normalt skulle ske i denna situation förefaller föga troligt. Möjligen kan man tänka sig att psykisk påverkan kan ske i den högst hypotetiska situationen att det finns en tillstymmelse till misstanke om matchens riktighet hos spelombudet, samt en förväntan på vadplaceraren att upplysa om oriktigheter. Om vadplaceraren underlåter att upplysa om den manipulerade matchen och istället placerar ett vad, kan man tänka sig att spelombudet blir kvar i villfarelsen att matchen är ärlig, alternativt att villfarelsen förstärks, eftersom placeringen av vadet övertygar spelombudet om matchens riktighet. Detta scenario är minst sagt långsökt. Det illustrerar icke desto mindre svårigheten i att påvisa psykisk påverkan vid underlåtenhet.

I de flesta fall då en individ placerar ett vad med vetskap om att föremålet för vadslagningen är manipulerat torde det istället röra sig om ett utnyttjande av annans villfarelse, eftersom spelombudets verklighetsbild är oberoende av vadplacerarens underlåtenhet att informera. Utnyttjande av annans villfarelse är inte att betrakta som ett vilseledande (4.2.1, A). Min slutsats är alltså att placering av vad i enlighet med en förestående matchmanipulation bara möjligtvis i något enstaka undantagsfall kan träffas av bedrägeribestämmelsen i situationer då vadplaceraren inte själv deltar i manipulationen av matchen.

Frågan är då vad som gäller för en idrottslig aktör som på egen hand eller i samförstånd med någon annan manipulerar såväl match som spelmarknad.²⁴⁰ Något som talar för en tillämpning av bedrägeribrottet i denna situation är att det samordnade förfarandet bestående av placering av vad och otillbörlig påverkan på matchen kan tänkas ge upphov till en villfarelse hos spelombudet. Villfarelsen kan sägas bestå i att spelombudet vid någon tidpunkt har en oriktig

²⁴⁰ Härvid bör erinras om att det förvisso är förbjudet för idrottsliga aktörer att spela på egna matcher (3.3.2) men att själva vadet kan placeras med hjälp av en annan person. Dessutom är förbudet inte straffrättsligt sanktionerat.

föreställning angående fotbollsspelarnas och matchens hederlighet. Denna villfarelse kan tänkas föranleda en disposition av spelombudet, t.ex. ingåendet i ett vad med den idrottsliga aktören, vilken inte hade vidtagits om spelombudet hade haft en riktig föreställning angående matchen. Dispositionen kan i sin tur medföra en ekonomisk vinst för den idrottsliga aktören och en förlust för spelföretaget företrätt av spelombudet.

Att konstatera förekomsten av en disposition och en förmögenhetsöverföring föranleder inte några nämnvärda besvär. Knäckfrågan är istället huruvida den idrottsliga aktören kan anses ha uppväckt en villfarelse hos spelombudet vid tidpunkten för dispositionen, d.v.s. vid placerandet av vadet. Vid denna tidpunkt kan den idrottsliga aktören alltså tänkas ha en avsikt att manipulera matchen men det är oklart huruvida manipulationen kommer att bli framgångsrik. Frågan är om avsikten att manipulera matchen är tillräcklig för att spelombudet ska anses ha en oriktig föreställning om ett framtida sakförhållande. Varken praxis eller förarbeten ger någon vägledning i denna fråga. Eftersom situationen träffas av bestämmelsens ordalydelse kan en tillämpning inte uteslutas. Samtidigt är jag skeptisk till en sådan tillämpning av bedrägeribrottet, eftersom spelombudets oriktiga föreställning angående matchen är beroende av ett antal faktorer utanför den idrottsliga aktörens kontroll, exempelvis laguttagning och matchens utveckling. Det förefaller därmed tveksamt att den oriktiga föreställningen skulle kunna anses vara uppväckt redan vid tidpunkten för dispositionen. Utan att dra några generella slutsatser angående bedrägeribrottets tillämplighet i förevarande situation, kan det konstateras att dess användning ger upphov till ett antal svåra övervägningar.

4.5.4 Sammanfattning

De möjligheter som gällande rätt erbjuder för att komma åt matchfixningens aktörer får betraktas som tämligen knapphändiga. Mutbrottets tillämplighet står bortom diskussion men kan likväl ge upphov till svåra bevisvärderingsfrågor avseende förekomsten av en otillbörlig förmån. Bedrägeribrottets tillämplighet är betydligt mer tveksam. Detta innebär att ett antal gärningar som kan utgöra led i matchfixningen, exempelvis att utan brottsliga medel förmå någon att otillbörligt påverka en match, att tjäna pengar på den manipulerade matchen eller att delta i själva matchmanipulationen, i dagsläget inte är otillåtna.

5 Förslag till spelfuskbrott

5.1 Spellicensutredningen

Hösten år 2015 tillsatte regeringen en kommitté med uppdrag att lämna förslag till en ny spelreglering. Kommitténs uppdrag var bland annat att undersöka förutsättningarna för ett licenssystem med krav på särskilt tillstånd av alla aktörer med önskan att verka på den svenska marknaden.²⁴¹ Begränsningar av spelandets negativa effekter och intresset av måttfull marknadsföring lyftes vidare fram som viktiga utgångspunkter för utredningen.²⁴² Därtill skulle kommittén bedöma behovet av särskilda åtgärder mot spelrelaterad matchfixning och, vid behov, lämna författningsförslag.²⁴³

Utredningens betänkande “En omreglerad spelmarknad” (SOU 2017:30) innehållande förslag till en ny spelreglering överlämnades till regeringen våren år 2017. Betänkandet, som föreslår att den licensbaserade spellagen ersätter lotterilagens spelmonopol fr.om. den 1 januari 2019, ger bland annat uttryck för uppfattningen att det behövs ett nytt straffstadgande som specifikt tar sikte på matchfixningsupplägg. Som stöd för denna uppfattning anges i utredningen avsaknaden av straffbestämmelser som omfattar flera av matchfixningens centrala processer, vilket riskerar att leda till minskat förtroende för idrott och spelmarknad. Särskilt riskerar matchfixningen enligt utredningen att undergräva förtroendet för kommersiella spel, samt att skada de idrottsliga aktörer som blir föremål för otillbörliga påtryckningsmetoder.²⁴⁴ Straffbudet mot matchfixning (19 kap 4 § spellagen) ges i betänkandet följande lydelse:

Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet manipulerar utgången av ett spel som omfattas av licenskrav enligt denna lag döms för *spelfuskbrott* till fängelse i högst två år. Detsamma ska gälla den som förmår någon att manipulera utgången av ett sådant spel.

Med att manipulera utgången av ett spel enligt första stycket ska förstås en handling eller underlåtenhet som otillbörligen påverkar, eller kan komma att påverka utgången av spelet, oavsett om gärningen medför vinning eller inte.²⁴⁵

²⁴¹ Se dir. 2015:95 s. 7 ff.

²⁴² Se dir. 2015:95 s. 10 ff.

²⁴³ Se dir. 2015:95 s. 14.

²⁴⁴ Se SOU 2017:30 del 2, s. 116 ff.

²⁴⁵ Se SOU 2017:30 del 1, s. 112.

I utredningen poängteras att stadgandet träffar såväl den som utövar påverkan över själva spelet som den som förmår någon att utöva sådan påverkan. Tillräckligt för att brott ska föreligga är att utgången av spelet kan komma att påverkas och ekonomisk vinning är inte ett krav. Vidare omfattas alla metoder som kan användas för att förmå någon annan att påverka matchen.²⁴⁶

5.2 Allmän remiss

Spellicensutredningens betänkande skickades på allmän remiss i slutet av april år 2017. Majoriteten av de remissinstanser som uttalade sig om spelfuskbrottet tillstyrkte förslaget.²⁴⁷ Åklagarmyndigheten och Svenska Spel poängterade att förslaget inte omfattar den som, utan att själv har försökt påverkat spelet, utnyttjar sin kunskap om den förestående manipulationen vid vadhållning. De två remissinstanserna menade att även denna situation borde omfattas av straffstadgandet.²⁴⁸ Några andra instanser ansåg att brott av normalgraden borde föranleda längre straff än två års fängelse.²⁴⁹ Advokatsamfundets yttrande var något mer kritiskt, med ifrågasättande av såväl kriminalisering i sig som straffbestämmelsernas proportionalitet i förhållande till överträdelsernas allvarighet.²⁵⁰

5.3 Proposition

Regeringen överlämnade propositionen "En omreglerad spelmarknad" till riksdagen den 9 april 2018. Propositionen föreslår bland annat att merparten av den spelverksamhet som för närvarande omfattas av spelmonopolet (3.1) konkurrensutsätts. Spelföretag som önskar verka gentemot svenska konsumenter måste ha en särskild licens. Syftet med reformen är att kanalisera spelandet genom licensierade aktörer och på så vis få större kontroll över spelmarknadens avigsidor (t.ex. spelmissbruk, konsumentutsatthet, otillbörlig marknadsföring, penningtvätt och matchfixning).²⁵¹ Propositionen innehåller ett omarbetat

²⁴⁶ Se SOU 2017:30 del 2, s. 120 ff.

²⁴⁷ Se Lagrådsremiss En omreglerad spelmarknad, s. 216.

²⁴⁸ Se Åklagarmyndigheten 2017 och Svenska Spel 2017 (a), s. 49.

²⁴⁹ Se Lagrådsremiss En omreglerad spelmarknad, s. 216.

²⁵⁰ Se Advokatsamfundet 2017, s. 6.

²⁵¹ Se prop. 2017/18:220 s. 81 ff. Exempelvis införs krav på att spelare hos de licensierade spelföretagen registreras, vilket avsevärt reducerar möjligheterna till anonymt spel, se s. 139 ff.

förslag till en straffrättslig bestämmelse mot matchfixning.²⁵² 19 kap. 4 § spellagen har av regeringen utformats enligt följande:

Den som otillbörligen vidtar en åtgärd som är ägnad att påverka utgången av ett spel som omfattas av licenskrav enligt denna lag döms för *spelfusk* till fängelse i högst två år.²⁵³

Modifieringen i förhållande till kommitténs förslag motiveras med hänsyn till intresset av förutsebarhet och tydlighet. Det framhålls vidare att endast faktiska handlingar bör kriminaliseras, eftersom ansvar för underlåtenhetsbrott kräver någon form av handlingsplikt, vilket saknas ifråga om de aktörer som spelfuskbrottet riktar sig mot. Av propositionen framgår dessutom att det för ansvar bör räcka att en åtgärd är ägnad att påverka utgången av ett spel, eftersom matchfixning vanligtvis utgörs av en kedja handlingar med gemensamt syfte. Både den som utövar den faktiska påverkan över spelet och den som förmår annan till påverkan bör kunna bli föremål för straffansvar, oavsett om övriga inblandade har fullgjort sin del av matchfixningen och oavsett om gärningen har medfört ekonomisk vinning eller inte. Däremot saknas enligt regeringen underlag för att utvidga straffstadgandet till att också omfatta den som utnyttjar manipulationen vid vadhållning. Vidare föreskrivs, till skillnad från kommitténs förslag, att endast uppsåtliga handlingar bör kunna föranleda straffrättsligt ansvar, eftersom brottsbeskrivningens enlighet inte förutsätter att utgången av spelet faktiskt har påverkats.²⁵⁴

För att bestämmelsen ska kunna tillämpas krävs att tre rekvisit är uppfyllda. För det första måste det spel som påverkan avser omfattas av spellagens licenskrav. För det andra måste det röra sig om en åtgärd ägnad att påverka utgången av detta tillståndspliktiga spel. För det tredje måste åtgärden vara otillbörlig.

Med "spel som omfattas av licenskrav" avses i princip alla spel som omfattas av spellagen (3 kap 3 §), däribland idrottsrelaterad vadhållning, oavsett om den som tillhandahåller det tillståndspliktiga spelet faktiskt har licens eller inte. Bestämmelsen tar alltså sikte på spelet om pengar och inte det idrottsliga spelet. Att en åtgärd är "ägnad att påverka utgången av ett

²⁵² Bestämmelsen om spelfusk är identisk med den som föreslogs i lagrådsremissen, se Lagrådsremiss En omreglerad spelmarknad, s. 31. Lagrådet berörde inte bestämmelsen i sitt yttrande, jfr Lagrådets yttrande den 21 mars 2018, s. 37 ff.

²⁵³ Se prop. 2017/18:220 s. 347. Om brottet är grovt döms enligt 19 kap. 5 § till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

²⁵⁴ Se prop. 2017/18:220 s. 227.

spel” innebär enligt propositionen att en objektiv bedömning ska ge vid handen att den typiskt sett är sådan att den sannolikt kan komma att påverka utgången av spelet. Härmed avses såväl avsiktliga misstag av idrottsliga aktörer som externa aktörers åtgärder för att förmå någon annan att påverka utgången av ett spel. En åtgärd är att betrakta som “otillbörlig” om den framstår som avvikande, onaturlig, vilseledande, bedräglig eller på annat sätt i strid med det regelverk som styr spelet om pengar.²⁵⁵

Påföljden för spelfusk bör enligt regeringen motsvara vad som gäller för mutbrott och bedrägeri. Detta gäller såväl brott av normalgraden som grovt brott, vilket innebär ett maxstraff på fängelse sex år. Vid bedömningen av huruvida brottet är att betrakta som grovt ska särskilt beaktas om gärningen utövats systematiskt eller i större omfattning eller annars varit av särskilt farlig art. Som exempel på gärningar av särskilt farlig art anges i propositionen fall då allvarliga påtryckningsmedel har använts för att förmå någon att manipulera en viss händelse eller att gärningen har avsett betydande belopp.²⁵⁶

²⁵⁵ Se prop. 2017/18:220 s. 347 f.

²⁵⁶ Se prop. 2017/18:220 s. 348 f.

6 Rättsekonomisk analys

En grundläggande premiss för denna analys är att samhällsekonomisk effektivitet är ett eftersträvansvärt värde. Detta eftersom sådan effektivitet främjar ett samhällstillstånd där den totala tillfredsställelsen är så stor som möjligt (2.2).²⁵⁷ Matchfixning kan tänkas påverka den totala tillfredsställelsen i samhället på ett flertal olika sätt. Till de mer omfattande tänkbara konsekvenserna kan hänföras en reducerad förekomst av välståndsökande transaktioner mellan fotbollsrörelsens intressenter och på spelmarknaden (3.4). Detta innebär att det ur ett rättsekonomiskt perspektiv framstår som angeläget att stävja matchfixningen.²⁵⁸ Föremålet för denna analys är förhållandet mellan hur matchfixning ur en rättsekonomisk synvinkel bör motverkas och hur företeelsen faktiskt kan motverkas med hjälp av gällande eller föreslagna straffrättslig lagstiftning. I det följande analyseras först matchfixningsfenomenet i ljuset av Beckers teorier om optimal brottsbekämpning, följt av en rättsekonomisk utvärdering av gällande rätt samt den föreslagna straffbestämmelsen mot spelfusk.

6.1 Optimal bekämpning av matchfixning

Målet med Beckers analys är att ta fram en modell för beskrivning av en optimal brottsbekämpning. En sådan brottsbekämpning är för handen då de totala samhällskostnaderna är så låga som möjligt. De väsentliga kostnadsposterna är (i) de kostnader som själva brottet ger upphov till och (ii) kostnaderna för att identifiera, lagföra och bestraffa brottsförövaren. Den huvudsakliga intäktsposten är den nytta som brottsförövaren erhåller genom brottet. Denna får många gånger antas understiga de kostnader som brottet ger upphov till.

Matchfixningen orsakar ett flertal direkta och indirekta kostnader i termer av minskad total samhällelig tillfredsställelse (i). Kostnaderna är bland annat beroende av matchfixarnas tillvägagångssätt. Till följd av svårigheten i att översätta exempelvis den olägenhet som hot eller misshandel innebär för en idrottslig aktör till ekonomiska termer, läggs fokus vid de

²⁵⁷ För kritik mot detta antagande se avsnitt 2.5.

²⁵⁸ Motverkandet av matchfixning kan förstås motiveras även på andra grunder, se avsnitt 3.2.2.

aktörer vars ekonomiska intressen mer påtagligt skadas.²⁵⁹ Härvid åsyftas primärt den minskade ekonomiska vinning för aktörer inom fotbollsrorelsen och på spelmarknaden som följer av en reducerad förekomst av välståndsökande transaktioner mellan marknadsaktörer (3.4). Därutöver bör framhållas de kostnader som sådana aktörer har för att minska riskerna för oönskat beteende (privata förebyggande åtgärder), exempelvis spelföretagens bevakning av oddsrorelser (3.3.2). Jag har inte för avsikt att här precisera storleken på de kostnader som matchfixningen ger upphov till. För analysens ändamål är det tillräckligt att konstatera att företeelsen riskerar att skada ett antal intressenter ekonomiskt, samt att de ekonomiska intressen som står på spel är betydande (3.1 och 3.5). Risken för skada, liksom den konstaterade skadan, torde i enlighet med Beckers teori öka med matchfixningsmängden.

Frågan är då hur matchfixningsmängden kan påverkas från statens sida. Ett grundantagande inom den rättseconomiska teoribildningen är att individer i valsituationer väljer det handlingsalternativ som ger störst förväntad nytta (2.3). Detta innebär att ju mindre den förväntade nyttan av ett brott är, desto mindre är benägenheten att begå brottet.²⁶⁰ Den förväntade nyttan av att ägna sig åt matchfixning är beroende av vinningen eller förlusten av de olika möjliga utfallen, samt sannolikheten för att de olika utfallen ska inträffa. Det finns i princip tre möjliga utfall vid matchfixning:

- A. Matchfixning genomförs med framgång. Matchfixaren blir inte lagförd.
- B. Matchfixning genomförs utan framgång. Matchfixaren blir inte lagförd.
- C. Matchfixning genomförs med eller utan framgång. Matchfixaren blir lagförd.

Den förväntade nyttan (FN) av matchfixningen kan i ljuset av dessa möjliga utfall beskrivas med hjälp av följande uttryck (2.3):

$$FN_{matchfixning} = s_A K_A + s_B K_B + s_C K_C$$

Konsekvensen (K) av att utfall A inträffar är ekonomisk vinning för matchfixaren. Om utfall B inträffar förlorar matchfixaren bara det som har investerats för att matchfixningen ska bli

²⁵⁹ Detta ska dock inte förstås så att den olägenhet som drabbar idrottsliga aktörer inte ska beaktas som en kostnad inom ramen för denna analys.

²⁶⁰ Elasticiteten, d.v.s. hur stor påverkan förändringar i den förväntade nyttan har på antalet begångna brott torde variera delvis beroende på förekomsten av legala handlingsalternativ, se avsnitt 2.4 (fotnot 65).

framgångsrik. Förlusten av utfall C är avhängig den olägenhet som påföljden innebär för matchfixaren. Eftersom förverkande normalt sett sker av vinst som erhållits genom brott spelar det i detta fall ingen roll om matchfixningen har varit framgångsrik eller inte.²⁶¹ Sannolikheten (s) för de olika utfallen är beroende av dels hur stor chansen är att matchfixningen genomförs framgångsrikt, dels upptäcktsrisken (d.v.s. sannolikheten för att bli upptäckt, åtalad och lagförd).

Om man vill minska incitamenten att delta i matchfixning bör man alltså sträva efter att reducera den förväntade nyttan av detta handlingsalternativ i så stor utsträckning som möjligt. Den ekonomiska vinning som är följden av utfall A kan förutses av matchfixaren eftersom den är beroende av oddset och den insats som personen ifråga gör (3.1). Det finns alltså möjlighet att göra mycket stora vinster. De resursinsatser som matchfixaren gör torde variera, och beror förstås också på vilken kategori (initiativtagare, matchpåverkare eller vadplacerare) som vederbörande tillhör. Att uttala sig om sannolikheten för ett lyckat utfall låter sig inte göras helt kategoriskt. Att som idrottslig aktör påverka enstaka matchhändelser framstår som mindre komplicerat än att som extern initiativtagare försöka påverka slutresultatet. Det kan emellertid konstateras att förutsättningarna för att med straffrättsliga åtgärder påverka utfall A och B ifråga om såväl sannolikhet (för framgångsrik matchmanipulation) som konsekvens är begränsade.

Dessa möjligheter är desto större vad avser utfall C. Matchfixning präglas förvisso av en naturligt låg upptäcktsrisk, till följd av svårigheten i att skilja otillbörlig matchpåverkan från ärliga misstag (3.3.1.2). Genom att polis och domstolar tillägnas större resurser ökar emellertid matchfixarens risk att bli upptäckt och lagförd, under förutsättning att dessa resurser används effektivt. Möjligheterna att lagföra en matchfixare är förstås också beroende av en ändamålsenlig lagstiftning. Konsekvensen av att utfall C inträffar kan påverkas genom att justera påföljdens karaktär och omfattning. Ju större sannolikhet för utfall C och ju större olägenhet som det medför, desto mindre blir individens förväntade nytta av att delta i matchfixningen. Genom att sannolikheten för utfall C ökar minskar sannolikheten för att utfall A eller B ska inträffa.

²⁶¹ Se 36 kap. 1 § BrB angående förverkande av utbyte av brott.

Vilken av faktorerna upptäcktsrisk (s) eller påföljd (K) som man bör fokusera på kan diskuteras. Vid preferens för risk är det enligt Becker mer effektivt att öka upptäcktsrisken, medan riskaversiva individer i större utsträckning torde vara möjliga att påverka med strängare påföljder. Den som spelar om pengar kan sägas köpa en vinstmöjlighet. Spelet är alltså förknippat med en viss, mindre eller större, risk. Det framstår alltså inte som helt långsökt att anta att individer som ägnar sig åt sådana aktiviteter åtminstone inte tenderar att ha en aversion gentemot risk. Att öka sannolikheten för ett misslyckat utfall, vilket är synonymt med att minska sannolikheten för ett lyckat utfall, förefaller alltså särskilt angeläget i ett matchfixningssammanhang, under förutsättning att de som ägnar sig åt matchfixningen faktiskt har en böjelse för risktagande. Det innebär emellertid inte att påföljden är helt ovidkommande. Tvärtom kan påföljden antas ha åtminstone viss effekt över matchfixarnas beslut eftersom en strängare påföljd måste anses medföra större olägenhet än en lindrigare, vilket påverkar matchfixarens förväntade nytta.

De åtgärder som vidtas för att förändra de potentiella matchfixarnas valsituationer medför kostnader (ii). En större upptäcktsrisk kräver att fler resurser tillägnas brottsbekämpningen och längre fängelsestraff är förenade med större kostnader. Eftersom Beckers analys tar sikte på den sammanlagda samhälleliga tillfredsställelsen måste även bland annat den olägenhet som påföljden medför för brottsförövaren tas i beaktande. En påföljd kan bara anses vara samhällsekonomiskt motiverad då den är Kaldor-Hicks-effektiv, med innebörden att den bör undanröja större kostnader än den ger upphov till.

Mot kostnaderna för ökad upptäcktsrisk, påföljd och brottsförövarens olägenhet av straffet måste alltså ställas de kostnader som själva matchfixningen ger upphov till i termer av ett reducerat antal välståndsökande transaktioner i samhället, olägenheten för ofrivilligt inblandade aktörer, samt den eventuellt negativa inverkan på fotbollens sociala värden. Ju större kostnader som matchfixningen kan anses ge upphov till, desto större kostnader för att minska den potentiella matchfixarens förväntade nytta kan motiveras. Kostnaderna för att påverka den potentiella matchfixarens förväntade nytta bör inte överstiga kostnaderna som matchfixningen ger upphov till minskade med den nytta som matchfixaren erhåller. Åtgärder som reducerar större kostnader än de ger upphov till kan betraktas som samhällsekonomiskt effektiva eftersom de ökar den totala tillfredsställelsen i samhället.

6.2 Utvärdering av gällande rätt

Den potentielle matchfixarens valsituation kan alltså primärt angripas genom en justering av upptäcktsrisk och påföljd. I det följande undersöks hur dessa faktorer är reglerade enligt gällande rätt.

6.2.1 Upptäcktsrisk

Att justera upptäcktsrisken handlar utifrån statens perspektiv om att vidta sådana åtgärder som ökar risken för att matchfixaren blir upptäckt, åtalad och lagförd. För att så ska kunna ske är en grundförutsättning att det finns ett straffstadgande som täcker den gärning som man vill stävja. Hur straffstadgandet är utformat har också betydelse för sannolikheten för en fällande dom eftersom olika rekvisit kan vara mer eller mindre svåra att styrka. När de grundläggande villkoren för lagföring är uppfyllda kan upptäcktsrisken ökas ytterligare genom att rättsväsendet (polis, åklagarmyndighet, domstolar m.m.) tillägnas större resurser för bland annat identifiering av brottsförövare och bevisinsamling (2.4).

Den straffrättsliga analysen (4.5) har visat att det finns ett flertal potentiella gärningar under matchfixningsförloppet som inte svarar mot någon straffbestämmelse. Härvid kan särskilt framhållas externa initiativtagare som försöker förmå idrottsliga aktörer att agera pliktstridigt utan användning av olagliga påverkansmetoder, idrottsliga aktörer som deltar i manipulationen av matchen utan att ta emot otillbörliga förmåner eller vadplacere som tjänar pengar genom att utnyttja spelföretagens villfarelse. I dessa fall föreligger alltså i princip ingen risk för straffrättsliga påföljder. Det innebär att det bara finns två möjliga utfall: en framgångsrik (A) eller misslyckad (B) matchfixning, i båda fallen utan risk för lagföring. Eftersom ett tredje påverkansbart utfall (C) saknas, är statens möjligheter att genom straffrättsliga åtgärder justera den förväntade nyttan av att välja att delta i matchfixning i dessa fall obefintlig. Är detta då verkligen ett så stort problem när det ju trots allt kan förekomma straffbara gärningar i vissa matchfixningsförfaranden? Mitt svar på den frågan är jakande, av två huvudsakliga skäl.

För det första innebär glappen i lagstiftningen att matchfixarna kan anpassa sina tillvägagångssätt genom att tillämpa de minst riskfyllda metoderna. Genom att undvika

förfaranden som är förenade med en större grad av risk ökar matchfixarnas förväntade nytta. För det andra är det särskilt problematiskt att den som placerar ett vad på en match med vetskap om dess förestående manipulation inte kan bli föremål för straffrättsligt ansvar. Detta eftersom förekomsten av nätverk där information om manipulerade matcher sprids kan vara huvudorsaken till att somliga matcher manipuleras (3.3.2).

Det kan emellertid finnas skäl att vara kritisk också gentemot den lagstiftning som faktiskt kan tillämpas i förhållande till vissa av matchfixningens gärningar. Att visa att en otillbörlig förmån har lämnats, erbjudits eller utlovats, respektive tagits emot, godtagits eller begärts, kan i det enskilda fallet vara förenat med betydande bevisvårigheter. Att en omständighet som svarar mot ett brottsrekvisit är svår att styrka innebär att risken för lagföring för det aktuella brottet är mindre än om rekvisitet även omfattar omständigheter som inte kräver lika specifik bevisning. Ett svårbevisat rekvisit kan också tänkas föranleda större kostnader för polis och åklagare. Detta är inte avsett som en kritik mot mutbrottslagstiftningen i allmänhet, utan snarare som en anmärkning rörande dess ändamålsenlighet i ett matchfixningssammanhang, något som jag återkommer till vid analysen av det föreslagna spelfuskbrottet.

Det saknas tillförlitliga uppgifter angående kostnaderna för identifiering av matchfixningsupplägg. Den ökade uppmärksamhet som företeelsen har rönt de senaste åren talar för att även brottsbekämpande organ åtminstone i viss utsträckning har insett angelägenheten i att motverka fenomenet. I brist på effektiva straffstadganden lär dessa myndigheters försök att stävja matchfixningen bli fruktlösa. Ett mått på detta är faktumet att endast två utav ett femtiotal polisanmälningar rörande matchfixning har lett till åtal (3.2.2). Att ägna sig åt utredningar som inte påverkar matchfixarnas förväntade nytta kan knappast betraktas som samhällsekonomiskt effektivt.

6.2.2 Påföljd

Att vissa gärningar i matchfixningsprocessen kan bli föremål för straffrättsligt ansvar ska förstås inte förringas. Motverkandet av olagliga påverkansmetoder är naturligtvis önskvärt, inte minst med tanke på den olägenhet som dessa metoder kan ge upphov till i förhållande till idrottsliga aktörer. Men vad kan då sägas om konsekvenserna av att ansvar för något av dessa brott aktualiseras?

En inledande fråga är vad som bör stå i centrum för den rättsekonomiska påföljdsanalysen. Bedömningen av förväntad nytta sker med utgångspunkt i den potentielle brottsförövarens uppfattning om sannolikheter och konsekvenser. Varifrån individen får sin uppfattning om påföljden för ett visst brott torde variera. Exempelvis kan den potentielle brottsförövarens uppfattning vara baserad på kännedom om hur straffskalan ser ut eller vilka påföljder som andra individer har fått för samma brott. Att utgå från de påföljder som har utdömts i andra mål kan emellertid vara missvisande eftersom bland annat omständigheter hänförliga till gärningspersonen har betydelse för påföljdsbestämningen. Dessutom är antalet domar som gäller matchfixning så litet att den potentielle matchfixarens förutsättningar att bilda sig en uppfattning om konsekvensen av lagföring mot bakgrund av tidigare avgöranden får betraktas som ytterst begränsade. Analysen tar därför i det följande särskilt sikte på de faktorer av betydelse för påföljdsbestämningen som är av generell beskaffenhet (abstrakt straffvärde och brottsinterna omständigheter) och som därmed har förutsättningar att framöver påverka den potentielle matchfixarens uppfattning om konsekvenserna av att bli lagförd.²⁶²

För samtliga brott som kan betraktas som tillämpbara vid matchfixning (mutbrott, misshandel, olaga hot, utpressning och olaga tvång) gäller att brott av normalgraden kan leda till fängelse i högst två år, med undantag för olaga hot som kan medföra fängelse i högst ett år. För grovt brott döms till fängelse i högst sex år (högst fyra år för olaga hot). Jag har inte för avsikt att här avgöra vilket abstrakt straffvärde som är motiverat vid de aktuella brotten. Tillräckligt är att konstatera att matchfixarens förväntade nytta av att vidta en viss handling minskar med den eventuella påföljdens ökade stränghet. Härvid kan tilläggas att ett fängelsestraff får antas medföra större olägenhet än exempelvis böter eller villkorlig dom. Fängelsestraff medför dock ökade kostnader för kriminalvården. Att avgöra hur balansen bör vara mellan dessa två kostnader låter sig i avsaknad av tillförlitliga belopp inte göras inom ramen för denna analys, men det kan noteras att ju större kostnader som brottet kan anses ge upphov till, desto högre kostnader för påföljder är motiverade.

Vilken påföljd som döms ut i det enskilda fallet är utöver det abstrakta straffvärdet beroende av ytterligare ett antal faktorer. En viktig utgångspunkt är det konkreta straffvärdet som bestäms med beaktande av brottets fara, skada eller kränkning i förhållande till det intresse

²⁶² Se avsnitt 2.4 (fotnot 60).

eller värde som den aktuella straffbestämmelsen syftar till att skydda (brottsinterna omständigheter).²⁶³

I Värnamofallet dömdes gärningspersonen till villkorlig dom i förening med böter. I Kristianstadsfallet dömdes flertalet av de inblandade till villkorlig dom. Två av de externa initiativtagarna dömdes till fängelse ett år respektive ett år och två månader för otillåtna påverkansmetoder innefattande givande av muta, utpressning och olaga tvång. Hovrätterna uttalade sig inte närmare angående gärningarnas konkreta straffvärde.

I såväl Värnamo- som Kristianstadsfallet yrkade åklagarna att mutbrotten skulle bedömas som grova, vilket vid dom i enlighet med åtalet skulle ha medfört ett större abstrakt straffvärde. Som stöd för denna uppfattning angavs att de verksamheter som drabbats av mutorna tillfogats synnerligen kännbara ekonomiska eller förtroendemässiga skador. Hovrätterna i båda målen framhöll att sådana skador förvisso kan medföra att ett mutbrott ska bedömas som grovt, men konstaterade att det saknades stöd för att de inblandade klubbarna, spelmarknaden, spelföretagen och idrotten faktiskt påverkats till följd av de aktuella brotten. Att det förelåg risk för sådana skador var enligt hovrätterna inte tillräckligt för att mutbrotten skulle betraktas som grova. Att styrka denna typ av skador, särskilt de förtroendemässiga, framstår enligt min uppfattning som ytterst besvärligt, inte minst på grund av kravet på att skadan ska vara synnerligen kännbar.²⁶⁴ Att visa på ett orsakssamband mellan matchfixning och ekonomisk skada i form av exempelvis minskade sponsorintäkter förefaller också komplicerat. Tillämpningen av det grova brottet vid matchfixning är istället i stor utsträckning beroende av att det kan styrkas att den otillbörliga förmånen som har lämnats eller mottagits m.m. har varit av betydande värde eller att gärningen har ingått i en systematisk eller organiserad brottslighet. Missbruk eller angrepp mot särskild ansvarsfull ställning torde inte kunna komma ifråga (4.1.2).²⁶⁵ Att värdet på den spelvinst som har erhållits vid matchfixningen är betydande tas alltså inte särskilt i beaktande vid bedömningen av brottets svårhet. Det finns därmed skäl att anta att domstolarna även fortsättningsvis kommer att vara försiktiga vid tillämpningen av de grova mutbrotten vid matchfixning trots omfattande spelvinster.

²⁶³ Se avsnitt 2.4 (fotnot 60).

²⁶⁴ I Kristianstadsmålet ansåg hovrätten att kravet på synnerligen kännbar ekonomisk eller förtroendemässig skada inte var uppfyllt trots vittnesmål rörande klubbens förlust av ekonomiskt betydelsefulla sponsorer efter misstankar om matchfixning, samt vittnesmål angående risken för minskat förtroende för spelmarknaden.

²⁶⁵ Notera att en helhetsbedömning ska göras av brottets svårhet, de angivna omständigheterna ska beaktas särskilt. I praxis har bedömningen helt och hållet kretsats kring huruvida någon av de i lagtexten angivna omständigheterna har varit för handen, se avsnitt 4.4.

De två domar som finns på området ger inte tillräckligt underlag för att uttala sig generellt om straffvärdesbedömningen vid matchfixning. Detta beror till stor del på variationen avseende de metoder som tillämpas för att manipulera en match. Det är därmed också svårt att dra några slutsatser om den avskräckande effekt som tillämpliga brott kan tänkas ha, särskilt i avsaknad av jämförelseobjekt. Icke desto mindre kan det finnas skäl att ifrågasätta de tillämpliga straffbestämmelsernas lämplighet vid matchfixning, något som jag återkommer till i nästa avsnitt. Ett problem i sammanhanget är att den tillämpliga lagstiftningen i grunden inte är avsedd för att motverka matchfixning. Frågan är då om det föreslagna spelfuskbrottet erbjuder en mer ändamålsenlig lösning på problemet.

6.3 Utvärdering av förslag till spelfuskbrott

De tre centrala rekviriten i spellagens straffbestämmelse mot spelfusk (5.3) ändrar väsentligen förutsättningarna för att hålla individer straffrättsligt ansvariga vid matchfixning. I det följande undersöks hur bestämmelsen kan tänkas påverka den potentielle matchfixarens förväntade nytta.

6.3.1 Upptäcktsrisk

Vad beträffar upptäcktsrisken har konstaterats att en grundläggande förutsättning för lagföring är att det finns ett straffstadgande som täcker den gärning som man vill komma åt. Detta saknas i dagsläget ifråga om den som själv utövar otillbörlig påverkan över en match, den som försöker att förmå någon att manipulera en match eller den som placerar ett vad med vetskap om en förestående manipulation. Genom att kriminalisera åtgärder som är "ägnade att påverka utgången av spelet" skapas förutsättningar för att komma åt de två förstnämnda matchfixarna. Ett krav är emellertid att syftet med åtgärden är att påverka utgången av spelet om pengar, vilket innebär att åtgärder som syftar till att erhålla idrottsliga fördelar inte omfattas av bestämmelsen. Det är alltså inte intresset av ärlig idrottsutövning som skyddas av bestämmelsen. Istället är det den idrottsrelaterade vadhållningen som utgör skyddsobjektet. De åtgärder som åsyftas är enligt propositionen sådana som sannolikt kan komma att påverka utgången av spelet. Detta innebär att exempelvis vaga förfrågningar och vänskapskorruption kan vara ansvarsgrundande för den externa initiativtagaren. För den idrottsliga aktören kan i

princip all påverkan på planen som syftar till att åstadkomma en viss utgång i ett visst spel angripas med stöd av bestämmelsen. En förutsättning för straffrättsligt ansvar är dock att åtgärden är otillbörlig. Även detta begrepp ges emellertid en vidsträckt innebörd. Avvikande, onaturliga, vilseledande, bedrägliga eller på annat sätt regelstridiga åtgärder faller samtliga in under otillbörlighetsrekvisitet (jfr 3.3.1.2). Att bestämmelsen inte uttryckligen kriminaliserar underlåtenhet torde inte innebära att en spelare som underlåter att göra någonting under en match (exempelvis för en målvakt att göra en räddning) inte kan bli föremål för straffrättsligt ansvar. Sådana åtgärder faller inom bestämmelsens ordalydelse och torde kunna likställas med faktiskt handlande, vilket innebär att förekomsten av garantställning blir ovidkommande.²⁶⁶

Den nya straffbestämmelsen ökar emellertid inte bara upptäcktsrisken i det avseendet att gärningar som tidigare inte var straffbelagda nu kan föranleda straffrättsligt ansvar. Istället är spelfuskbestämmelsen relevant också i förhållande till aktörer som skulle kunna träffas av mutbrottet, men där lämnandet eller mottagandet av en otillbörlig förmån inte har kunnat styrkas bortom rimligt tvivel. Detta innebär exempelvis att tingsrätten i Värnamomålet, som ansåg att det var styrkt bortom rimligt tvivel att A.A hade försökt förmå spelarna att manipulera matchen men inte att en otillbörlig förmån hade lämnats, skulle ha kunnat döma denne för spelfuskbrott. Det föreslagna straffstadgandet kan alltså i praktiken tänkas medföra en bevislättning i förhållande till mutbrotten eftersom den gärning som ska styrkas, att en åtgärd har vidtagits för att påverka utgången av spelet, många gånger inte torde kräva lika specifik bevisning som lämnandet eller mottagandet av en otillbörlig förmån. Att de omständigheter som svarar mot rekvisiten i spelfuskbrottet framstår som mindre komplicerade att bevisa jämfört med mutbrottsrekvisiten kan möjligen leda till en underlättad lagföring vid matchfixning. Bestämmelsens existens skulle dessutom möjliggöra användningen av hemliga tvångsmedel (t.ex. telekontroll och kameraövervakning) för att öka upptäcktsrisken i situationer där det idag inte är möjligt eftersom den misstänkta gärningen inte är brottslig.²⁶⁷ Kostnaden för de resurser som framöver kommer att tillägnas bekämpningen av matchfixning är alltså oviss, men det kan konstateras att spelfuskbrottet ökar förutsättningarna för en mer effektiv resursanvändning. Härtill kan också nämnas att en förundersökning avseende en

²⁶⁶ Se avsnitt 4.2.1, A (fotnot 219).

²⁶⁷ Se avsnitt 2.4 (fotnot 61). Förundersökning gällande spelfusk skulle möjliggöra såväl hemlig telekontroll som hemlig kameraövervakning eftersom brott av normalgraden kan föranleda fängelse upp till två år, jfr 27 kap 18–20 b §§ RB.

gärning som är okomplicerad att bevisa inte torde vara lika resurskrävande som en förundersökning gällande en mer svårbevisad gärning.

De förutsättningar för straffrättsligt ansvar som spelfuskbrottet ger upphov till saknas fortsatt i förhållande till vadplacerare som känner till att en match kommer att bli föremål för otillbörlig påverkan. Det är själva påverkan av spelet som bedöms vara straffvärd, inte utnyttjandet av information om sådan påverkan. Man kan förstås argumentera för att detta är ändamålsenligt, då påverkan är en förutsättning för informationsutnyttjandet. Om man kan påverka initiativtagarens eller matchpåverkarens incitamentsstruktur så att det inte framstår som lönsamt att ägna sig åt matchfixning kommer det ju inte finnas någon information att utnyttja. Problemet med detta resonemang är att den nytta som en matchfixare erhåller kan vara beroende av möjligheten att sälja vidare information till någon annan med möjlighet att utnyttja informationen. Denna typ av nätverk för kommersiellt informationsutbyte verkar inte vara helt ovanlig (3.3.2). Så länge som det finns individer som är villiga att betala för information om otillbörlig matchpåverkan kan matchfixare tänkas vara benägna att ta risken att vidta sådana otillbörliga åtgärder. Detta glapp i den föreslagna lagstiftningen är enligt min mening inte önskvärt ur ett rättsekonomiskt perspektiv, särskilt med beaktande av att den nya bestämmelsen syftar till att skydda den idrottsrelaterade vadhållningen.

6.3.2 Påföljd

Påföljderna vid spelfuskbrott motsvarar vad som gäller för mutbrotten. Det abstrakta straffvärdet är med andra ord identiskt. Det är förstås svårt att i skrivande stund spekulera kring hur spelfuskbrottet kan komma att behandlas i påföljdsdelen av domstolarna. Påföljdsbestämningen i det enskilda fallet kommer naturligtvis också att variera beroende på de specifika omständigheterna hänförliga till gärningen och gärningspersonen. Jag vill dock hävda att det finns skäl att anta att straffvärdesbedömningen kan komma att påverkas av faktumet att brottet har ett delvis annorlunda skyddsobjekt i förhållande till mutbrotten.²⁶⁸ Det som skyddas är inte primärt huvudmannens, d.v.s. fotbollsklubbens, eller allmänhetens, t.ex. idrottens, intressen, såsom i fallet med mutbrottsbestämmelserna (4.1). Istället syftar spelfuskbrottet till att skydda förtroendet för kommersiell vadhållning samt de idrottsliga

²⁶⁸ Se avsnitt 2.4 (fotnot 60) angående betydelsen av det som straffbudet syftar till att skydda för straffvärdesbedömningen.

aktörer som riskerar att utsättas för otillbörliga påtryckningar (5.1). Detta kommer till uttryck inte minst genom bestämmelsens objektiva brottsrekvisit och förarbeten, men även vid beaktande av skillnaden avseende de omständigheter som ska tillmätas betydelse vid bedömningen av brottets svårhet (gradindelningen). Istället för att styrka synnerligen kännbara ekonomiska eller förtroendemässiga skador för huvudmannen eller något allmänt intresse, som i fallet med en otillbörlig förmån, kan omständigheter som att gärningen avser betydande belopp eller innefattar allvarliga påtryckningsmedel tillmätas betydelse. Att styrka att exempelvis en fotbollsklubb har lidit ekonomiska eller förtroendemässiga skador till följd av matchfixning visade sig vara svårt i såväl Värnamo- som Kristianstadsfallet. Om större hänsyn hade tagits till exempelvis storleken på de vinster som gjordes genom vadhållningen i Kristianstadsmålet så hade möjligen bedömningen avseende brottets svårhet och gärningarnas straffvärde blivit en annan.

Alltså, trots att det abstrakta straffvärdet för de två brottstyperna (mutbrott och spelfusk) är identiskt, kan det konkreta straffvärdet för den enskilda gärningen komma att bedömas olika beroende på vilket av straffbudet som tillämpas. Straffvärdet har i sin tur, tillsammans med ett antal andra faktorer, betydelse för påföljdsvalet och straffmätningen. I detta avseende skulle spelfuskbrottet möjligen kunna medföra något mer avskräckande påföljder än mutbrottet. Oavsett om så blir fallet, ska inte effekterna av ett sådant resultat överdrivas. Skillnaderna mellan mutbrottet och spelfuskbrottet med avseende på den olägenhet som påföljderna kan anses medföra får sannolikt betraktas som marginella.

6.4 Slutsats och avslutande kommentar

Matchfixning beskrivs inte sällan som ett växande hot mot den moderna fotbollen och dess intressenter. Att företeelsen inte är önskvärd framstår som tämligen självklart. Motverkandet av matchfixning kan dock motiveras på flera olika grunder. Jag har i denna uppsats argumenterat för att det ur ett rättsekonomiskt perspektiv är angeläget att bekämpa matchfixningen. Detta eftersom fenomenet har en negativ inverkan på den totala samhällsliga tillfredsställelsen. Härvid kan särskilt framhållas den minskade förekomst av nyttoökande transaktioner (dels i termer av pengar, dels i termer av subjektivt upplevd nytta) mellan fotbollsrörelsens och spelmarknadens aktörer som följer av ett minskat förtroende för sporten. Olägenheten för utsatta idrottsaktörer och eventuell påverkan på sportens sociala värden utgör

ytterligare exempel på matchfixningens nyttoreducerande effekter. Matchfixning hämmar alltså den samhällsekonomiska effektiviteten.

Möjligheterna att enligt gällande rätt komma åt matchfixningens aktörer framstår som begränsade. De gärningar i matchfixningsprocessen som träffas av befintliga straffbestämmelser är i princip endast de otillåtna påverkansmetoderna (t.ex. lämnandet av otillbörlig förmån, hot och utpressning) samt mottagandet av otillbörliga förmåner. Det står med andra ord, åtminstone ur ett straffrättsligt perspektiv, matchfixarna fritt att utan brottsliga medel förmå någon att otillbörligt påverka en match, att delta i själva matchmanipulationen eller att tjäna pengar på den manipulerade matchen. Det föreslagna spelfuskbrottet kriminaliserar de två första gärningarna men inte den sistnämnda.

Utvärderingen av gällande rätt och lagförslaget om spelfusk tar sikte på hur straffbestämmelserna påverkar den totala samhällsliga tillfredsställelsen. Om bestämmelserna minskar förekomsten av matchfixning måste de alltså anses främja intresset av samhällsekonomisk effektivitet, under förutsättning att de inte föranleder större kostnader än de undanröjer. I avsaknad av tillförlitliga belopp ligger analysens fokus vid bestämmelsernas förmåga att stävja matchfixningen. Utifrån antagandet att matchfixare är rationella nyttomaximerare kan matchfixningsfrekvensen reduceras genom att den förväntade nyttan av att delta i matchfixning minskas. Att öka upptäcktsrisken framstår som särskilt relevant i sammanhanget, men även påföljden har viss betydelse. I dagsläget får upptäcktsrisken vid matchfixning betraktas som låg, dels till följd av företeelsens naturliga beskaffenhet, dels på grund av avsaknaden av ändamålsenliga straffbestämmelser. Vid vissa förfaranden är upptäcktsrisken obefintlig eftersom förutsättningar för lagföring saknas. I andra situationer kan mutbrottet bli tillämpligt men svårigheten att bevisa lämnande eller mottagande av en otillbörlig förmån kvarstår. Den nuvarande straffrättsliga regleringen på området kan med andra ord inte anses främja intresset av samhällsekonomisk effektivitet i tillfredsställande utsträckning.

Förslaget om spelfuskbrott kompenserar för den nuvarande straffrättsliga regleringens brister i flera avseenden. Bestämmelsen ökar förutsättningarna för lagföring och dess rekvisit omfattar fler potentiella gärningar än mutbrotten. Straffbudet måste alltså anses öka upptäcktsrisken mer än nuvarande straffrättslig reglering. Även vid påföljdsbestämningen kan det föreslagna straffbudet tänkas få viss betydelse eftersom skyddsobjektet är ett annat i jämförelse med

mutbrotten. Spelfuskbrottet framstår alltså som mer ändamålsenligt och har bättre förutsättningar att påverka den potentielle matchfixarens förväntade nytta än befintliga straffbestämmelser. Ett eventuellt spelfuskbrott kan alltså tänkas främja intresset av samhällsekonomisk effektivitet i större utsträckning än nuvarande straffrättslig reglering. Att utnyttjandet av information om en manipulerad match inte träffas av spelfuskbrottet är däremot inte lika tillfredsställande.

Avslutningsvis kan det vara lämpligt att göra några reflektioner angående hållbarheten i den rättsekonomiska analysens antaganden. En förutsättning för analysens relevans är ju att antagandena är någorlunda rimliga. En återkommande kritik gentemot den rättsekonomiska analysen är att individer i realiteten inte är rationella nyttomaximerare. Om kritiken har fog för sig kommer justeringar av upptäcktsrisk och påföljd inte att påverka matchfixningsmängden. En inledande fråga är huruvida det överhuvudtaget kan antas att en individ gör en bedömning av sin förväntade nytta inför en matchfixningsmöjlighet. Jag vill påstå att det är rimligt att anta att någon form av uppskattning av den förväntade nyttan görs i en sådan situation, eftersom det rör sig om ett förfarande som föregås av viss planering och som kräver åtminstone vissa resursinsatser. Det kan tilläggas att matchfixning alltid är resultatet av någon form av ekonomisk kalkyl av förväntad vinst. Matchfixning hade helt enkelt inte genomförts om det inte på förhand betraktades som en lönsam aktivitet. Härvid bör förstås framhållas att hållbarheten i detta antagande kan variera mellan olika aktörer i matchfixningsförloppet. Man kan exempelvis tänka sig att en idrottslig aktör som utsätts för hot inte i samma utsträckning som hjärnan bakom matchfixningen rationellt överväger sina olika handlingsalternativ. En annan fråga är huruvida den potentielle matchfixaren har förmåga att göra en korrekt uppskattning av sin förväntade nytta. Svaret på den frågan är troligtvis nekande, eftersom ett flertal svårbedömda faktorer har betydelse för hur stor den faktiska upptäcktsrisken kan anses vara. Även påföljdsbestämningen är beroende av ett antal, ur den potentielle brottsförövarens perspektiv, oförutsebara omständigheter. Detta innebär alltså att individens förmåga att jämföra sina valmöjligheter (fullständighetsvillkoret) är begränsad. Jag vill likväl hävda att den upplevda upptäcktsrisken åtminstone i viss utsträckning påverkas av den faktiska upptäcktsrisken. Exempelvis torde existensen av en straffbestämmelse medföra att den potentielle matchfixaren upplever risken för lagföring som större jämfört med en situation där en sådan bestämmelse saknas. De antaganden som görs inom den mikroekonomiska teoribildningen motiveras av faktumet att det annars vore i princip omöjligt att dra några slutsatser om den komplexa verklighet vi lever i. Även om

antagandena inte ska tas för kategoriska sanningar framstår de enligt min mening som relevanta i matchfixningssammanhanget.

Sommaren år 2018 röstar riksdagen om en historisk reform av spelmarknaden. Om förslaget går igenom kriminaliseras ett flertal potentiella gärningar i matchfixningsförloppet. Det vore ett steg i rätt riktning men matchen är långt ifrån över.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Kommittédirektiv

Dir. 2015:95 Omreglering av spelmarknaden

Utredningsbetänkanden

SOU 1940:20 Lagstiftning om förmögenhetsbrott

SOU 1953:14 Förslag till brottsbalk

SOU 1974:37 Mut- och bestickningsansvaret

SOU 1986:14 Påföljd för brott

SOU 2010:38 Mutbrott

SOU 2017:30 En omreglerad spelmarknad

Remissinstansyttranden

AB Svenska Spel, Svar på remiss avseende Spellicensutredningens betänkande En omreglerad spelmarknad, 2017-08-04 [cit. Svenska Spel 2017 (a)]

Advokatsamfundet, R2017-0799, Yttrande över Spellicensutredningens betänkande En omreglerad spelmarknad, 2017-08-02 [cit. Advokatsamfundet 2017]

Åklagarmyndigheten, dnr AM-2017-983, Remiss av betänkandet En omreglerad spelmarknad, 2017-07-07 [cit. Åklagarmyndigheten 2017]

Lagrådsremisser och yttranden

Lagrådsremiss den 21 december 2017: En omreglerad spelmarknad

Lagrådets yttrande den 21 mars 2018: En omreglerad spelmarknad

Propositioner

Prop. 1941/42:4 Förslag till lag om ändringar i vissa delar av strafflagen

Prop. 1975/76:176 Om ändring i brottsbalken m.m.

Prop. 1985/86:65 Med förslag till ändring i brottsbalken m.m.

Prop. 1987/88:120 Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval)

Prop. 2006/07:80 Bidragsbrottslag

Prop. 2011/12:79 En reformerad mutbrottslagstiftning

Prop. 2017/18:220 En omreglerad spelmarknad

Litteratur

Andersen, Jens Sejer: 'Matchfixning – en global utmaning', i: Dartsch, Christine – Norberg, Johan R. – Pihlblad, Johan (red.), *I gråzonen: en antologi om idrottens etiska utmaningar*. Stockholm 2014. [cit. Andersen (2014)]

Asp, Petter, 'Underlåtenhet och upplysningsplikt - anteckningar i ljuset av NJA III och NJA 1978 s. 398', i: Asp, Petter – Herlitz, Carl Eric – Holmqvist, Lena (red.), *Festskrift till Nils Jareborg*. Uppsala 2002. [cit. Asp (2002)]

Asp, Petter – Ulväng, Magnus – Jareborg, Nils: *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl. Uppsala 2013. [cit. Asp, Ulväng och Jareborg (2013)]

Banks, James: *Gambling, Crime and Society*. London 2017. [cit. Banks (2017)]

Banks, James: *Online Gambling and Crime – Causes, Controls and Controversies*. Farnham, Surrey 2014. [cit. Banks (2014)]

Bastidas Venegas, Vladimir: 'Rättsekonomi', i: Korling, Fredric – Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*. Lund 2013. [cit. Bastidas Venegas (2013)]

Becker, Gary S.: 'Crime and Punishment: An Economic Approach.' *Journal of Political Economy*, vol. 76, nr.2, 169-217, 1968. [cit. Becker (1968)]

Bozkurt, Emine: 'Match fixing and fraud in sport: putting the pieces together', Special Committee on organized crime, corruption and money laundering, European Parliament 2012. [cit. Bozkurt (2012)]

Cars, Thorsten: *Mutbrott och korruptiv marknadsföring*, 3 uppl. Stockholm 2012. [cit. Cars (2012)]

Cooter, Robert – Ulen, Thomas: *Law & Economics*, 6 uppl. Boston 2012. [cit. Cooter och Ulen (2012)]

Dahlman, Christian – Glader, Marcus – Reidhav, David: *Rättsekonomi: en introduktion*, 2 uppl. Lund 2004. [cit. Dahlman, Glader och Reidhav (2005)]

Dahlström, Mats – Strand-Westerlund, Anette – Westerlund, Gösta: *Brott och påföljder*, 4 uppl. Stockholm 2011. [cit. Dahlström, Strand-Westerlund och Westerlund (2011)]

Feustel, Elihu D. – Rodenberg, Ryan M.: ‘Sports (Betting) Integrity: Detecting Match-Fixing in Soccer.’ *Gaming Law Review and Economics*, volume 19, number 10, 2015. [cit. Feustel och Rodenberg (2015)]

Forrest, David – McHale, Ian – McAuley, Kevin: ‘“Say it ain’t so”: Betting related malpractice in sport.’ *International Journal of Sport Finance*, 3, 156-166, 2008. [cit. Forrest, McHale och McAuley (2008)]

Hill, Declan: *The insider's guide to match-fixing in football*. Toronto 2013. [cit. Hill (2013)]

Holden, John T. – Rodenberg, Ryan M.: ‘The Sports Bribery Act: A Law and Economics Approach.’ *Northern Kentucky Law Review*. 2015. 42 N. KY. L. Rev. 453. [cit. Holden och Rodenberg (2015)]

Holmqvist, Lena – Leijonhufvud, Madeleine – Träskman, Per Ole – Wennberg, Suzanne: *Brottsbalken: en kommentar. Del 1, (1–12 kap.): brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.*, 7 uppl. Stockholm 2013. [cit. Holmqvist m.fl. (2013)]

Jareborg, Nils – Friberg, Sandra – Asp, Petter – Ulväng, Magnus: *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, 2 uppl. Uppsala 2015. [cit. Jareborg m.fl. (2015)]

Jareborg, Nils – Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, 5 uppl. Visby 2017. [cit. Jareborg och Zila (2017)]

Kleineman, Jan: ‘Rättsdogmatisk metod’, i: Korling, Fredric – Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*. Lund 2013. [cit. Kleineman (2013)]

Littorin, Jens – Svenungsson, Magnus: *Matchfixarna – hotet mot nationalsporten*. Göteborg 2018. [cit. Littorin och Svenungsson (2018)]

McAdams, Richard H. – Ulen, Thomas: ‘Behavioural criminal law and economics’, i: Garoupa, Nuno (red.), *Criminal law and economics*. Cheltenham 2009. [cit. McAdams och Ulen (2009)]

Nordin, Svante: *Filosoferna: den moderna världens födelse och det västerländska tänkandet 1776–1900*. Stockholm 2016. [cit. Nordin (2016)]

Posner, Richard A.: ‘The Economic Approach to Law.’ *Texas Law Review*, 1975, vol. 53:757. [cit. Posner (1975)]

Samuelsson, Per: ‘Om rättsekonominns uppkomst och inverkan på den aktiebolagsrättsliga forskningen.’ *Svensk juristtidning* 1997 s. 528. [cit. Samuelsson (1997)]

Skogh, Göran: *Straffrätt och samhällsekonomi*. Lund 1973. [cit. Skogh (1973)]

Sätre, Ann-Mari: *Lönar sig brott – och straff?* Stockholm 1985. [cit. Sätre (1985)]

Tullock, Gordon: ‘Does punishment deter crime?’ *The Public Interest*, 1974. [cit. Tullock (1974)]

Van Rompuy, Ben: ‘The Role of the Betting Industry.’ *Global Corruption Report: Sport*, Transparency International 2016. [cit. Van Rompuy (2016)]

Internationella konventioner

Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions, Magglingen den 18 september 2014, CETS 215.

Övriga tryckta källor

AB Svenska Spel: “Årsredovisning 2016”. [cit. Svenska Spel 2017 (b)]

BRÅ: “Matchfixning – manipulation av matcher och spelmarknad”, rapport 2015:18. [cit. BRÅ 2015]

EY, Ernst & Young AB: “Hur mår svensk elitfotboll? En analys av den finansiella ställningen i Allsvenskan 2017”, 2018. [cit. EY 2018]

FIFPro: “Don’t fix it player’s questionnaire: results and analysis”, 2012. [cit. FIFPro 2012]

Interpol: “Match-fixing in Football: Training Needs Assessment”, 2013. [cit. Interpol 2013]

Lotteriinspektionen: “Uppgjorda matcher”, diarienummer 13Li871, 2013. [cit. Lotteriinspektionen 2013]

Riksidrottsförbundet: “Idrotten vill – idrottsrörelsens idéprogram”, 2009. [cit. RiF 2009]

Riksidrottsförbundet: “Idrottens reglemente om otillåten vadhållning samt manipulation av idrottslig verksamhet”, 2015. [cit. Idrottens reglemente om otillåten vadhållning samt manipulation av idrottslig verksamhet]

Åklagarmyndigheten, RMK, beslut den 2 september 2015, AM-86997-15. [cit. Åklagarmyndigheten, AM-86997-15]

Elektroniska källor

AB Svenska Spel: “Om oss”, <<https://om.svenskaspel.se/om-oss/>>, besökt 2018-02-16. [cit. Svenska Spel 2018 (a)]

AB Svenska Spel: “Sponsring”, <<https://om.svenskaspel.se/sponsring/>>, besökt 2018-02-12. [cit. Svenska Spel 2018 (b)]

Sandberg, Ann-Kristin, "Spelberoende ett växande folkhälsoproblem", Göteborgsposten, publicerad 2014-07-10 <<http://www.gp.se/debatt/spelberoende-ett-v%C3%A4xande-folkh%C3%A4lsoproblem-1.211135>>, besökt 2018-04-19. [cit. Sandberg (2014)]

Blair, Olivia, "The unpredictability of football is the key to its popularity, The Independent, publicerad 1997-08-08 <<https://www.independent.co.uk/sport/the-unpredictability-of-football-is-the-key-to-its-popularity-1244584.html>>, besökt 2018-04-16. [cit. Blair (1997)]

Council of Europe: "Chart of signatures and ratifications of Treaty 215", <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/conventions/treaty/215/signatures?p_auth=UxJ3TUCu>, besökt 2018-02-16. [cit. Europarådet 2018]

Dujmovic, Robert, "Tio års avstängning för uppgjorda matcher", Helsingborgs dagblad, publicerad 2016-09-12 <<https://www.hd.se/2016-09-12/tio-ars-avstangning-for-uppgjorda-matcher>>, besökt 2018-02-15. [cit. Dujmovic (2016)]

Folkhälsomyndigheten: "Spelproblem, statistik", publicerad 2017-01-16 <<https://www.folkhalsomyndigheten.se/spelprevention/spelproblem/statistik/>>, besökt 2018-04-10. [cit. Folkhälsomyndigheten (2017)]

Friberg, Sandra: Brottsbalk (1962:700) 9 kap 1 §, Lexino 2013-06-16 <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/document/527533/3#SFS1962-0700_K9_P1-annotations-lexino>, besökt 2018-04-25. [cit. Lexino, 9 kap. 1 § BrB]

Karnov internet, brottsbalk (1962:700) 9 kap 8 §, not 446 <https://pro.karnovgroup.se/document/527533/3#SFS1962-0700_N446>, besökt 2018-04-10. [cit. Karnov lagkommentar, 9 kap. 8 § BrB, not 446]

Karnov internet, lotterilag (1994:1000) 4 §, not 4 <https://pro-karnovgroup-se.ludwig.lub.lu.se/document/529674/1#SFS1994-1000_K0_P4-annotations>, besökt 2018-03-06. [cit. Karnov lagkommentar, 4 § lotterilagen, not 4]

Salihu, Diamant: “Gängkriminell om matchfixning: fick erbjudanden varje vecka om att betta på läggmatcher”, SVT Internet, publicerad 2017-11-13 <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/gangkriminell-om-matchfixning-fick-erbjudande-varje-vecka-om-att-betta-pa-laggmatcher>>, besökt 2018-02-14. [cit. Salihu (2017)]

Sandahl, Karin och Ulväng, Magnus: Brottsbalk (1962:700) 29 kap 1 §, Lexino 2017-09-02 <https://pro.karnovgroup.se/document/527533/10#SFS1962-0700_K29_P1>, besökt 2018-05-13. [cit. Lexino, 29 kap. 1 § BrB]

Svenungsson, Magnus: “Grovt kriminell bakom uppgjorda matcher”, SVT Internet, publicerad 2016-04-13 <<https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/grovt-kriminell-bakom-uppgjorda-matcher>>, besökt 2018-02-14. [cit. Svenungsson (2016)]

Rättsfallsförteckning

Avgöranden från Högsta domstolen

NJA 1947 s. 674

Hovrättsavgöranden

Göta hovrätt, dom den 5 november 2015, mål B 3202–14

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom den 30 juni 2016, mål B 3004–15